

11
Z MIKROKOMPUTEREM NA TY

NR INDEKSU 333965
PL ISSN 03601674

Bojtek

MIESIĘCZNY DODATEK DO SZTANDARU MŁODYCH

NR 11

LISTOPAD 1986

CENA 100 ZŁ

SM
SZTANDARU
MŁODYCH

W GRUDNIU: DODATEK SPECJALNY
7 GIER z plan-
szami

HORYZONT POKOLENIA

Przewidywanie przyszłości zawsze było obarczone dużym ryzykiem. „Historia ma odtąd szansę być mniej przypadkową, mniej widowiskową i zarazem mniej dramatyczną. Coraz rzadziej pojawiać się będą wielcy zdobywcy, wielcy reformatory, wielcy mężowie stanu” — tak pisał w 1899 roku we Francji Emil Faguet w książce „Jaki będzie XX wiek?”. Pisał tak zaledwie na 15 lat przed I wojną światową, na 18 lat przed Rewolucją Październikową, na 40 lat przed najstraszliwszą z wojen... A jednak, mimo zniechęcających przykładów, przyszłością zajmować się musimy. Zaniedbanie myślenia o przyszłości wiąże się bowiem wszędzie z konkretną, wymierną ceną strat społecznych i ekonomicznych. Cenę tę w swoim czasie dobrze zresztą w Polsce poznaliśmy.

Żeby wygrać bezwzględnie we współczesnym świecie walkę o rozwój przetrwanie, trzeba — jak w szachach — przewidywać na wiele ruchów naprzód. Jaki jednak minimalny horyzont czasowy myślenia o przyszłości powinniśmy przyjąć?

W 1936 roku w wydawnictwie „Trzaski, Everta i Michalskiego” ukazała się w polskim tłumaczeniu pionierska w zakresie naukowego rozpoznania przyszłości książka Ritchie Galdera „Narodziny przyszłości w retorce uczonych”. Przyszły lord i laureat nagrody im. Kalinki (które to zaszczyty otrzymał za zasługi w popularyzowaniu wiedzy) zaproponował wówczas aby: „określić przyszłość jako świat, z którym będzie miało do czynienia moje pokolenie, biorąc z grubsza — najbliższe trzydziestolecie. Co też uczyni ze światem lub dla niego moja generacja — w ciągu tego okresu?”

I odpowiadał natychmiast: „Wierzę, iż umożliwi wiedzy wykonanie jej zadania — stworzenia naukowej cywilizacji”.

Nie stworzyła.

Wystarczy powiedzieć, że z dwudziestu największych wynalazków okresu powojennego zaledwie jeden, to znaczy magnetowid, został wymuszony przez potrzeby rynku cywilnego. Pozostałe dziewiętnaście wynalazków ma pośrednie lub bezpośrednie zastosowanie wojskowe. Ale to na marginesie.

Przypomniałem tutaj książkę Caldera, aby przyłączyć się do zaproponowanego przez niego „horyzontu pokolenia”. Nie jest to oczywiście horyzont jedyny z możliwych. Ale jego zaletą jest pogodzenie dwóch spojrzeń na przyszłość — społecznego oraz indywidualnego. Rola czynnika pokoleniowego będzie zresztą z roku na rok rostała. Ponad 36 proc. ludności świata nie ukończyło jeszcze 15 lat, a 60 proc. nie ma jeszcze lat 30 — warto o tym pamiętać.

Z tak określonego horyzontu widzenia przyszłości wynika wiele wniosków praktycznych. I to wniosków na dzisiaj:

Po pierwsze — w naszym myśleniu o przyszłości należy przekroczyć wreszcie zaczerpniętą barierę roku 2000. Bo co w końcu takiego zdarzy się w noc sylwestrową pomiędzy rokiem 2000 a 2001 (wtedy bowiem dopiero rozpocznie się wiek XXI)? Zmieni się rok, zmieni się wiek, zmieni się tysiąclecie. I jakich magicznych interpretacji by do tego nie dorabiał, to żadnych

nieciągłości rozwoju na pewno wówczas nie będzie. W roku 1000 też zresztą nie było końca świata, mimo że dosyć powszechnie taką możliwość przewidywano!

Po drugie — aby nie płacić ponownie frycowego — myślenie kategoriami przyszłości musi być stale obecne w naszym życiu społecznym. Nie „jakoś to będzie”, nie „aby do jutro”... Widzenie przyszłości w całym jej pokoleniowym horyzoncie jest na dzisiaj absolutną koniecznością!

Po trzecie — warto zdać sobie sprawę, i dotyczy to już bezpośrednio czytelników „Bajtki”, że nie istnieje nic takiego, jak jakaś „obiektywna” przyszłość, która kiedyś przyjdzie, wystarczy tylko usiąść i poczekać na nią. Przyszłość będzie taką, jaką ją swoimi kolejnymi, dzisiejszymi działaniami stworzymy. Wniosek ten pociąga za sobą istotne implikacje. Bo skoro wiemy, że nie uda nam się na nikogo zrzucić odpowiedzialności za naszą przyszłość, to powinniśmy dzisiaj zrobić wszystko, aby stworzyć sobie jak najszersze pole działania za lat 5, 10, 20... I nie mieć potem do nikogo pretensji, gdyby to pole okazało się za małe.

Po czwarte — i to jest wniosek nie tylko dla nastolatków — najopłacalniejszą przyszłościowo formą inwestycji jest inwestowanie w ludzi. Bo konkretne techniki i technologie mogą się zmieniać, mogą pojawić się (i na pewno pojawią) nowe dziedziny wiedzy i produkcji. Ale wszechstronnie wykształcony człowiek nie przeżyje się nigdy. Dlatego popierać będziemy gorąco w „Bajtku” te wszystkie formy działań, które służą popieraniu talentów, pomaganiu ludziom odważnym, nowatorskim, potrafiącym myśleć i działać niekonwencjonalnie. Taki jest główny cel istnienia Młodzieżowej Akademii Umiejętności powołanej z inicjatywy „Sztandaru Młodych”. Taka jest również zasadnicza myśl przewodnia przeboju ostatnich wakacji, czyli zorganizowanych z inicjatywy Biura Urzędu Rady Ministrów ds. Młodzieży cyklu obozów pod hasłem „Awangarda XXI wieku”. Dla tych, którzy wzięli w tych obozach udział, było to unikalna możliwość przedyskutowania wszystkich spraw które ich interesują. Spraw, które ważne są już dziś, a których waga w horyzoncie życia pokolenia będzie stale rostała. W przyszłym roku „Bajtek” postara się zresztą wziąć patronat na jednym z takich obozów!

Po piąte wreszcie — aby wygrać przyszłość niezbędne jest właściwe rozpoznanie dominujących w niej trendów. W wielu sprawach możemy się pomylić, ale na pewno nie grozi nam ryzyko błędu w sprawie informatyki. Od tej sprawy odwrotu nie będzie, choć zapewne komputery naszych dzieci w niczym nie będą przypominać naszych wspaniałych maszyn typu „Spectrum”, „Amstrad” czy „Commodore”. Ale nie martwcie się — w Muzeum Techniki wywalczymy dla tych poczwierców najbardziej honorowe miejsce!

Waldemar Siwiński

WYBIERZ SAM

GRA O JUTRO	
Kompromis	3
SWEGO NIE ZNACIE	
Komputery na Okęciu	4
Bity zamiast czcionek	5
PROGRAMOWAĆ MOŻE KAŻDY	
PASCAL cz. 2	6
KLAN AMSTRAD SCHNEIDER	
Polskie litery	8
Trochę ruchu	8
Pamięć pod lupą	9
KLAN SPECTRUM	
Słupki	10
Renumercja	10
Kłopoty z pamięcią	10
Master Toolkit	11
Czy jesteś jasnowidzem	12
KLAN ATARI	
Tape copier	14
Świat dźwięków	15
KLAN COMMODORE	
Poradnik młodego pirata cz. 4	20
SAM	20
TSL Copy	20
Lister	21
Polski alfabet cz. 2	22
PRZED EKRANEM	
Rachunki i tabelki	13
CO JEST GRANE	
Enigma Force	16-18
Globtroter	19
Zorro	19
UWAGA PIRACI	24
JAK TO ROBIĄ INNI	
Co słyszał w Szwecji	25
SAMI O SOBIE	
O Złotą Dyskietkę „Bajtki”	28
Radiokomputer	28
HOBBYTE	28
Forum Atari	28
GIEŁDA	30
TYLKO DLA PRZEDSZKOLAKÓW	
Kubuś Telegrafista	31
NIE TYLKO KOMPUTERY	
EXPO'86	32

„BAJTEK” — MIESIĘCZNY DODATEK DO „SZTANDARU MŁODYCH”

ADRES: 00-687 Warszawa, ul. Wspólna 61. Telefon 21-12-05

Przewodniczący Rady Redakcyjnej: Jerzy Domański-redaktor naczelny „Sztandaru Młodych”.

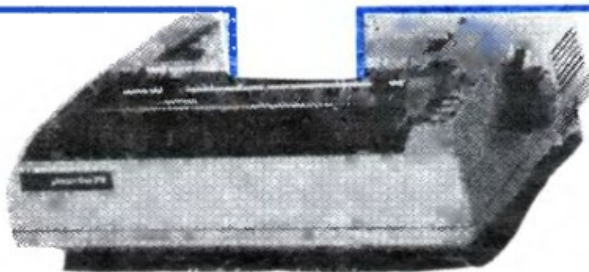
ZESPÓŁ REDAKCYJNY: Waldemar Siwiński (z-ca redaktora naczelnego „SM” — kierownik zespołu „Bajtki”), Roman Poznański (z-ca sekretarza redakcji „SM” — sekretarz zespołu „Bajtki”), Krzysztof Czernek, Sławomir Gajda (red. techniczny), Andrzej Kowalewski, Sławomir Polak, Wanda Roszkowska (opr. graficzne), Kazimierz Treger, Marcin Waligórski, Roman Wojciechowski.

Klasy redagują:
Commodore — Klaudiusz Dybowski, Michał Silski
Amstrad-Schneider — Tomasz Pyć, Sergiusz Wolicki
Spectrum — Konrad Fedyna, Michał Szuniewicz
Atari — Wiesław Migut

WYDAWCA: RSW „Prasa-Książka-Ruch” Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, al. Stanów Zjednoczonych 53, 04-028 Warszawa. Telefony: Centrala 13-20-40 do 49, Redakcja Reklamy 13-20-40 do 49 w. 403, 414.

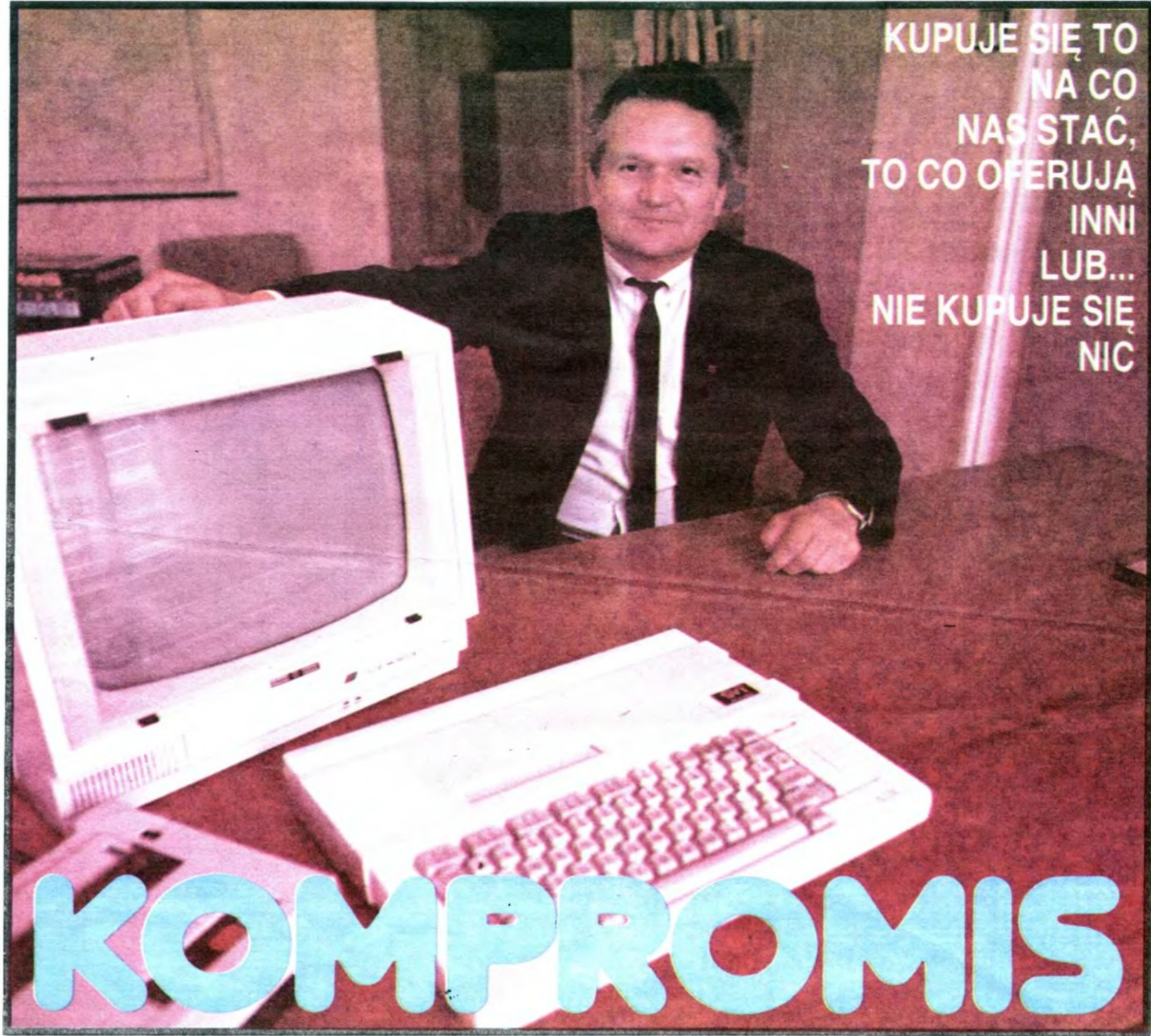
Cena 100 zł.
Skład techniką CRT-200, przygotowania offsetowa i druk: PRASOWE ZAKŁADY GRAFICZNE RSW „PRASA-KSIĄŻKA-RUCH” w Ciechanowie, ul. Sienkiewicza 51.

Zam. nr 1301/86, nakład 250 000 egz. P-101

Bajtek

KUPUJE SIĘ TO
NA CO
NAS STAĆ,
TO CO OFERUJĄ
INNI
LUB...
NIE KUPUJE SIĘ
NIC

Rozmowa z WOJCIECHEM SZANTEREM — dyrektorem Zarządu Centralnej Składnicy Harcerskiej.

— Pięć tysięcy komputerów firmy Timex — TC 2048, trzy i pół tysiąca drążków sterowych Quickshot, piętnaście tysięcy trzycalowych dyskietek DS/DD, dwa tysiące komputerów SVI-738 produkcji Spectravideo — to tylko część sprzętu sprowadzanego przez Centralną Składnicę Harcerską. Czy jest to pierwsza tego typu transakcja na naszym rynku?

— Nie jest istotne, czy my byliśmy pierwsi. Transakcje związane z rękojmą i prowadzeniem sprzętu zawierają „Baltona” i „Pewex”. Rynkowym sprzedawcą jest zielonogórska „Apina” czy Dom Handlowy Nauki PAN. Natomiast jeśli chodzi o sklepy ogólnodostępne — to rzeczywiście, pod względem rozmiarów jest to pierwsza tego typu transakcja.

— Przymiarki, aby sprowadzić sprzęt komputerowy, trwały od dawna. Krążyły różne pogłoski o jakości sprzętu do zakupienia, o jego

cenach, ilości. Doszło wreszcie do sfinansowania pierwszej umowy — za co chwala Centralnej Składnicy Harcerskiej. Czy mógłby pan odsłonić kulisy, jak doszło do zawarcia transakcji? Jest przecież wiele firm o lepszej renomie niż Timex czy Spectravideo.

— Mimo pozorów kulisy nie są aż tak ciekawe. Wolałbym jednak o nich nie mówić, gdyż jako handlowca obowiązuje mnie zachowanie poufności — chociażby w transakcjach importowych. Po prostu te firmy udzieliły nam najdogodniejszych warunków. Nam — to znaczy Towarzystwu Handlu Międzynarodowego DAL — centrali, która dokonała zakupów. Ostateczne zawarcie umowy było poprzedzone licznymi sondażami, konsultacjami, badaniami rynków. Producenci krajowi, jako dostawcy sprzętu są dla Składnicy nieosiągalni, chociażby ze względu na oferowane ceny i znikomą wielkość produkcji. Również nie dochodziła do skutku fuzja z pewnymi firmami polonijnymi — za bardzo troszczyły się o własne interesy finansowe. Rozpoczęliśmy więc rozmowy z przedsiębiorstwami „Metronex” i DAL. „Metronex” mógł sprowadzić komputery tylko na zasadzie transakcji kompensacyjnej. Jedynie DAL miało możliwości dokonania zakupów.

Po licznych wywoławczych ofertach z naszej strony i po zagranicznych konsultacjach cenowych zdecydowaliśmy się na transakcję właśnie z Timex-em i Spectravideo. Chociaż wśród kontrahen-

tów były także Amstrad czy Commodore. Jednakże ze względu na to, że firmy te sprzedają w Polsce komputery w sklepach „Pewexu” i „Baltony”, musieliśmy zrezygnować z ich propozycji. Tak więc, biorąc pod uwagę nasze możliwości zakupu oraz możliwości sprzedaży na rynku krajowym sprowadziliśmy ten właśnie sprzęt.

— A więc sukces?

— Bez przesady, nie jest to szczyt szczęścia i naszych marzeń. Ale trzeba mieć świadomość, że w handlu dokonuje się wyboru i kompromisów: kupuje się to na co nas stać, to co oferują inni lub... nie kupuje się nic. Na przykład długo trwały pertraktacje na temat cen komputerów relacji ceny osprzętu do jednostki podstawowej. THM DAL nie mogło wyasygnować wysokich kwot, które chciałoby się przeznaczyć na zakup bogatego oprogramowania dla MSX czy różnorodnych urządzeń peryferyjnych. Uważam jednak, że mimo tych ograniczeń, sprowadziliśmy sprzęt przyzwoitej jakości, który można będzie kupić po godziwej cenie. Ceny zostały tak skalkulowane, że obniżyliśmy należną nam marżę o 16 proc. do 12 proc. a w niektórych wypadkach nawet poniżej tej granicy. Wartość transakcji w cenach detalicznych ok. 3,4 mld. zł.

— Klienta jednak nie interesuje możliwość dewizowe central handlowych czy układy w polskim rynku komputerowym. Jeśli wydaje kilkaset tysięcy złotych, to chce mieć sprzęt do-

brej jakości. Tymczasem urządzenia firmy Spectravideo praktycznie nie funkcjonują na naszym rynku. Timex to inna wersja Spectrum, które nie cieszy się już zbyt dużą popularnością.

— Model TC 2048 jest w pełni kompatybilny ze Spectrum plus, natomiast komputery Spectravideo pracują w systemie CP/M — nie powinno być więc większych problemów z wykorzystaniem już istniejącego oprogramowania. Do TC 2048 może być z powodzeniem wykorzystywana cała rodzina gier i programów edukacyjnych.

— **Pewne wątpliwości może jednak budzić kupowanie sprzętu, który posługuje się dyskami 3,5", których u nas nie ma. Obowiązujący wśród naszych fanów mikroinformatyki standard — 5,25".**

— Dlatego do komputera SVI 738, który ma wbudowaną stację dysków 3,5" sprowadzamy także zewnętrzną stację dysków 5,25". Dyski 3" sprowadzane są do stacji dysków FDD3" dla komputera TC 2048. Tym samym formatem posługuje się również Amstrad — tak popularny u nas.

Sprzęt był testowany przez kluby komputerowe m.in. Katowicki Informik, badany w instytutach badawczych, a także przez indywidualnych specjalistów. Zaznaczam, że jest to pierwsza, sondażowa partia sprzętu. Jeśli sprzedaż będzie bez kłopotów, mamy od dostawców Spectravideo zapewnienia rozszerzenia asortymentu. Na przykład 200 egzemplarzy SVI 788 ma klawiaturę angielską. Następna partia będzie wyposażona w klawiaturę polską. Już w transakcji zapewniono sprzedaż 10 programów użytkowych, i ok. 50 edukacyjnych, które będą w pełni dopuszczone do kopiowania. Tak więc w uruchamianie przez nas sieci sklepów oraz hardware'u będzie także software.

— **Jak ocenia pan szanse sprzedaży na naszym rynku?**

— Początkowo miałem pewne obawy związane z firmą Spectravideo, ale już w połowie września na miesiąc przed planowanym otwarciem stoisk, mieliśmy tyle zamówień, że wszelkie niepokoje okazały się ponne. Na przykład napłynęły zamówienia na wszystkie dyski trzyczalowe. Różne firmy chcą je wykupić, aby później sprzedawać z nagranyimi programami. Oczywiście na taki układ nie możemy sobie pozwolić.

Od początku swego istnienia Centralna Składnica Harcerska miała za jeden z głównych celów rozwijanie zainteresowań politechnicznych młodzieży. Konsekwencją tego założenia jest dokonana transakcja.

— **Miejmy nadzieję, że ta transakcja przełamie bariery niemożności związane ze sprowadzaniem sprzętu komputerowego. Traktujemy ją jako szansę rozpoczęcia państwowej sprzedaży — konkurencyjnej wobec giełdy. W najbliższych numerach „Bajka” bliżej przedstawimy komputery TC 2048 i SVD 738 wraz z oprogramowaniem.**

*Rozmawiali: Sławomir Polak
Roman Wojciechowski*

WYKAZ ASORTYMENTOWY SPRZĘTU MIKROKOMPUTEROWEGO OFEROWANEGO DO SPRZEDAŻY W PLACÓWKACH HANDLOWYCH CENTRALNEJ SKŁADNICY HARCERSKIEJ

Lp.	Wyszczególnienie	Ilość w szt.	Cena w tys. zł
I Sprzęt firmy TIMEX			
1.	Komputer TC 2048	5 000	106
2.	Stacja dysków TIMEX FDD 3"	1 500	255
3.	Drukarka TIMEX 50	700	96
4.	Drukarka TIMEX 1000	500	280
5.	Magnetofon kasetowy TIMEX 2020	2 000	30
6.	Joystick QUICKSHOT	3 500	8,5
7.	Dyski 3" DS/DD	15 000	3
II Sprzęt firmy SPECTRAVIDEO (MSX-2)			
1.	Komputer SVI — 738	2 000	440
2.	Stacja dysków BW 112 5,25"	400	220
3.	Monitor mono TTL 12"	1 700	94
4.	Monitor kolor DCM-414,13"	300	262
5.	Drukarka Centronics GLP z kab.	1 000	300
6.	Magnetofon kasetowy 767	200	33
7.	Plotter Sony z kab.	300	415
8.	Karta pamięci zewn. 64 KB	100	57
9.	Zestaw graf. EDDY II + CAT	400	90
10.	Mikrodyski 3,5" (po 10 szt.)	4 000	36
11.	Kaseta z taśmą do drukarki GLP	2 000	8

KOMPUTERY NA OKĘCIU

Jeżeli można mówić o komputeryzacji jako o czekającej każdej dziedzinie życia czy gospodarki konieczności, to w lotnictwie jest to konieczność szczególna. Warszawskie lotnisko międzynarodowe nie zostaje w tyle za światową czołówką — na komputery można się natknąć dosłownie na każdym kroku, w kasach biletowych, biurze reklamacji bagażu itd.

Dzisiaj zajmujemy się jednak komputerami, których zwykły pasażer nie widzi, lecz bez których nie byłoby mowy o nowoczesnym lotnictwie, czy nawet o jego namiastce.

KONTROLER CZUWA

Jesteśmy w długiej, zaciemnionej hali zastawionej pulpitemi, na których aż się roi od przycisków, telefonów, migających kontrolerek itp. Pomiędzy pulpitemi widać okrągłe ekrany radarowe. Siedzą przy nich ludzie ze słuchawkami na uszach — to kontrolerzy ruchu lotniczego, od których zależy bezpieczny lot wszystkich samolotów komunikacyjnych. Pod ich palcami jarzą się podświetlane klawiatury połączone z komputerem firmy PDP.

Trudno nawet wyobrazić sobie jak wielka lawina informacji przewała się codziennie przez Centrum Kontroli Ruchu Lotniczego — opisana powyżej hala to właśnie jego część; mieści się tu kontrola zbliżania i kontrola obszaru.

Zainstalowany na lotnisku Okęcie system radiolokacyjny jest wyposażony w dwa radary: pierwotny i wtórny. Radar pierwotny pozwala na określenie pozycji każdego samolotu znajdującego się w powietrzu, zaś radar wtórny pozwala przy takim echu radiolokacyjnym „doczepić” kilka istotnych i bardzo ważnych dla kontrolera informacji; najważniejsze jest to, że informacje te dotyczą czasu realnego.

W każdym samolocie komunikacyjnym zainstalowane jest urządzenie zwane transponderem, odpowiadające na sygnały wysłane z anteny radaru wtórnego. Dzięki temu obok echa pierwotnego pojawia się także echo wtórne z pakietem informacji dotyczących aktualnej wysokości, prędkości śledzonego samolotu i jego numeru identyfikacyjnego. (squawk). Kontroler ma także możliwość przypisania dla każdego z samolotów na ekranie radaru numeru rejsu, kategorii pozostawianego śladu aerodynamicznego (zawiorowania powietrza za samolotem) czy innych informacji. Te udogodnienia są oczywiście zaletami ułamkiem możliwości komputera. Może on także kontrolować utrzymywanie się samolotu w określonym przedziale wysokości, wykrywać automatycznie kody alarmowe, pozwala na wpisanie do pamięci całej listy startów na dany dzień, o których informacja jest wyświetlana na 10 minut przed wpisaniem czasem startu. Ponadto możliwe jest w ramach tego systemu przekazywanie zobrażenia na inny wskaźnik, do in-

nego systemu radiolokacyjnego, śledzenie samolotów powyżej czy poniżej zadanej wysokości, śledzenie samolotów o wyselekcjonowanych numerach kodów itp.

System jest wyposażony w tzw. kursor — generowaną elektronicznie linię „doczepianą” do dowolnego miejsca ekranu i pozwalającą mierzyć odległość i kurs pomiędzy dwoma punktami.

Oprócz informacji otrzymywanych z powietrza czy też za pomocą radarów kontroler musi być również dobrze poinformowany o warunkach pogodowych na trasie, na lotnisku docelowym czyli po prostu musi być informacyjnym omnibusem. Nie wystarczy wiedzieć co się dzieje na własnym lotnisku czy nad terytorium Polski. Gdyby na przykład lotnisko docelowe było z jakichś powodów zamknięte to taki lot nie miałby po prostu sensu.

CO SŁYCHAĆ W ANKARZE

Obok stanowiska stoi zwykła drukarka dalekopisowa. Jest ona końcówką drugiego systemu komputerowego opartego na urządzeniu firmy MITRA, którego zadaniem jest przyjmowanie i nadawanie depesz na cały świat. Komputer pełni tu bardzo poważną rolę — jest odpowiedzialny za sortowanie, adresowanie i przesyłanie depesz do poszczególnych organów i służb ruchu lotniczego. Wyobraźmy sobie, że np. Turcja nadała na cały świat informację o rozpoczęciu się za tydzień pracach polowych na lotnisku w Ankarze w związku z czym lotnisko będzie zamknięte. Taka informacja powinna być przekazana do Biura Odpraw Załóg gdzie zgłaszają się wszyscy piloci przed planowanym lotem. Kontroler interesujący tylko informację z ostatniej chwili. Resztę załatwia Biuro Odpraw Załóg.

Zupełnie inaczej wygląda sytuacja gdy jakieś lotnisko przysła depeszę o zamknięciu zupełnie niespodziewanie. Informacja taka powinna jak najszybciej trafić do kontrolera, gdyż musi on ją przekazać do samolotów wykonujących już lot na to lotnisko, a ponadto może on jeszcze zatrzymać samoloty już gotowe do startu. System ten jest porównywalny do centralnego układu nerwowego — i jest nim w lotnictwie w rzeczywistości.

TRENING CZYNI MISTRZA

Na tym rzecz jasna nie kończy się zastosowanie komputerów w lotnictwie. W tym samym Centrum Kontroli Ruchu Lotniczego znajduje się też komputer MERA, spełniający rolę ... toż samolot dla przyszłych kontrolerów radarowych. Łatwo się można domyślić, że chodzi tu o symulator radarowy, na którym muszą przejść odpowiednie przeszkolenie wszyscy ci, którzy myślą o fotelu przed ekranem radarowym. Oczywiście instruktorzy „dbają” o kursantów aby im się przypadkiem nie nudziło — a to nagle samolot po starcie zaczyna się palić, to znów w tym samym momencie dwa inne tracą łączność i na dodatek „siada” radar ... i tak dalej i tak dalej. Możliwość symulowania „gorących” sytuacji jest tu oczywiście połączona z nauką o odpowiednim postępowaniu w takich wypadkach, co w prawdziwym ruchu pozwoli takie sytuacje rozwiązywać bez większych emocji.

SZYBKO, BEZBŁĘDNIE I OSZCZĘDNIE

W nowoczesnym lotnictwie nie obejdziesz się także bez systemów kontrolnych. Taką rolę spełnia na warszawskim lotnisku komputer HEWLETT PACKARD, który służy do określania dokładności wskazań wszystkich naziemnych urządzeń radionawigacyjnych. Jest on zainstalowany w samolocie technicznym wraz z odpowiednią konsolą; podczas pomiarów wyniki są zapisywane na dyskietykach i analizowane w zależności od potrzeby na ziemi lub w powietrzu. Tego rodzaju analiza pozwala na znaczne zmniejszenie kosztów związanych z drogiem oblatami technicznymi i oczywiście znacznie przyspiesza lokalizację niesprawności czy ewentualnych uszkodzeń.

Drugi komputer tej samej firmy jest wykorzystywany do obliczeń związanych ze zużyciem paliwa — mam na myśli wszelkiego rodzaju wyliczenia trasowe. Jak wiadomo zużycie paliwa zależy nie tylko od typu samolotu i długości trasy; mają na to także wpływ wysokości lotu, warunki atmosferyczne, pora roku i wiele innych czynników.

ELEKTRONICZNA DRUKARNIA

Ostatnio warszawskie lotnisko wzbogaciło się o jeszcze jeden nowy system komputerowy oparty na maszynie firmy IBM — system pozwalający na redagowanie i wydawanie specjalistycznych publikacji lotniczych.

LOTNISKO BEZ LUDZI?

Bez komputerów nie ma żadnej przyszłości dla lotnictwa. Tylko komputery mogą dać sobie radę z uporządkowaniem i odpowiednim posortowaniem lawiny informacji i tylko komputery mogą zapewnić odpowiednią szybkość jej przesyłania oszczędzając cenny czas i wykonując za człowieka najbrudniejszą robotę. Dzięki temu ma on możliwość skupienia się nad tymi zadaniami, którym nie sprosta nawet najlepszy komputer. W niektórych krajach biura odpraw załóg to niewielki pokój z monitorem i klawiaturą; człowieka tam nie uświadczysz a jeżeli już, nie będzie to technik lub konserwator.

Nie ma się co ludzi — prędzej czy później komputerowa przyszłość czeka też polskie lotnictwo komunikacyjne. Na Okęcie pracuje już kilkadziesiąt takich komputerów — początek wygląda więc bardzo obiecująco ...

Klaudiusz Dybowski

SWEGO NIE ZNACIE

BITY ZAMIAST CZCIONEK

Gdyby Gutenberg dwa-
dzieścia lat temu zwiedzał
przeciętną drukarnię gazo-
wą, w pierwszej chwili zła-
pałby się za głowę z powo-
du natłoku ludzi i urządzeń,
hałasu oraz tempa maszyn
drukarskich. Ale po pew-
nym czasie stwierdziłby z
satisfakcją, że od pięciuset
lat — gdy rozpowszechnił
swoją wynalazek — nie zmie-
niły się zasady druku wypu-
skiego. Ale dwadzieścia lat
temu nie było w drukar-
niach komputerów.

Właśnie „Bajtek”, druko-
wany w **Prasowych Za-
kładach Graficznych
RSW „Prasa-Książka-
Ruch” w Ciechanowie**,
powstaje przy pomocy naj-
nowocześniejszych technik
skomputeryzowanego fo-
toskładu.

Najpierw maszynopis (na przy-
kład tego artykułu) trafia na stano-
wisko operatora monitora ekran-
owego (właściwie operatorki, gdyż
na tych stanowiskach pracują prawie
wyłącznie kobiety). W systemie
SKIT pracuje pięć takich stano-
wisk. Jednostką sterującą jest sy-
stem polskiej produkcji z pamięcią
SP45DE. Na stanowiskach korek-
torki ekranowej odbywa się kodo-
wanie tekstu oraz jego korekta. No-
śnikami pamięci są 8-calowe dyski.
Pod pojęciem „kodowanie” kryje
się również zapisanie informacji ja-

kim krojem pisma, wielkością
czcionki ma być złożony tekst.

Teksty zakodowane na dyskach
8-calowych przenosi się na dyski
5 1/4 cala, wykorzystywane w
CRTerminalu, który wyposażony
jest w interfejs **LCI (Linotype
Communication Interface)**. To
„przepisywanie” z dysku na dysk
wynika z całkiem prozaicznych po-
wodów — z różnorodności sprzętu,
jakim dysponuje drukarnia. Od tej
pory najważniejszym elementem w
powstawaniu „Bajtki” będzie wlas-
nie ta dyskietka. Na niej zostaną
zapisane wszystkie informacje po-
trzebne do wydrukowania fragmen-
tów czasopisma, a później całych
stron czyli kolumn.

Ważnym etapem jest wydruk tek-
stu na drukarce **TRD 32**. Tekst,
który powstanie na papierze, trafia
do korekty, gdzie porównywany
jest z maszynopisem oraz do re-
daktora technicznego.

Druk czy fotografia?

Po ostatecznej korekcie oraz
wprowadzeniu uwag redaktora te-
chnicznego, dyskietka trafia do wy-
świetlarki **CRTronic 200**, która
wyposażona jest w dwa dowolnie
programowane mikroprocesory.
704 K pamięci oraz dwie niezależne
stacje dyskietek, każda 5 1/4 cala.
Dyskietka formatowana jest na 320
K. Serce urządzenia jest katodo-
wa lampa elektronowa. Dlaczego
sa aż dwie niezależne stacje dys-
kietek? Znowu wymóg tempa: w
czasie, gdy na jednej dyskietce na-
nosi się ostateczne uwagi — doko-
nuje szlif tekstu — z drugiej już
odczytywany tekst jest wyświetla-
ny przez lampę na błonie fotografi-
cznej TF 32 Foton-Bydgoszcz. Szy-
bkość nasświetlania błony — ok. 200

tys. znaków na godzinę! Następnie
klisze „montuje się” w gotowe ko-
lumny.

Trzeba jeszcze wspomnieć o ta-
kim „drobiazgu” jak barwne foto-
grafie. Każdy z podstawowych w
drukarstwie kolorów trzeba prze-
nieść na odpowiednią kliszę, aby
podczas druku offsetowego, po na-
łożeniu poszczególnych barw pod-
stawowych, otrzymać „gotowe wie-
lobarwne zdjęcie”. Tu znowu poja-
wia się komputer. Urządzenie **Ma-
gnascan 510** rozkłada barwny
słajd na poszczególne kolory pod-
stawowe: żółty, czerwony, niebies-
ki i czarny. Nie tylko „rozkłada”, ale
także zapisuje natężenie barwy i
poszczególne z nich nasświetla na
błonie fotograficznej — podobnie
jak tekst.

A jednak druk

Dopiero w tym momencie (gdy
zmontowane są klisze z tekstem,
zdjęciami, tabelami, listingami itp.
— oczywiście dla poszczególnych
kolorów osobno) pojawia się metal.
Przy użyciu odpowiednich technik,
to, co zostało na kliszy sfotografo-
wane, (cały czas jest to technika fo-
tografii czarno-białej) przenosi się
na metalowe matryce. One trafiają
na bębn maszyny, rotacyjnej i po-
zostaje tylko „szycie i krojenie”.

Technika fotoskładu pomija więc
pracochłonny i szkodliwy dla zdro-
wia etap odlewania tekstu w wier-
sze i później składania ich w „ram-
ki” czyli kolumny. Przy korekcie w
technikach tradycyjnych, aby po-
prawić jedną literę, trzeba odlewać
na nowo cały wiersz. Pojawia się
możliwość nowego błędu. Każdy
kto pracował z edytorem tekstu,
wie jak prosta staje się korekta
przy pomocy komputera. Ale nie
dość tych udogodnień. W pewnym

momencie druku okazuje się, że na
kolumnie zabrakło miejsca. W te-
chnikach tradycyjnych trzeba więc
na nowo odlewać tekst złożony
mniejszą czcionką. W fotoskładzie
— wydaje się komputerowi polece-
nie, aby ten sam tekst „przepisał”
mniejszą czcionką. Czy ciechanow-
ska drukarnia jest najnowocześ-
niejsza w kraju? Dyrektor naczelny
Jerzy Gorski broni się przed ta-
kim określeniem.

— **Lepiej powiedzieć: jedna z
nowocześniejszych. W tym
roku likwidujemy techniki ty-
pograficzne, będziemy rozsze-
rzać skład komputerowy. Na-
stawiamy się na produkcję
wielobarwną.**

Dzisiaj Zakłady drukują m.in. 1,2
mln popularnych wśród bibliofilów
„miniaturek”; 8 mln książek, 160
mln losów loteryjnych — w tym
także dziennikarskiej loterii „Błękit-
na” — „druk losów jest dochodowy”.
I oczywiście czasopisma, wśród
których „Bajtek” pod względem
nakładów i objętości jest jednym z
największych.

*Sławomir Polak
Roman Wojciechowski*

PHILTH 64 DO TB ZAPISANO
ROZDRZ:KILL,1,64
PZ:R:100,00mm; M:0; V:293,50mm; X:0,00mm;
ROZDRZ:PUT

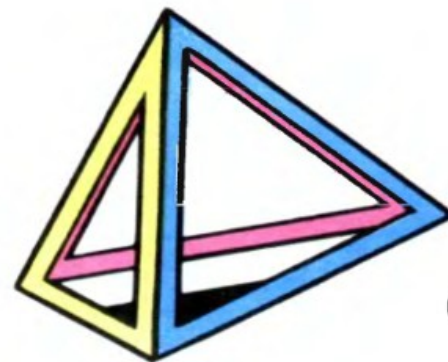
Wydrukowano 11/86 „BAJTEK” w pod względem nakładu objęto-
ści jest jednym z największych kolorowych i
czasopism drukowanych w Prasowych Za-
kładach Graficznych RSW „Prasa-Książka-
Ruch” w Ciechanowie.

Magnascan 510

Kolejny „Bajtek” trafi do czytelnika

WSTĘP DO PROGRAMOWANIA W JĘZYKU

PASCAL

cz.II

W pierwszym z niniejszego cyklu artykułów używaliśmy PASCAL-a do wykonywania prostych obliczeń. Obecnie zapoznamy się z całością możliwości obliczeniowych tego języka oraz z kompletem instrukcji, pozwalających na konstruowanie programu.

STANDARDOWE TYPY ZMIENNYCH

Jak już wiemy, w PASCAL-u istnieje obowiązek deklarowania nazw oraz typów używanych w programie zmiennych. Dotychczas posługiwaliśmy się wyłącznie zmiennymi typu REAL. Jest to jeden z czterech standardowych typów zmiennych w PASCAL-u. Wymieńmy je wszystkie:

integer

Typ ten odpowiada zbiorowi liczb całkowitych. Oczywiście nie jesteśmy w stanie reprezentować w komputerze wszystkich liczb całkowitych, lecz tylko ich skończony podzbiór.

* Deklaracja zmiennej tego typu może wyglądać tak:

```
var LiczbaMinut : integer;
```

Jeżeli zachodzi potrzeba, możemy ów podzbiór liczb całkowitych zmniejszyć. Zadeklarujemy wówczas np.

```
var Procent : 0..100;
```

W powyższym przypadku zmienna Procent może przyjmować wartości całkowite z przedziału 0..100.

real

Typ odpowiadający zbiorowi liczb rzeczywistych — z podobnymi, co poprzednio, zastrzeżeniami. Znamy już wygląd deklaracji takiej zmiennej:

```
var Promien : real;
```

boolean

Dwuelementowy zbiór wartości logicznych: true (prawda) i false (fałsz). Zmienna tego typu, zadeklarowana jako np.

```
var Warunek : boolean;
```

może być użyta np. w podstawieniach

```
Warunek := true;
```

```
Warunek := (2 = 3);
```

```
Warunek := Warunek and not Warunek;
```

char

Zbiór znaków kodu ASCII. Wypisywalny znak tego kodu oznacza się poprzez ujęcie go w pojedyncze apostrofy. Np. zadeklarowawszy

```
var Odpowiedz : char;
```

możemy użyć np. podstawienia

```
Odpowiedz := 's';
```

Podobnie jak w przypadku typu integer, również tutaj możemy dostępnym zbiór znaków zawęzić poprzez okrojenie typu:

```
var DuzaLitera : 'A'..'Z';
```

Bardzo istotną regułą PASCAL-a jest zasada zgodności typów. Mówi ona o tym, że nie jest dozwolone nadawanie zmiennej określonego typu wartości, nie będącej elementem tego typu. Oznacza to, że np. zmiennej typu boolean nie możemy przypisać wartości całkowitej. JEDYNYM WYJĄTKIEM od tej zasady jest dopuszczenie podstawienia liczby całkowitej na zmienną typu real.

W poniższym programie wszystkie użyte podstawienia są błędne.

```
var Znak : char;  
    N : integer;  
    lks : real;  
    Warunek : boolean;  
begin  
    Znak := 2;  
    N := lks;  
    N := 1.0;  
    Warunek := 'c';  
    lks := not Warunek;  
end.
```

OPERACJE ARYTMETYCZNE

Wykonując obliczenia na liczbach rzeczywistych, mamy do dyspozycji cztery podstawowe działania arytmetyczne — użyte już przez nas w podanych przykładach:

+ — dodawanie
- — odejmowanie
* — mnożenie
/ — dzielenie

Trzy pierwsze działania mogą też być wykonywane dla liczb całkowitych. Zamiast dzielenia dla liczb tych wprowadzono operatory:

a div b — część całkowita ilorazu a przez b

a mod b — reszta z dzielenia a przez b.

Oprócz powyższych działań podstawowych PASCAL oferuje użytkownikowi gamę funkcji standardowych, pozwalających na wykonywanie obliczeń:

abs(x) — wartość absolutna (moduł) liczby x

sqr(x) — kwadrat liczby x

sin(x) — funkcja sinus

cos(x) — funkcja cosinus

arctan(x) — funkcja arcus tangens

exp(x) — e^x

ln(x) — logarytm naturalny liczby x

sqrt(x) — pierwiastek kwadratowy liczby x

trunc(x) — część całkowita liczby. Funkcja ta pozwala na zmianę wartości typu real na wartość typu integer

round(x) — zaokrąglenie x do liczby całkowitej. Zastosowanie podobne, jak w przypadku funkcji trunc

odd(i) — funkcja wskazująca na parzystość liczby całkowitej i; przyjmuje wartość true dla i nieparzystych i false w przeciwnym przypadku

OPERACJE LOGICZNE

W odniesieniu do zmiennych i wyrażeń logicznych (typu boolean) możemy używać następujących operacji:

a and b — koniunkcja wartości wyrażeń a i b,

a or b — alternatywa wartości a i b,

not a — wartość przeciwna wartości a.

DZIAŁANIA NA ZMIENNYCH ZNAKOWYCH

W odniesieniu do elementów kodu ASCII możemy stosować następujące funkcje:

succ(x) — element typu następny względem x,

pred(x) — element typu poprzedni względem x,

ord(x) — numer znaku w kodzie ASCII,

chr(x) — znak kodu ASCII o numerze n.

BUDOWA ALGORYTMU

Poznaliśmy już pewną ilość instrukcji, pozwalającą na budowę prostych programów. Znamy już np. instrukcję warunkową postaci

```
IF <warunek> THEN <instrukcja>;
```

```
IF <warunek> THEN <instrukcja> ELSE <instrukcja>;
```

gdzie <warunek> jest wyrażeniem typu boolean <instrukcja> oznacza natomiast instrukcję prostą lub złożoną. Przypomnijmy jeszcze, że pod pojęciem instrukcji złożonej rozumiemy ciąg instrukcji — być może również złożonych — ujęty w słowa BEGIN...END.

Przypuśćmy teraz, że w programie pascalcowym występuje następujący ciąg instrukcji:

```
if x = 0 then write ('Niedobrze');
```

```
if x = 1 then write ('Srednio');
```

```
if x = 2 then write ('Dobrze');
```

W tym przypadku w zależności od wartości zmiennej x podejmowane są różne działania. Użyliśmy w tym celu wielokrotnie instrukcji warunkowej. Ten sam fragment da się jednak zapisać prościej:

```
case x of  
    0 : write ('Niedobrze');  
    1 : write ('Srednio');  
    2 : write ('Dobrze');  
end.
```

Pierwszą linię tego przykładu, „case x of”, moglibyśmy przetłumaczyć jako „wybierz x spośród:”. Następne trzy wiersze zawierają listę możliwych wartości zmiennej x oraz instrukcji, wykonywanych w przypadku, gdy wartość x jest równa umieszczonej przed dwukropkiem etykietie. Konieczne jest w tym przypadku wymienienie wszystkich możliwych wartości zmiennej x. W przeciwnym wypadku efekt wykonania całej instrukcji może być nieokreślony. Podobnie jak w instrukcji warunkowej, tak i tutaj mamy jednak możliwość określenia instrukcji wykonywanej w przypadku, gdy wartość x nie odpowiada żadnej z liczb umieszczonych na liście. Zmodyfikujemy nasz fragment następująco:

```
case x of  
    0 : write ('Niedobrze');  
    1 : write ('Srednio');  
    2 : write ('Dobrze');  
else write ('Poniżej krytyki');  
end.
```


PROGRAMOWAĆ MOŻE KAŻDY

Zapisując podobną instrukcję wewnątrz programu, należy pamiętać o braku średnika przed słowem **ELSE** oraz o zakończeniu instrukcji **CASE** słowem **END** (któremu wszakże nie odpowiada słowo **BEGIN**, jak w pozostałych przypadkach).

PĘTLE

Poznane dotychczas elementy języka PASCAL jeszcze nie pozwalają nam na budowę pętli wewnątrz programu. Przedstawmy więc postacie pętli dostępne w tym języku.

Bodaj najczęściej używaną postacią pętli jest instrukcja:

WHILE <warunek> **DO** <instrukcja> ;

W wolnym tłumaczeniu linia powyższa oznacza „dopóki zachodzi wymieniony warunek, wykonuj daną instrukcję”. Oto prościutki przykład użycia:

```
i := 0;
while i < 10000 do
begin
  writeln(i);
  i := i + 1;
end;
```

Jak łatwo zauważyć, wykonanie tego krótkiego fragmentu spowoduje wypisanie kolumny liczb od 0 do 9999.

Składnia PASCAL-a dopuszcza również użycie instrukcji postaci

REPEAT <instrukcja> **UNTIL** <warunek> ;

(„powtarzaj daną instrukcję do chwili, gdy zajdzie wymieniony warunek”). Użyjmy instrukcji **REPEAT** w podobnym do poprzedniego przykładzie.

```
i := 0;
repeat
  writeln(i);
  i := i + 1
until i = 10000;
```

Słowa **REPEAT** i **UNTIL** stanowią w tym przypadku klamrę zamykającą instrukcję złożoną wewnątrz pętli; w związku z tym nie zachodzi potrzeba dodatkowego użycia **BEGIN..END**.

Efekt działania obu naszych programików będzie identyczny. Wbrew pozorom jednak instrukcje **WHILE** i **REPEAT** nie są równoważne. Zauważmy, że w przypadku **WHILE** warunek końca jest sprawdzany **przed** wykonaniem instrukcji w pętli, natomiast w przypadku **REPEAT** — **po** jej wykonaniu. Z tego powodu instrukcja wew-

program MinLiczba:

```
{ Program obliczający najmniejszą co do
modułu liczbę reprezentowalną przez
komputer }
```

```
const Zero = 0.0;
```

```
var Iks1, Iks2 : real;
```

```
begin
```

```
  Iks1 := 1;
```

```
  writeln('Momentik...');
```

```
  while Iks1 <> Zero do
```

```
  begin
```

```
    Iks2 := Iks1;
```

```
    Iks1 := Iks1 / 2;
```

```
  end;
```

```
  writeln('Najmniejsza reprezentowalna');
```

```
  writeln('liczba wynosi: ', Iks2);
```

```
end.
```

program Pytanie;

```
{ Jedno banalne pytanie z historii Polski }
```

```
var Rok : integer;
```

```
begin
```

```
  writeln('W którym roku była bitwa pod Grunwaldem?');
```

```
  writeln('Czekam na odpowiedź');
```

```
  writeln;
```

```
  repeat
```

```
    read(Rok);
```

```
    write(' - ');
```

```
    if Rok = 1410 then
```

```
      writeln('Dobra odpowiedź!');
```

```
    else
```

```
      writeln('Bardzo źle! Musisz próbować dalej...');
```

```
  until Rok = 1410
```

```
end.
```

nątrz pętli **REPEAT** jest zawsze wykonywana co najmniej raz.

Ostatnią z dostępnych w PASCAL-u postaci pętli jest

FOR <zmienna> := <wartość pocz.> **TO** <wartość końcowa> **DO** <instrukcja>

Jest to dobrze znana użytkownikom BASIC-a pętla **FOR**.

Użyjemy jej w tym samym celu, co poprzednio **WHILE** i **REPEAT** — wypiszemy liczby całkowite od 0 do 9999.

for Liczba := 0 to 9999 do writeln(Liczba);

Zmienna indeksująca **Liczba** musi być typu integer. Zapis powyższy przetłumaczony na język potoczny jako „dla zmiennej **Liczba** przyjmującej wartości od 0 do 9999 wypisz jej wartość”.

Wartość zmiennej indeksującej jest po każdym wykonaniu instrukcji w pętli zwiększana o 1. Możemy również uzyskać proces odwrotny — zmniejszanie tej zmiennej w każdym kroku o 1.

Napiszemy wówczas:

for Liczba := 9999 downto 0 do writeln(Liczba);

PASCAL nie przewiduje jednak wykonywania pętli **FOR** z dowolnym przyrostem zmiennej indeksującej. W razie potrzeby łatwo jest się posłużyć instrukcją **WHILE** lub **REPEAT**.

Cztery krótkie programy zamieszczone obok ilustrują użycie w praktyce omówionych konstrukcji programowych.

Marek Wyrwidąb

program ASCII;

```
{ Program wwojsujący tablice znakow kodu ASCII.
od znaku nr 32 do 255, przv uzvcju standartowej
funkcji chr }
```

```
const RozmEkranu = 20;
```

```
  IloscKolumn = 5;
```

```
var Indeks : integer;
```

```
  Enter : char;
```

```
begin
```

```
  writeln(' TABELA ZNAKOW KODU ASCII : ');
```

```
  writeln;
```

```
  for Indeks := 32 to 255 do
```

```
  begin
```

```
    write(Indeks, ' : ', chr(Indeks), ' ');
```

```
    if Indeks mod IloscKolumn = 0 then
```

```
      writeln;
```

```
    if Indeks mod (RozmEkranu * IloscKolumn) = 0 then
```

```
      begin
```

```
        writeln(' Wcisnij ENTER... ');
```

```
        read(Enter)
```

```
      end
```

```
    end
```

```
end.
```

Program Test;

```
{ Przyklad realizacji testu komputerowego }
```

```
var Odpowiedz : char;
```

```
begin
```

```
  writeln(' Pytanie testowe : ');
```

```
  writeln;
```

```
  writeln(' Co po polsku oznacza "RAM" ? ');
```

```
  writeln(' A: " pamiec stala " ');
```

```
  writeln(' B: " pamiec o losowym dostepie " ');
```

```
  writeln(' C: " pamiec wewnetrzna " ');
```

```
  writeln(' D: " pamiec o swobodnym dostepie " ');
```

```
  writeln(' Wybierz odpowiedz: A, B, C lub D... ');
```

```
  read(Odpowiedz);
```

```
  writeln;
```

```
  case Odpowiedz of
```

```
    'A','a',
```

```
    'C','c' : writeln(' Bardzo zle ! ');
```

```
    'B','b' : writeln(' Jest lepsza odpowiedz.. ');
```

```
    'D','d' : writeln(' Swietnie ! ');
```

```
  else
```

```
    writeln(' Pardon ? ');
```

```
  end
```

```
end.
```


POLSKIE LITERY

NIE ma chyba drugiego komputera — przynajmniej z tych, popularnych w naszym kraju — na którym z taką łatwością moglibyśmy definiować własne znaki uzyskiwane z klawiatury. Dostępne w BASIC-u Amstrada komendy: **SYMBOL**, **SYMBOL AFTER**, **KEY**, **KEY DEF**, rozwiązują problem w dwóch, trzech liniijkach. I właśnie dlatego, w każdym programie napisanym w Polsce litery takie jak: *ą, ć, ę...* uzyskiwane są przez naciśnięcie innych kluczy. A może warto pokusić się o zaproponowanie standardu?

Program **POLSKIE LITERY** nie powstał w naszej redakcji, nie został także napisany przez żadnego z naszych współpracowników. Jest on fragmentem programu **POLNOTES** krążącego już od pewnego czasu wśród użytkowników Amstrada. Niestety, nie znamy jego autora, a więc nie możemy mu oddać pełnej satysfakcji. Zapraszamy go jednak do współpracy z naszą redakcją.

Znaki polskiego alfabetu zostały w tym programie zdefiniowane na kluczach funkcyjnych czyli dodatkowej klawiaturze numerycznej, jednak bez konieczności rezygnacji z korzystania z tej ostatniej. Pomysł jest prosty — małe litery, specyficzne dla naszej pisowni, otrzymujemy naciskając klucze funkcyjne łącznie z kluczem **SHIFT** natomiast duże z **CONTROL**.

Zasady działania programu nie musimy chyba wyjaśniać, gdyż wynika ona bezpośrednio z działania komend **BASIC-a** opisanych w każdej instrukcji obsługi. Przedstawiamy za to rozmieszczenie znaków na klawiaturze funkcyjnej.

(rp)

ROZMIESZCZENIE POLSKICH LITER PO ZMIANIE

sam klawisz	z SHIFT	z CTRL
↑	↑	↑
←	←	←
→	→	→
↓	↓	↓
7	a	A
8	ć	C
9	ę	E
4	ł	L
5	ń	N
6	ó	O
1	ś	S
2	z	Z
3	ż	Ż
0	.	.

```

1000 SYMBOL AFTER 170
1010 SYMBOL 171,0,0,120,12,124,204,118,3
1020 SYMBOL 172,24,60,102,102,126,102,102,3
1030 SYMBOL 173,24,0,60,102,96,102,60,0
1040 SYMBOL 174,24,60,102,192,192,102,60,0
1050 SYMBOL 175,0,0,60,102,126,96,60,6
1060 SYMBOL 176,254,98,104,120,104,98,254,3
1070 SYMBOL 177,56,24,28,24,56,24,60,0
1080 SYMBOL 178,240,96,112,96,226,102,254,0
1090 SYMBOL 179,24,0,220,102,102,102,102,0
1100 SYMBOL 180,24,198,230,246,222,206,198,0
1110 SYMBOL 181,24,0,60,102,102,102,60,0
1120 SYMBOL 182,12,56,108,198,198,108,56,0
1130 SYMBOL 183,24,0,60,96,60,6,124,0
1140 SYMBOL 184,24,60,96,60,6,102,60,0
1150 SYMBOL 185,24,0,126,76,24,48,126,0
1160 SYMBOL 186,254,198,140,126,48,102,254,0
1170 SYMBOL 187,12,24,126,76,24,48,126,0
1180 SYMBOL 188,48,254,172,24,50,102,254,0

```

```

1220 KEY DEF 10,1,55,171,172
1230 KEY DEF 11,1,56,173,174
1240 KEY DEF 3,1,57,175,176
1250 KEY DEF 20,1,52,177,178
1260 KEY DEF 12,1,53,179,180
1270 KEY DEF 4,1,54,181,182
1280 KEY DEF 13,1,49,183,184
1290 KEY DEF 14,1,50,185,186
1300 KEY DEF 5,1,51,187,188

```

TROCHĘ RUCHU...

... i odrobina zabawy nie zaszkodzi. Nagrodą za pracowite „wstukanie” programu będzie nie tylko ruchoma reklama „Bajtka”. Zmieniając tekst w liniach od 120 do 180 możemy również zrekłamaować własne umiejętności.

Program wykorzystuje możliwość programowania układu scalonego **6845**, czyli kontrolera ekranu w Amstradzie. Wysokość tekstu może być zmieniona od normalnego wymiaru znaku, a więc jednej linii aż do 16-tu linii (patrz końcowe cyfry w liniach DATA).

Natomiast w liniach 330 do 560 zapisana jest w kodzie maszynowym procedura przesuwania liter na ekranie oraz programowanie koloru tła i napisów (linia 60). Kolory te (1+RND*255) nie mają nic wspólnego z używanymi przez Basic, są to argumenty wprowadzane bezpośrednio do pamięci ekranu. Poeksperymentuj z nimi do czasu znalezienia odpowiadającej ci kombinacji.

Uwaga: maksymalna długość tekstu zależy od jego wielkości — im mniejsze litery, tym dłuższy tekst może być wyświetlany w jednej linii.

Wojciech Ziółtek

```

10 Wedrujace litery
20 GOSUB 200:RESTORE
30 BORDER 0:INK 0,0
40 WHILE NOT asleep
50 READ a$,size:IF a$="END" THEN RESTORE
:GOTO 50
60 CALL &A000,@a$,1+RND*255,1+RND*255,si
ze
70 WEND
80 RESTORE
90 WEND
100 END
110 :
120 DATA "Czytaj Bajtka....",2
130 DATA "Czytaj Bajtka....",4
140 DATA "Czytaj Bajtka....",8
150 DATA "Czytaj Bajtka....",16
160 DATA "Czytaj Bajtka....",4
170 DATA "Tylko Bajtek nauczy cie poslug
iwac sie komputerem ",4
180 DATA "Jego autorzy dbaja o wysoki po
ziom prezentowanego materialu ",16
190 DATA END,1
200 '----Store Machine Code----
210 MEMORY &9FFF:adress=&A000
220 RESTORE 330
230 FOR i=1 TO 24
240 sum=0:READ code$,check$
250 FOR j=1 TO 21 STEP 2
260 byte=VAL("&"+MID$(code$,j,2))
270 POKE adress,byte

```

```

280 sum=sum+byte:adress=adress+1
290 NEXT
300 IF sum<>VAL("&"+check$) THEN PRINT "
Error in data line":340+i*10
310 NEXT
320 RETURN
330 DATA a7c83d28243d280add7e00,3c2
340 DATA 328Ba0dd23dd233d280add,4a6
350 DATA 7e003286a0dd23dd23dd7e,531
360 DATA 003280a0dd23dd23dd6e00,49d
370 DATA dd66017ea7c83209a12322,452
380 DATA 3ba0dd2a00003e01cd0ehc,3b8
390 DATA 219fc02266a02100002207,2f2
400 DATA a1dd7e00da5bbcd06b911,5c6
410 DATA ffa0010800edb0cd09b906,4da
420 DATA 08f311000c5cb40ca78a0,4be
430 DATA 0601cdcb010fbcdcdca006,599
440 DATA 0821ffa0c5e50effcb2638,5a8
450 DATA 020e000608626b71233600,1b5
460 DATA 2b7cc60867d29ba01150c0,50a
470 DATA 1910ee545de123c110d92a,4a0
480 DATA 66a0014f00a7ed42060836,370
490 DATA 007cc6086710fb82a66a023,40c
500 DATA 2266a0c110a4dd232109a1,468
510 DATA 35c24ea0c9f5c506f5ed78,6c8
520 DATA 1f38fbed781f30fbc1f1c9,67c
530 DATA 2a07a123232207a1cb3ccb,3b4
540 DATA 1d0100bc3e0ced79047cc6,3d0
550 DATA 30ed79053e0ded79047ded,4ba
560 DATA 79c90000000000000000,142

```


PAMIĘĆ POD LUPA

adres pamięci	hex	dziesiętna	zawartość pamięci	bin
0	0000	0	00000001	00000001
1	0001	1	00000001	00000001
2	0002	2	01111111	01111111
3	0003	3	00000001	00000001
4	0004	4	01101101	01101101
5	0005	5	00000001	00000001
6	0006	6	00000001	00000001
7	0007	7	00000001	00000001
8	0008	8	00000001	00000001
9	0009	9	00000001	00000001
10	000A	10	00000001	00000001
11	000B	11	00000001	00000001

Podczas pracy na komputerze przydatna jest czasem możliwość „podglądania” zawartości pamięci lub jej modyfikacji. Wymagania takie spełnia przedstawiony tutaj prosty program, nazwany monitorem.

Dla łatwiejszego zrozumienia działania programu podstawowe jego bloki (podprogramy) opatrzone są krótkim komentarzem. W momencie uruchomienia programu blok „Inicjalizacja” definiuje tryb pracy monitora, kolory i okna tekstowe. Ustala reakcję programu na zatrzymanie klawiszem ESC przez odesłanie do podprogramu „Zatrzymanie”, a następnie przechodzi skokiem bezwarunkowym (linia 80) do podprogramu „Menu”.

W zależności od wybranej opcji (linie 390–420) uruchamiane zostają podprogramy: sprawdzanie pamięci, modyfikacja pamięci lub sprawdzanie pamięci z jednoczesnym wydrukiem na drukarce. Wybór opcji 3 (powrót do BASIC-a) powoduje wyczyszczenie

ekranu (MOD 2) i zatrzymanie wykonywania programu (STOP).

Wciśnięcie klawisza **ESCAPE** podczas pracy powoduje zatrzymanie programu tylko do momentu wciśnięcia dowolnego innego klawisza. Przerwanie wykonywania programu i powrót do Menu uzyskuje się przez przytrzymanie przez chwilę klawisza M (patrz linie 460, 260, 600).

Spójrzmy jeszcze na linie 110, 120 i 130, w których dokonuje się dwoma różnymi metodami tablicowanie wydruku i porównajmy je z liniami 210, 220 i 230. Wnioski pozostawiamy Czytelnikom.

na podstawie Amstrad Magazine
Wojciech Ziółek

```

10 '*** Monitor ***
20 '*** Inicjalizacja ***
30 MODE 2:WINDOW #1,3,78,4,14:PEN #1,0:PAPER #1,1:CLS #1
40 WINDOW #2,5,50,16,17:WINDOW #3,3,78,19,23:PEN #3,0:PAPER #3,1:CLS #3
50 WINDOW #4,3,78,2,3:PEN #4,0:PAPER #4,1:CLS #4
60 LOCATE 22,1:PRINT "-----Monitor kodu maszynowego-----"
70 ON BREAK GOSUB 450
80 GOTO 310
90 '*** Sprawdzanie pamięci ***
100 INPUT #2,"Adres początkowy ";adr
110 CLS #4:PRINT #4,"          Adres pamięci
          Zawartość pamięci"
120 PRINT #4,"          dziesiętny      hex";
          "          "; "dziesiętna      hex
          bin          chr$"
130 adr=ABS(adr):PRINT #1,TAB(10)adr;TAB(21)HEX$(adr,4);TAB(41)PEEK(adr);TAB(52)HEX$(PEEK(adr),4);TAB(60)BIN$(PEEK(adr),8);
140 IF PEEK(adr)>32 THEN PRINT #1,TAB(74)CHR$(PEEK(adr));:PRINT #1
150 IF adr=65535 THEN STOP ELSE adr=ABS(adr)+1
160 IF INKEY$="m" OR INKEY$="M" THEN 310
170 GOTO 130
180 '*** Modyfikacja pamięci ***
190 CLS #1:INPUT #2,"Od jakiego adresu chcesz zmieniać zawartość pamięci? ",adr
200 IF adr>65535 THEN 190
210 CLS #4:PRINT #4,TAB(5)"Adres komórki pamięci";TAB(55)"Zawartość pamięci"
220 PRINT #4,"dziesiętny";TAB(22)"hex"
230 PRINT #1,TAB(2)adr;TAB(21)HEX$(adr,4);TAB(64);
240 INPUT #1,a1$
250 IF a1$="" THEN 290
260 IF a1$="m" OR a1$="M" THEN 310
270 IF VAL(a1$)>255 THEN 230
280 POKE (adr),VAL(a1$)
290 IF adr=65535 THEN END ELSE adr=adr+1
300 GOTO 230
310 '*** Menu ***
320 PRINT #3,"          -----MENU
          "
330 PRINT #3,"          1--->sprawdzanie p
          amieci"
340 PRINT #3,"          2--->modyfikacja p
          amieci"
350 PRINT #3,"          3--->powrót do Bas
          ic'a"
360 PRINT #3,"          4--->sprawdzanie p
          amieci z jednoczesnym wydrukiem"
370 '*** Sprawdzanie wybranej opcji ***
380 INPUT #2,"Co wybierasz z menu? ",a$
390 IF a$="1" THEN 90
400 IF a$="2" THEN 180
410 IF a$="3" THEN MODE 2:STOP
420 IF a$="4" THEN 490
430 GOTO 380
440 '*** zatrzymanie ***
450 LOCATE 2,24:PRINT "przerwa"
460 IF INKEY$="" THEN 460
470 LOCATE 2,24:PRINT "
480 RETURN
490 '*** Sprawdzanie pamięci z jednoczesnym wydrukiem ***
500 INPUT #2,"Adres początkowy ";adr
510 CLS #1:PRINT #8,"-----początek---> ";
          adr
520 CLS #4:PRINT #4,"          Adres pamięci
          Zawartość p
          amieci"
530 PRINT #4,"          dziesiętny      hex";
          "          "; "dziesiętna      hex
          bin          chr$"
540 PRINT #8,"          Adres pamięci
          Zawartość pamięci"
550 PRINT #8,"          dziesiętny      hex";
          "          "; "dziesiętna      hex
          bin          chr$"
560 adr=ABS(adr):PRINT #1,TAB(10)adr;TAB(21)HEX$(adr,4);TAB(41)PEEK(adr);TAB(52)HEX$(PEEK(adr),4);TAB(60)BIN$(PEEK(adr),8);
570 IF PEEK(adr)>32 THEN PRINT #1,TAB(74)CHR$(PEEK(adr));:PRINT #1
580 PRINT #8,TAB(10)adr;TAB(21)HEX$(adr,4);TAB(41)PEEK(adr);TAB(52)HEX$(PEEK(adr),4);TAB(60)BIN$(PEEK(adr),8);
590 IF adr=65535 THEN STOP ELSE adr=ABS(adr)+1
600 IF INKEY$="m" OR INKEY$="M" THEN 310
610 GOTO 560

```


RENUMERACJA

Předstawiam program ZX-Spectrum, służący do automatycznej renumeracji linii.

Z wielu innych programów tego typu wyróżnia go:

- szybkość działania,
- początek renumeracji rozpoczyna się od linii wskazywanej przez kursor programowy (co go różni od innych tego typu programów) — bardzo przydatne,
- wartość skoku linii może mieć dowolną liczbę — wpisuje się ją sekwencją:
POKE 60001,SKOK-256*INT (SKOK/256)
POKE 60002,INT (SKOK/256)
- jest relokowalny,
- przyjmując wartość skoku=16384 (**POKE 60002,64**), linie znajdujące się za kursorem zostają usunięte z ekranu (nie z komputera) i nie biorą udziału w programie. Przywrócenie ich z powrotem następuje przy wartości skoku mniejszej od 9999. Jest to bardzo przydatne przy pisaniu długich programów (linie te wówczas nie przeszkadzają).

Ze względu na długość tego programu (**RANDOMIZE USR 60000**) należy uważać, aby kursor programu nie był „ukryty”.

Andrzej Dziarnowski

```
10 FOR N=60000 TO 60053
20 READ A: POKE N,A
30 NEXT N
40 DATA 1,10,0,42,83,92,86,35,94,
229,235,237,91,73,92,237,82,
225,48,8,35,94,35,86,35,25,24,
234,43,114,35,115,35,213,94,
35,86,35,25,237,91,75,92,229,
167,237,82,209,225,208,9,235,
24,231
```

KŁOPOTY Z PAMIĘCIĄ

Powszechnie znane są kłopoty w ZX SPECTRUM związane z uszkodzeniem pamięci **RAM 4116**. Najczęstszą przyczyną tego uszkodzenia jest zła praca przetwornicy napięcia.

Gdy coś takiego się już zdarzy — czego nikomu nie życzę — można przy wymianie pamięci wykorzystać układy **4116** zasilane pojedynczym napięciem +5V. W polskim katalogu produkowanych układów scalonych, pamięci takie są zamieszczone pod oznaczeniem **MCY 7161**. Wymieniając pamięci na zasilane pojedynczym napięciem, należy dokonać drobnych zmian w połączeniu końcówek układów, które wynikają ze zmiany zasilania. Dla układu **4116** w wersji trójnapięciowej (montowane w standardowej wersji ZX SPECTRUM) zasilanie podane jest na:

- 5V — końcówka 1
- +12V — końcówka 8
- + 5V — końcówka 9

SŁUPKI

Program „Wykres” służy do przedstawiania danych liczbowych w postaci pseudotrójwymiarowych słupków.

Na początku program pyta się o tytuł wykresu. Można wpisać dowolny tekst, jednak tylko pierwsze 32 znaki będą przyjęte. Następnie program pyta się o rodzaj skalowania. Jeśli wybrane zostanie skalowanie automatyczne wówczas wykres będzie skalowany według największego słupka, jeśli nie — program spyta o wartość według której odbędzie się skalowanie.

Teraz należy podać ilość słupków (maksymalnie — 16) oraz określić wartość, kolor i nazwę każdego z nich. Trzeba pamiętać, że przy skalowaniu nieautomatycznym wartości słupków nie mogą być większe od wartości według której odbywa się skalowanie.

Po zdefiniowaniu wszystkich słupków, na ekranie rozpocznie się rysowanie. Po jego zakończeniu użytkownik ma następujące opcje.

Klawisz „D” — włączenie/wyłączenie opisu liczbowego wykresu

Klawisz „L” — wyświetlenie legendy wykresu. Naciśnięcie klawisza ponownie spowoduje powrót do wykresu

Klawisz „W” — wydruk ekranu na drukarce (standardowa instrukcja „COPY”)

Klawisz „N” — nowy wykres.

80-340 wczytanie danych i parametrów wykresu

350-420 skalowanie

430-550 rysowanie wykresu

560-610 czytanie klawiatury

620-730 podprogram rysujący słupki

740-805 podprogram wprowadzający kod maszynowy do szybkiego przetwarzania ekranów

810-930 podprogram rysujący opis liczbowy

940-960 podprogram rysujący legendę

```
10 BORDER 0: PAPER 0: INK 7
20 POKE 23658,8
30 LET X=0: LET Y=0: LET Q=0
40 LET W=0: LET EK=150: LET SV
=0: LET C$="": LET Q$=""
50 LET D=10: LET G=4: LET L=8
60 LET LEG=0: CLS
70 GO SUB 740
80 FOR T=0 TO 31: LET C$=C$+CH
R$ 32: NEXT T
90 PRINT AT 21,0;"TYTUŁ:"
100 INPUT LINE T$
110 IF LEN T$>32 THEN LET T$=T
$(1 TO 32)
120 CLS
130 PRINT AT 21,0;"SKALOWANIE A
UTOMATYCZNE (T/N) ?"
140 INPUT LINE A$
150 CLS
160 LET SA=1
170 IF A$="N" OR A$="n" THEN P
RINT AT 21,0;"DO JAKIEJ WARTOSCI
SKALOWAC ?": INPUT S: LET SA=0:
CLS
180 PRINT AT 21,0;"ILOSC SLUPKO
W (MAX=16)": INPUT IS: CLS
190 IF IS>16 THEN BEEP .1,30:
GO TO 180
200 DIM W(IS): DIM K(IS): DIM P
(IS): DIM N$(IS,12)
210 FOR T=1 TO IS
220 PRINT AT 21,0;"WARTOSC SLUP
KA #": INPUT W(T): LET W(T)=AB
S W(T)
230 IF SA=1 THEN LET S=W(T)
240 IF SA=0 AND W(T)>S THEN BE
EP .1,30: PRINT AT 21,0;"WARTOSC
WIEKSZA OD SKALI": PAUSE 100: P
RINT AT 21,0:C$: GO TO 220
250 PRINT AT 21,0;"KOLOR SLUPKA
#": INPUT K(T): PRIN
T AT 21,0:C$
260 IF K(T)<1 OR K(T)>7 THEN B
EEP .1,30: PRINT AT 21,0;"NIE MA
TAKIEGO KOLORU": PAUSE 100: PRI
NT AT 21,0:C$: GO TO 250
270 PRINT AT 21,0;"NAZWA SLUPKA
#": INPUT LINE N$(T)
280 PRINT AT T,0:T$": AT T,3:
```

```
INK K(T):CHR$ 143: INK 7:N$(T):"
=W(T)
290 NEXT T
300 PRINT AT 21,0:C$
310 POKE 40032,196: POKE 40035,
27: RANDOMIZE USR 40027
320 PRINT AT 21,0;"LISTA O.K (T
/N) ?": INPUT LINE A$
330 IF A$="N" OR A$="n" THEN C
LS: GO TO 210
340 CLS
350 IF SA=0 THEN GO TO 400
360 FOR T=1 TO IS
370 IF W(T)>W THEN LET W=W(T)
380 NEXT T
390 LET S=W
400 FOR T=1 TO IS
410 LET P(T)=INT (W(T)*EK/S)
420 NEXT T
430 GO SUB 810
440 FOR T=1 TO IS
450 INK K(T)
460 FOR Y=0 TO P(T)
470 GO SUB 620
480 NEXT Y
490 IF P(T)<7 THEN GO SUB 690
500 OVER 1: GO SUB 670: OVER 0
510 PLOT OVER 1:X+D+G,Y+L-1: D
RAW OVER 1:0:-(P(T)+1)
520 LET X=X+16
530 NEXT T
540 PRINT AT 0,0: BRIGHT 1: INK
7: INVERSE 1:T$
550 POKE 40032,227: POKE 40035,
27: RANDOMIZE USR 40027
560 LET A$=INKEY$
570 IF (A$="D" OR A$="d") AND L
EG=0 THEN RANDOMIZE USR 40000
580 IF A$="W" OR A$="w" THEN C
OPY
590 IF A$="N" OR A$="n" THEN R
UN
600 IF A$="L" OR A$="l" THEN G
O SUB 940
610 GO TO 560
620 PLOT X,Y: DRAW D,0
630 DRAW G,L: DRAW -D,0
640 DRAW -G,-L
650 PLOT OVER 1:X+D,Y
```


0V — końcówka 16

Natomiast dla wersji jednonapięciowej (np. MCY 7161) zasilanie podane jest na:

- X — końcówka 1
- +5V — końcówka 8
- X — końcówka 9
- 0V — końcówka 16

UWAGA: X oznacza końcówkę nie podłączoną.

I jeszcze jedna bardzo ważna sprawa. Gdy to tylko jest możliwe, kasowanie pamięci mikrokomputera powinno odbywać się rozkazem **RANDOMIZE USR 0** a nie wyciąganiem wtyczki zasilacza (dotyczy to ZX SPECTRUM bez przycisku RESET). W sytuacji gdy trzeba ją wyjąć, nie należy wkładać natychmiast po wyjęciu, lecz odczekać kilka sekund, aby nie spowodować nieprawidłowej pracy przetwornicy napięcia.

Konrad Fedyna

KŁOPOTY Z PAMIĘCIĄ

```

660 RETURN
670 PLOT X+D+G,Y+L: DRAW -G,-L:
DRAW -D,0: PLOT X+D+G,Y+L
680 RETURN
690 LET Q=X
700 FOR U=P(T) TO P(T)+L
710 PLOT Q,U: DRAW D,0
720 LET Q=Q+.5
730 NEXT U: PLOT OVER 1:X+D,Y-
1: RETURN
740 FOR T=40000 TO 40038
750 READ V: POKE T,V
760 LET SV=SV+V
770 NEXT T
780 IF SV<>3229 THEN PRINT FL
ASH 1:"BLAD W LINII 800 LUB 805":
STOP
790 RETURN
800 DATA 33,0,64,17,0,161,1,0,2
4,26,197,70,168,119,193,19,35,11
,62,0,184,32,242,185,32,239,201
805 DATA 33,0,64,17,0,161,1,0,2
4,237,176,201
810 INK 0
820 FOR T=1 TO 18
830 LET Q=Q+N*(T) (1 TO 1)+CHR
$ 32
840 LET W$=STR$ W(T)
850 FOR I=1 TO LEN W$
860 LET J$=W$(I TO I)
870 IF P(T)<8*(LEN W$+2) THEN
PRINT AT 21-INT (P(T)/8)+2,(LEN
W$-I),2$T-2,J$
880 IF P(T)>=8*(LEN W$+2) THEN
PRINT AT 21-INT (P(T)/8)+I,2$T-
2,J$
890 NEXT I
900 NEXT T
910 PRINT #0:Q$
920 POKE 40032,161: POKE 40035,
24: RANDOMIZE USR 40027
930 INK 7: CLS : RETURN
940 IF LEG=0 THEN POKE 40029,1
96: POKE 40032,64: POKE 40035,27
: RANDOMIZE USR 40027: LET LEG=1
: RETURN
950 IF LEG=1 THEN POKE 40029,2
27: POKE 40032,64: POKE 40035,27
: RANDOMIZE USR 40027: LET LEG=0
960 RETURN
    
```

ZX SPECTRUM posiada nie najlepsze oprogramowanie interpretera BASIC i dlatego powstało kilka programów tzw. „protez”, które po wczytaniu do pamięci mikrokomputera rozszerzają jego możliwości. Przykładem takiego programu jest MASTER TOOLKIT firmy OCP. Program umożliwia wygodną obróbkę nowo pisanego programu poprzez danie do dyspozycji programiście szeregu nowych funkcji, które normalnie nie istnieją w ZX SPECTRUM.

Ładowanie programu odbywa się rozkazem: **LOAD ""**. „ENTER”. „Toolkit” musi być załadowany przed programem w języku BASIC, który może być wprowadzany z klawiatury lub załadowany z taśmy za pomocą komendy **LOAD** lub **MERGE**. „Toolkit” wymusza przejście do trybu **INTERRUPT 2**. Jeżeli zostanie użyta komenda **RUN** to program przechodzi w tryb **INTERRUPT 1**, w którym „Toolkit” nie wykonuje swoich funkcji. Ponowne wznowienie pracy programu „Toolkit” i przejście do trybu **INTERRUPT 2** następuje po wykonaniu komendy: **RANDOMIZE USR 65533**.

Wywołanie programu „Toolkit” odbywa się w normalnym trybie edycyjnym (tzn. gdy miga kursor w lewym dolnym rogu ekranu), poprzez równoczesne naciśnięcie klawiszy **SYMBOL SHIFT** i **SPACE**. Wówczas ukazuje się nazwa programu i notatka o prawach autorskich. Rozkazy programu „Toolkit” mogą być wprowadzane za pomocą małych lub dużych liter.

Powrót do BASIC-u z programu „Toolkit” nastąpi po komendzie: **b ENTER**.

Komendy „Toolkit’a” można korygować w normalny sposób, tzn. za pomocą klawiszy kursora i **DELETE**, zaś ekran oczyszczać za pomocą rozkazu **CLS**.

Czasami zachodzi potrzeba wprowadzenia w programie „Toolkit” słowa kluczowego języka BASIC (np. przy przeszukiwaniu tekstu). Można tego dokonać w dwojaki sposób:

- a) Przed wymaganym słowem kluczowym należy wprowadzić słowo **THEN** oraz wymagane słowo kluczowe, następnie przesunąć kursor przed słowo **THEN** i skasować je klawiszem **DELETE**.
- b) Naciśnąć równocześnie klawisz **SPACE** i klawisz **K**, wtedy pojawi się migający kursor **K**, pozwalający wprowadzić wymagane słowo kluczowe.

UWAGA:

KOMENDY „TOOLKITA” MUSZĄ BYĆ WPROWADZANE LITERA PO LITERZE.

W podanych niżej opisach komend „Toolkita” operuje się słowem „zakres” oznaczającym zakres numerów linii programu w języku BASIC, w którym „Toolkit” ma wypełnić jakieś funkcje. A oto możliwe formy „zakresu”:

- n1 — n2 — od linii o numerze n1 do linii n2;
- n1 — — od linii n1 do końca programu;
- n2 — od początku programu do linii n2 włącznie;

nie;

MASTER TOOLKIT

- n1 — n1 — tylko linia n1;
- — cały program w języku BASIC.

PODSTAWOWE KOMENDY PROGRAMU TOOLKIT

UWAGA: Pomiedzy komendą „Toolkita” a jej parametrami musi występować spacja, zaś wszelkie komendy muszą się kończyć naciśnięciem klawisza **ENTER**.

cl g:m:s — ustawienie zegara na godzinę **g**, minutę **m** i sekundę **s**.

cl on — włączenie zegara i wyświetlenie czasu podanego wyżej.

cl off — wyłączenie wyświetlania czasu, nie powodujące zatrzymania zegara.

cl — wyświetlenie na ekranie bieżącego czasu.

UWAGA: Zegar przestaje pracować na okres działania rozkazu typu **LOAD**, **MERGE**, **VERIFY**, **BEEP**. To samo dotyczy funkcji „alarm”, opisanej poniżej.

al g:m:s — ustawienie alarmu dźwiękowego na godzinę **g**, minutę **m** i sekundę **s**.

al on — włączenie gotowości alarmu.

al off — wyłączenie gotowości alarmu.

al — wyświetlenie czasu alarmu, powoduje likwidację sygnału alarmowego jeśli jest on wysyłany.

b — powrót do systemu BASIC.

I zakres — listowanie linii występujących w podanym zakresie, przy czym jeśli listing liczy więcej niż 22 wiersze to pojawia się napis „scroll?”, na który należy odpowiedzieć tak samo jak w systemie BASIC.

mer n1,n2 — połączenie linii **n1** i linii **n2** w jedną linię o numerze **n1**; np. dla programu:

```
10 FOR a = 1 TO 10
```

```
20 NEXT a
```

komenda **mer 10,20** powoduje utworzenie linii:

```
10 FOR a = 1 TO 10:NEXT a
```

zaś komenda **mer 20, 10** tworzy linię następującą:

```
20 NEXT a:FOR a = 1 TO 10
```

mer n, n — zdublowanie linii o numerze **n**; np. dla linii:

```
15 PRINT q
```

po komendzie **mer 15, 15** otrzymujemy:

```
15 PRINT q:PRINT q
```

del zakres — skasowanie linii w podanym zakresie. Kiedy podany jest pusty zakres, to kasowany jest cały program w języku BASIC. Po komendzie **del** pojawia się pytanie:

DELETE WHOLE? Y/N

na które odpowiedź „Y” powoduje jej wykonanie, zaś odpowiedź „N” jej unieważnienie.

mov zakres,n,s — przeniesienie linii z danego zakresu w nowy, rozpoczynający się od numeru **n** i o kolejnych numerach **n+s**, **n+2s**, **n+3s**... Przy wykonywaniu tej komendy kasowane są linie w pierwotnym zakresie. W przypadku braku miejsca na linie w nowym zakresie komenda nie jest wykonywana i pojawia się komunikat:

NO ROOM BETWEEN LINES

cop zakres,n,s — skopiowanie linii z podanego zakresu w zakres nowy, rozpoczynający się od linii o numerze **n** i dalszych numerach **n+s**, **n+2s**, **n+3s**...

MASTER TOOLKIT

Jeśli numery kopiowanych linii pokrywają się z numerami linii już istniejących to komenda nie jest wykonywana i wyświetlany jest komunikat:

OUT OF MEMORY

f zakres \ t — szukanie podanego tekstu „t” w danym zakresie (find), a po jego znalezieniu wyświetlenie numerów linii i instrukcji w liniach gdzie ten tekst występuje. Np. dla następującego programu:

```
10 FOR a=1 TO 10
```

```
20 PRINT a,a*a
```

```
30 NEXT a
```

```
40 PRINT
```

```
50 FOR a=1 TO 10:PRINT a, SQR a:NEXT a
```

po rozkazie **f 10-50 PRINT** otrzymuje się wydruk:

```
20:1 40:1
```

```
50:2
```

fl zakres \ t — szukanie tekstu „t” w podanym zakresie i listing linii, w których ten tekst występuje (find & listing). Dla programu podanego powyżej po komendzie **fl 10-50 PRINT** otrzymuje się:

```
20 PRINT a, a*a
```

```
40 PRINT
```

```
50 FOR a=1 TO 10:PRINT a, SQR a:NEXT a
```

s zakres \ t1 \ t2 — zastąpienie w danym zakresie tekstu „t1” przez tekst „t2”

s zakres \ t — usunięcie zadanego tekstu „t” w podanym zakresie numerów linii.

syntax zakres — kontrola składni w danym zakresie i ewentualna jej korekta.

fr — wyświetlenie komunikatu o długości obszaru wolnej pamięci w postaci np.

```
32741 BYTES FREE
```

map — przedstawienie w postaci graficznej mapy pamięci z podaniem adresów wskazujących przez zmienne systemowe **PROG, VARS, ..., UDG**.

ramtop zakres — zmiana wartości zmiennej **RAMTOP** bez kasowania zmiennych w programie.

UWAGA: Zmienna **RAMTOP** nie może podawać adresu mieszczącego się w obszarze Toolkita oraz obszarze stosu kalkulatora (**STKEND + 200** bajtów).

squash — usunięcie mniej ważnej części „Toolkita” (**map, cl, al**) o długości około 500 bajtów w celu ewentualnego umieszczenia w tym miejscu programu własnego.

UWAGA: jeśli po komendzie „squash” zostanie później podana komenda dotycząca nieistniejącej już części „Toolkita” to pojawi się komunikat:

INVALID COMMAND

p on — skierowanie wyjścia generowanego przez „Toolkit” na drukarkę.

p off — skierowanie wyjścia generowanego przez „Toolkit” na ekran.

UWAGA: komunikaty o błędach (**INVALID COMMAND, NO ROOM BETWEEN LINES** itp.) występują tylko na ekranie.

lc zakres — zmiana wielkich liter (upper case) na małe (lower case) w podanym zakresie.

uc zakres — zmiana małych liter na wielkie w podanym zakresie.

xc zakres — zamiana wielkich liter na małe i małych na wielkie w podanym zakresie.

remkill zakres — usunięcie z podanego zakresu wszystkich instrukcji **REM**.

pack zakres — minimalizacja długości programu w podanym zakresie poprzez „upakowanie” do każdej linii możliwie dużej liczby instrukcji (do 127). Np. w przypadku programu:

```
10 GO TO 60
20 FOR a=1 TO 10
30 PRINT a
40 NEXT a
50 RETURN
60 PRINT „hello”
70 GO SUB 20
80 STOP
```

po komendzie **pack 10-80** otrzymamy następujący program:

```
10 GO TO 60
20 FOR a=1 TO 10:PRINT a:NEXT a: RETURN
60 PRINT „hello”:GO SUB 20:STOP
```

UWAGA: linia 60 w powyższym przykładzie nie może być „upakowana” do linii 20, gdyż nie można byłoby wykonać skoku wskazanego w linii 10.

compress zakres — usunięcie z zadanego zakresu wszystkich instrukcji **REM**, minimalizacja liczby linii w tym zakresie oraz zastąpienie wszystkich stałych numerycznych na wydruku zerami (binarna postać tych stałych nie zmienia się). Jest to największa możliwa kompresja programu, jego długość zmniejsza się wówczas o około 20%.

r zakres,n,s — renumeracja linii w podanym zakresie (n jest numerem pierwszej linii w danym zakresie po renumeracji, s jest skokiem numerów linii). Jeśli parametry n i s nie zostaną podane to „Toolkit” przyjmie n=10 oraz s=10.

UWAGA: gdy nowe numery linii są większe od 9999 lub pokrywają się z numerami linii już istniejących to renumeracja nie jest wykonywana.

v — wyświetlenie nazw wszystkich zmiennych zdefiniowanych w programie wraz z ich wartościami.

v litera — wyświetlenie wartości zmiennych, których nazwy rozpoczynają się od podanej litery.

cls — oczyszczenie ekranu (podobnie jak komenda **CLS** w języku **BASIC**).

tr zakres,op,n,i — krokowe wykonanie programu w danym zakresie z opóźnieniem op/50 sekund pomiędzy instrukcjami. Śledzenie wykonywania programu odbywa się poprzez skok do instrukcji „i” w linii „n”.

error n:i — przekazanie sterowania do instrukcji „i” w linii „n” w przypadku wystąpienia błędu.

error — wyłączenie śledzenia błędów.

break n:i — wyłączenie systemowego śledzenia przerw i przekazanie sterowania do instrukcji „i” w linii „n” po naciśnięciu klawisza **BREAK**.

break — wyłączenie obsługi przerw.

k n — wyświetlenie łańcucha podstawionego pod klawisz liczbowy n (n=0 — 9).

k — wyświetlenie wszystkich łańcuchów podstawionych pod klawisze numeryczne.

k n\str — podstawienie pod klawisz liczbowy n łańcucha str.

UWAGA:

1. Wywołanie łańcucha 'str' następuje po równoczesnym naciśnięciu klawisza liczbowego n i klawisza SPACE.
2. Pionowa linia (SYMBOL SHIFT S w trybie E) może być używana w łańcuchu jako ENTER.
3. Znak „\” (backlash) musi być pisany w łańcuchu podwójnie, jeśli ma być drukowany a nie traktowany przez „Toolkit” jako ogranicznik.

UŚMIECHNIJ SIĘ!

TEST

NA JASNOWIDZENIE

Program ten jest adresowany do wszystkich, którzy mniej lub bardziej na poważnie biorą zjawiska spostrzegania pozazmysłowego. Pozwala na przetestowanie możliwości w tym zakresie. Nie należy tego brać na serio, gdyż nikt jeszcze nie stwierdził czy komputerowi można czytać w „myślach”.

Działanie tego programu jest bardzo proste. Ponieważ starałem się, aby zawarte w nim komentarze były jak najpełniejsze, opiszę tutaj tylko ideę działania.

Na początku program generuje 25 liczb losowych. Umieszcza je w tablicy I (25) i przechodzi do następnej pętli. Tam pobiera od maksymalnie skupionego użytkownika odgadnięte liczby. Jeżeli testowany odgadnie, zwiększa się liczba jego punktów. Na koniec komputer podaje wynik w procentach opatrzone krótkim komentarzem.

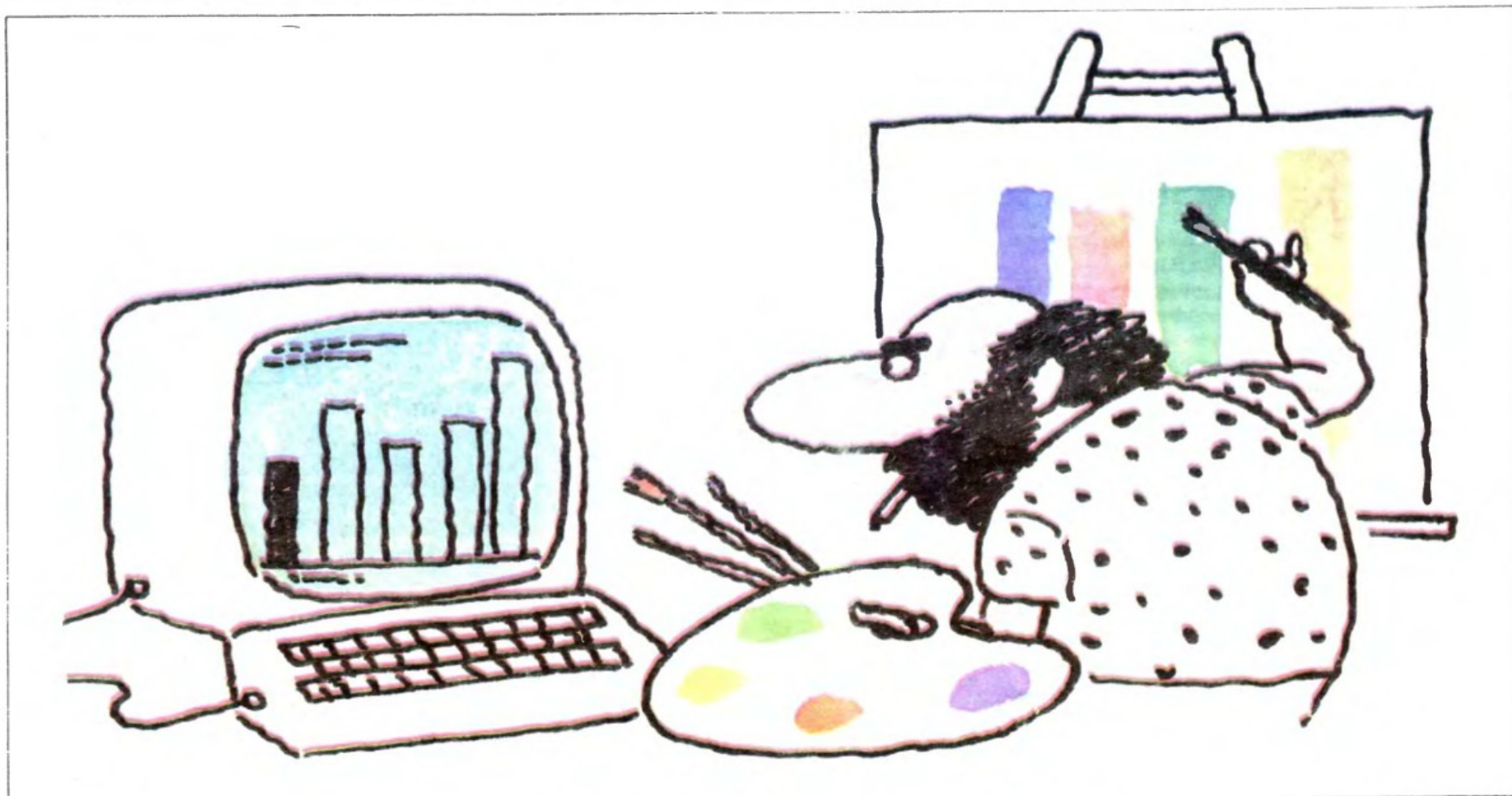
Użytkownik może wzbogacić program o efekty dźwiękowe, wykres, itd. Wydruk listingu pochodzi z komputera SINCLAIR ZX Spectrum ale z łatwością może być dostosowany do każdego innego komputera.

Pomysł programu zaczerpnąłem z pisma „Atari User”.

Grzegorz Zatryb
(lat 17)

```
10 BORDER 0: PAPER 0: INK 7: CLS
20 DIM I(25): REM Tablica z liczbami losowymi
30 LET pkt=0: REM Licznik punktów
40 REM Ta petla tworzy liczby losowe
50 FOR f=1 TO 25
60 LET I(f)=INT (RND*5)+1
70 NEXT f
80 PRINT AT 11,10:„1 2 3 4 5”: REM Wydruk liczb odgadnywanych
90 REM Ta petla sprawdza zgodność liczb pobranych w linii 110 z liczbami w tablicy I(25)
100 FOR i=1 TO 25
110 INPUT „Podaj liczbę :”;s
120 IF s=I(i) THEN LET pkt=pkt+1: REM Dodawanie punktów
130 NEXT i
140 REM Wyniki
150 LET proc=pkt*4: REM Zmiana punktów na procenty
160 CLS
170 PRINT AT 2,1:„Uzyskales ”:proc:„%.”
180 REM Te linie odsytaja program do odpowiedniej linii w zalezności od ilości procent
190 IF proc<50 THEN GO SUB 230
200 IF proc=50 AND proc<90 THEN GO SUB 250
210 IF proc=90 THEN GO SUB 270
220 STOP: REM A teraz wyniki testu
230 PRINT AT 3,1:„Niestety nie posiadasz zdolno-”:AT 4,1:„sci jasnowidzenia.”
240 RETURN
250 PRINT AT 3,1:„Twoje zdolności parapsycholo-”:AT 4,1:„giczne przewyzzszaja norme.Masz ”:AT 5,1:„zadatki na jasnowidza.”
260 RETURN
270 PRINT AT 3,1:„Twoje możliwości sa imponuja-”:AT 4,1:„ce.Jestes dobrym jasnowidzem.”
280 RETURN
```

Konrad Fedyna
Zygmunt Wereszczyński

Wymagają skupienia i dokładności. Pochłaniają wiele czasu i niestety nie dają żadnej satysfakcji bo są pracą zupełnie bezmyślną. Znają ten problem wszyscy ludzie, którzy co miesiąc sumują długie kolumny liczb w planach, kosztorysach czy sprawozdaniach.

Mógłby ich w tej ciężkiej (naprawdę, ciężkiej!) pracy zastąpić komputer, ale to nie takie proste. Każdy z nich liczy coś trochę innego, więc każdy potrzebowałby innego programu. Na dodatek schematy obliczeń czasami się zmieniają, więc i programy trzeba by modyfikować. Koszty rosną — zastosowanie komputera staje się niezbyt opłacalne. I jeszcze aspekt psychologiczny. Ludzie nie bardzo rozumieją sposób pracy maszyny, trudno im się przedstawić, bo są od wielu lat przyzwyczajeni do swoich formularzy i tabel.

A właśnie, tabel. Może więc zrobić program, który postawi do dyspozycji użytkownika tabelkę. Musi to być tabelka uniwersalna, po to żeby mogła służyć wszystkim. Dlatego, gdy po raz pierwszy pojawia się na ekranie komputera ma tylko ponumerowane wiersze i kolumny. Użytkownik sam będzie je nazywał zgodnie ze swoimi potrzebami i on określi, co znajdzie się w poszczególnych rubrykach, czy komórkach. Komórka (ang. „cell”) to miejsce, przeznaczone na jedną daną — liczbę lub tekst, powstałe na przecięciu wiersza i kolumny. W razie potrzeby skorzystania z danej wpisanej w komórkę bardzo łatwo się do niej odwołać — wystarczy podać numery wiersza i kolumny.

Chcielibyśmy bardzo, żeby nasza tabelka była „rozumna”. Na przykład, gdy wpisujemy do niej dane, to mogłaby policzyć i wpisać do odpowiednich komórek sumy wierszy i kolumn. Albo obliczyć średnią arytmetyczną, czy też policzyć ile liczb jest wpisanych w wierszach między siódmym a jedenastym. Pomysłowość ludzi przy stwarzaniu sobie najdziwniejszych potrzeb jest niezwykła. A przecież chcielibyśmy mieć tabelkę dobrą dla wszystkich. Nie ma więc innego wyjścia, każdy będzie musiał sam ustalać co ma obliczać jego tabelka. A jak mu się zmienią potrzeby, to sobie sam zmodyfikuje tabelkę.

Jak to rozwiązać od strony technicznej (pamiętajmy, że nie żądamy od ludzi umiejętności programo-

PRZEKŁĘTE RACHUNKI

wania)? Otóż, do komórki niekoniecznie trzeba wpisywać liczbę, czy tekst. Zamiast tego można podać wzór (wyrażenie arytmetyczne) na obliczenie wartości, która ma się w tej komórce znaleźć. Komputer ma wykonać obliczenia i sam wpisać ich wynik. A wzór zapamiętać na później, bo jeśli tylko zmienia się występujące we wzorze dane, to musi obliczenie wykonać ponownie i uaktualnić zawartość komórki. Teraz wystarczy tylko dodać, że jako dane we wzorze mogą wystąpić wartości innych komórek, i już jesteśmy w domu. Możemy w naszej tabelce przewidzieć takie obliczenia jakie nam się podobają.

Oczywiście chcemy żeby pisanie wzorów było możliwie najwygodniejsze. Warunek ten będzie spełniony, gdy pozwolimy użytkownikowi umieszczać we wzorach wszystko co tylko może mu się przydać, a więc liczby, typowe funkcje matematyczne, (sinus, cosinus, logarytm, pierwiastki itd.), zawartość pojedynczych komórek i całych grup komórek. Np. ważna jest możliwość obliczenia sumy lub iloczynu wszystkich elementów wybranej kolumny lub wiersza. Można też kazać policzyć ile wartości jest wpisanych w zadanym fragmencie tabeli. Typowe funkcje to MAX i MIN — znajdowanie odpowiednio największego i najmniejszego elementu oraz znajdowanie średniej arytmetycznej dla grupy liczb.

Wspólną cechą ostatnio wymienionych działań jest to, że wszystkie operują na grupie komórek. Określić tę grupę można na wiele sposobów — im więcej jest możliwości, tym łatwiej użytkownikowi znaleźć coś dla siebie. Podstawowe to, wspomniana już pojedyncza kolumna lub wiersz. Dalej, wszystkie komórki z kilku kolumn lub kilku wierszy. I wreszcie, wszystkie dane z prostokąta powstałego na przecięciu grupy kolumn z grupą wierszy.

W tej chwili potrafimy zbudować tabelę pasującą idealnie do naszych potrzeb. Ale gdy już będzie gotowa, to trzeba wprowadzić do niej dane. Nic prostszego, kursor wskazuje na miejsce, w którym program umieści to, co wpisujemy. Używając klawiszy sterujących kursorem możemy go łatwo przesunąć do dowolnej innej komórki. Jako dodatkowe udogodnienie możemy raz wpisane wartości kopiować do innych pozycji tabelki. Przypomnę tu raz jeszcze,

że jeśli wstawimy nową wartość w miejscu, które jest użyte we wzorze na obliczanie zawartości innej komórki, to program natychmiast to zauważy, oblicza nową wartość i wpisuje na miejsce starej. Dzięki temu, jeśli np. określiliśmy ostatnią komórkę w kolumnie jako sumę pozostałych wartości, to zmieniając liczby wpisane w tej kolumnie nie musimy już więcej martwić się o sumę — program sam będzie ją na bieżąco aktualizował. Przy okazji można wskazać jeszcze jedno zastosowanie „elektronicznych tabel”: planowanie, czyli co będzie jeśli ...? Przygotowujemy wzory potrzebnych obliczeń, wprowadzamy komplet danych, a potem możemy zmieniać pojedyncze wielkości i obserwować jak zmieniają się wyniki.

Ale wróćmy do wprowadzania danych. Świat jest duży a ekran mały. Jak, w czytelny sposób, zmieścić na małym ekranie wielki fragment? To się niestety nie da zrobić. Ale można inaczej. Cały formularz (inna nazwa naszej tabelki) siedzi w pamięci operacyjnej, a ekran traktujemy jako okienko, przez które można patrzeć na jego fragment. Oczywiście to „okienko” można przesuwając po całym formularzu. Np. jeśli kursor znajduje się w skrajnie prawej kolumnie ekranu i spróbujemy go przesunąć dalej w prawo, to, aby przejść do następnej kolumny, kursor „popchnie” w prawo cały ekran — pierwsza z lewej kolumna zniknie, a za to pojawi się na ekranie niewidoczna dotychczas kolumna z prawej strony. Oczywiście to samo można zrobić w kierunku góra-dół. Można też, przy pomocy specjalnych komend „skakać” ekranem dalej niż o jedną kolumnę czy wiersz.

Jak zapewne zauważyli stali Czytelnicy, „Przed ekranem” nie publikuje pozycji fantastyczno-naukowych. Z tej obserwacji łatwo wysnuć słuszny wniosek, że programy do tworzenia formularzy (ang. „spreadsheets”) istnieją na prawdę a nie w sferze marzeń czy planów. Przykłady — proszę bardzo. Oto nazwy programów, z którymi zetknąłem się na naszym rynku: „Multiplan” na IBM PC, „EasyCalc” i „EasyCalc Result” na Commodore C-64, „VU-Calc” na Spectrum.

Andrzej Pilaszek

Jeżeli wykazesz odrobinę cierpliwości to już za godzinę będziesz posiadać program kopiującego, który wzbogaci bibliotekę programów Twojego ATARI 800 XL.

Oto podstawowe własności programu „46K TAPE COPIER”:

- kopiuje wszystkie programy taśmowe o standardowej budowie tzn. składające się z bloków rozpoczynających się 20 sek. sygnałem synchronizującym, po nim z serii rekordów zawierających 128 bajtów danych. Program akceptuje zapisy z długimi lub krótkimi przerwami między rekordami, wyprowadza jedynie przerwy krótkie. Blok rekordów powinien kończyć się rekordem „eof” (end of file) składającym się ze 128 zer,
- program jest bardzo krótki — ma długość 600 bajtów. Czas ładowania do pamięci wynosi 30 sek. Program kopiujący należy ładować podobnie jak większość gier „przez” start/option,
- program potrafi skopiować blok długości ponad 46K bajtów dokładnie 369 rekordów 128 bajtowych. Przeliczając to na czas ładowania otrzymujemy blok ładujący się blisko 16 minut przy standardowej prędkości transmisji 600 bitów/sek.,
- odczyt lub zapis kopiowanych programów można prowadzić przy wyłączonym głośniku. Program posiada diagnostykę błędów — informuje o niepoprawnym odczycie taśmy źródłowej oraz o poprawnym zakończeniu odczytu lub zapisu,
- pozwala odsłuchać taśmę i dokładnie ustawić początek programu, wgrać przerwę międzyprogramową żądanej długości. Sygnalizuje także zbliżanie się do granicy pojemności wolnej pamięci operacyjnej — wyświetlając ostatnie jeszcze mieszczące się rekordy w górnej części ekranu. Wciśnięcie klawisza „break” w czasie zapisu sygnału synchronizującego powoduje rozpoczęcie zapisu danych oraz eliminację końcowego rekordu „end to file”,
- program odwołuje się do procedur systemu operacyjnego za pośrednictwem tablicy skoków; tak więc powinien dać się uruchomić na innych mikrokomputerach: ATARI 800 oraz 130 XE.

Program został pierwotnie napisany w assemblerze 6502 i skompilowany kompilatorem LADS. W celu udostępnienia go również tym, którzy nie dysponują assemblerem został przetłumaczony na ciąg instrukcji DATA i jest dostępny w BASIC-u.

Zamieszczony obok program składa się z trzech części. Część pierwsza obejmująca instrukcje o etykietach 10–65 jest ładowaczem programu kopiującego i procedury zapisu na taśmę. Instrukcje wprowadzają do pamięci kolejne liczby z bloku data,

sprawdzają sumy kontrolne i w przypadku błędu wskazują źle przepisaną instrukcję. Ten zabieg pozwala sprawnie przepisać cały program z dość dużym prawdopodobieństwem, że nie popełni się błędu.

Druga i trzecia część programu obejmuje instrukcje DATA. Wiersze 101–110 zawierają przetłumaczoną na ciąg liczb procedurę zapisu programu bootstrapowego (ładowanego przez operację pulpitu „start/option”) na taśmę. Procedura posłuży do wykiadania programu kopiującego.

Wiersze 111 — do końca zawierają program kopiujący. Stawiającym pierwsze kroki w programowaniu w assemblerze proponuję przetłumaczenie tych wierszy na assembler i analizę tego programu. Zwracam uwagę na to, że 6 początkowych bajtów programu bootstrapowego ma charakter organizacyjny i nie zawiera rozkazów. Pierwszy wykonywany rozkaz rozpoczyna się w 7 bajcie.

A teraz lista czynności, które należy wykonać aby otrzymać program kopiujący:

1. przepisz uważnie zamieszczony obok program,
2. na wszelki wypadek zapisz go na taśmę,
3. przygotuj kasety przeznaczoną na program kopiujący,
4. uruchom przepisany program (RUN),
5. jeżeli przepisałeś poprawnie, to po ok. 15 sekundach usłyszysz podwójny sygnał — włącz zapis,
6. jeżeli popełniłeś błąd w czasie przepisywania — program poinformuje Cię o tym. Popraw błędnie przepisane instrukcje i przejdź do p.4,
7. program, który otrzymałeś załaduj do pamięci podobnie jak ładuje się większość gier i programów użytkowych, naciskając start/option i włączając komputer.

I wreszcie na koniec krótka instrukcja obsługi programu:

- wczytywanie pliku do kopiowania — naciśnij „0”. Prawidłowo przeprowadzone wczytanie program sygnalizuje komunikatem „KONIEC”; błąd w czasie odczytu — komunikatem „BŁĄD”,
- zapis pliku — naciśnij „Z”.

Taśma wyjściowa musi być wcześniej przygotowana, a magnetofon ustawiony na zapis. Zakończenie operacji program sygnalizuje komunikatem „KONIEC”. Istnieje możliwość skrócenia długości sygnału synchronizującego z jednoczesną eliminacją końcowego rekordu „eof” — w czasie nagrywania sygnału synchronizującego naciśnij „break”.

- nagranie przerwy lub odsłuch. Naciśnięcie klawisza „P” pozwala włączyć silnik magnetofonu na okres 10 sekund. Odliczanie sekund można obserwować na ekranie monitora. Przesuw taśmy można zatrzymać w dowolnym momencie naciskając klawisz spacji.

Dariusz Adamowski

```

10 REM Ładowacz programu kopiującego
15 N=100:GOSUB 55
20 FOR I=32768 TO 33447
25 READ A:POKE I,A:CS=CS+A:L=L+1
30 IF L=9 THEN GOSUB 45
35 NEXT I
40 X=USR(32768):END
45 READ CSD
50 IF CSD<>CS THEN GOSUB 60
55 CS=0:L=1:N=N+1:RETURN
60 ? "Błąd w wierszu ";N;" lub ";N-1
65 LIST N-1,N:STOP
99 REM Program kopiujący
100 REM Dariusz Adamowski 07.1986
101 DATA 162,16,169,3,157,66,3,169,745
102 DATA 8,157,74,3,169,128,157,75,771
103 DATA 3,169,72,157,68,3,169,128,769
104 DATA 157,69,3,32,86,228,48,36,659
105 DATA 169,11,157,66,3,169,80,157,812
106 DATA 68,3,169,128,157,69,3,169,766
107 DATA 128,157,72,3,169,2,157,73,761
108 DATA 3,32,86,228,48,8,169,12,586
109 DATA 157,66,3,32,86,228,104,96,772
110 DATA 67,58,158,0,0,0,0,283
111 DATA 0,5,168,189,174,189,169,60,954
112 DATA 141,2,211,169,128,141,198,2,992
113 DATA 141,200,2,169,14,141,197,2,866
114 DATA 141,196,2,169,51,141,48,2,750
115 DATA 169,191,141,49,2,173,252,2,979
116 DATA 201,8,240,11,201,23,240,37,961
117 DATA 201,10,240,71,24,144,238,32,960
118 DATA 20,191,169,4,32,44,190,162,812
119 DATA 0,189,226,191,157,169,191,232,1358
120 DATA 224,7,208,245,32,107,190,32,1045
121 DATA 73,190,76,205,189,32,20,191,976
122 DATA 169,8,32,44,190,162,0,189,794
123 DATA 233,191,157,169,191,232,224,7,1404
124 DATA 208,245,32,143,190,32,96,190,1136
125 DATA 172,253,191,48,176,32,32,191,1095
126 DATA 76,205,189,32,20,191,32,183,928
127 DATA 190,76,205,189,162,32,157,74,1085
128 DATA 3,169,3,157,66,3,169,128,698
129 DATA 157,75,3,169,223,157,68,3,855
130 DATA 169,191,157,69,3,32,86,228,935
131 DATA 96,162,32,169,12,157,66,3,697
132 DATA 32,86,228,162,32,189,72,3,804
133 DATA 133,212,189,73,3,133,213,96,1052
134 DATA 162,32,169,12,157,66,3,32,633
135 DATA 86,228,96,169,7,162,32,157,937
136 DATA 66,3,169,128,157,68,3,169,763
137 DATA 4,157,69,3,169,205,141,72,870
138 DATA 3,157,73,3,32,86,228,192,774
139 DATA 136,208,40,32,32,191,96,169,904
140 DATA 11,162,32,157,66,3,169,128,728
141 DATA 157,68,3,169,4,157,69,3,630
142 DATA 165,212,157,72,3,165,213,157,1144
143 DATA 73,3,32,86,228,140,253,191,1006
144 DATA 48,1,96,32,1,191,96,169,634
145 DATA 52,141,2,211,169,15,133,140,863
146 DATA 169,10,133,139,230,140,165,140,1126
147 DATA 141,172,191,173,252,2,201,33,1165
148 DATA 240,37,169,6,141,0,191,162,946
149 DATA 137,160,255,126,192,0,208,251,1339
150 DATA 202,224,0,208,244,206,0,191,1275
151 DATA 169,0,205,0,191,208,232,198,1203
152 DATA 139,169,0,197,139,208,205,169,1226
153 DATA 60,141,2,211,32,32,191,96,765
154 DATA 0,162,0,189,240,191,157,169,1108
155 DATA 191,232,224,7,208,245,169,255,1531
156 DATA 141,252,2,96,162,0,138,157,948
157 DATA 169,191,232,224,7,208,248,96,1375
158 DATA 162,0,189,246,191,157,169,191,1305
159 DATA 232,224,7,208,245,169,255,141,1481
160 DATA 252,2,96,112,112,112,66,40,792
161 DATA 189,2,2,112,70,83,191,112,761
162 DATA 112,112,6,112,112,112,112,112,790
163 DATA 112,2,112,6,112,112,2,65,523
164 DATA 51,191,1,0,0,0,0,97,340
165 DATA 116,97,114,105,0,24,16,16,488
166 DATA 0,120,108,0,0,0,0,0,228
167 DATA 0,20,22,107,0,0,116,97,362
168 DATA 112,101,0,99,111,112,105,101,741
169 DATA 114,0,0,0,0,0,0,0,114
170 DATA 0,175,100,99,122,121,116,0,733
171 DATA 0,0,0,0,186,97,112,105,500
172 DATA 115,0,0,0,0,0,176,114,405
173 DATA 122,101,114,119,97,0,0,0,553
174 DATA 0,0,0,0,0,0,0,0,0
175 DATA 0,0,0,0,0,0,0,0,0
176 DATA 0,0,0,0,0,0,0,0,36,76
177 DATA 97,114,105,117,115,122,0,33,703
178 DATA 100,97,109,111,119,115,107,105,863
179 DATA 0,100,108,97,0,99,122,121,647
180 DATA 116,101,108,110,105,107,111,119,877
181 DATA 0,34,33,42,52,43,33,67,304
182 DATA 58,155,111,100,99,122,121,116,882
183 DATA 0,0,122,97,112,105,115,0,551
184 DATA 0,98,108,97,100,0,0,107,510
185 DATA 111,110,105,101,99,0,0,0,526

```


Atari posiada duże możliwości dźwiękowe. Pozwalają one wykorzystać ten mikrokomputer jako instrument muzyczny, a nawet jako syntezator mowy ludzkiej (np. program S.A.M.). Wiadomo, że dochodzenie do perfekcji w grze na jakimś instrumencie wymaga długiego czasu. Także opóźnienie możliwości muzycznych jakie daje Atari wymaga czasu i znajomości komputera. Spróbujmy zapoznać się z niektórymi możliwościami, jakie daje Atari.

W BASIC-u mamy do dyspozycji instrukcję **SOUND**. Posiada ona cztery parametry i jej działanie trwa tak długo, aż nie zostanie wykonana następna instrukcja **SO-UND** (dla tego samego generatora), **END**, **RUN**, lub **NEW**. Postać tej instrukcji jest następująca:

SOUND c, p, d, v

gdzie:

c — numer generatora (od 0 do 3)

p — okres generowanego dźwięku (od 0 do 255)

d — określa brzmienie (liczby parzyste od 0 do 14)

v — jest głośnością (od 0 do 15)

Atari ma cztery niezależne generatory dźwięku. Można jednocześnie uruchomić wszystkie generatory, lub tylko kilka z nich.

Okres generowanego dźwięku określa jego wysokość. Jak wiemy okres ten jest odwrotnie proporcjonalny od częstotliwości. Warto znać dokładną zależność pomiędzy tymi dwoma wartościami. Jest ona następująca:

$\text{częstotliwość} = 31960 / (\text{okres} + 1) \text{ [Hz]}$

Okazuje się jednak, że możliwości dźwiękowe Atari są znacznie większe, niż dawane przez instrukcję **SOUND** w języku BASIC. Aby je wykorzystać musimy poznać bliżej sposób generowania dźwięku w Atari.

Generowaniem dźwięku zajmuje się specjalizowany układ scalony nazwany **POKEY**. Posiada on własne rejestry zawierające informacje o wytwarzanych dźwiękach. Wyróżnić możemy trzy obsza-

ry sterowania dźwiękiem. Nazwijmy je tak, jak stosuje to w swoich publikacjach sama firma Atari: **AUDF**, **AUDC** i **AUDCTL**.

AUDF 1 do 4. Zlokalizowane są w komórkach o adresach **53760**, **53762**, **53764**, **53766**. Określają one wysokość generowanego tonu. Na przykład instrukcja **POKE 53762,64** odpowiada instrukcji **SOUND 1,64,x,x** (wartość x jest tutaj nieistotna).

AUDC 1 do 4. Zlokalizowane w komórkach o adresach **53761**, **53763**, **53765**, **53767**. Ich znaczenie jest bardziej skomplikowane niż **AUDF**. Przyjrzyjmy się im dokładniej. Cztery najmniejsze znaczące bity każdej z tych komórek sterują głośnością odpowiedniego generatora. Cztery bity czyli w systemie dziesiętnym liczby z zakresu od 0 do 15, jest to tyle, ile stopni głośności można zapisać w instrukcji **SO-UND**. Piąty bit jest to tzw. bit dwustanowej regulacji głośności. Pozostałe trzy bity określają zakłócenia. Jest to szerokie pole do eksperymentowania. Na trzech bitach można zakodować liczby dziesiętne od 0 do 7. Jak pamiętamy w instrukcji **SOUND** parametrem określającym zniekształcenia może być liczba parzysta z zakresu od 0 do 14. Takich liczb jest właśnie osiem. Jeżeli wszystkie bity posiadają wartość jedynki logicznej to otrzymujemy czysty dźwięk. Odpowiada to umieszczeniu w instrukcji **SOUND** parametru sterującego brzmieniem równemu 14.

Zilustrujmy to przykładem:

Instrukcji **SOUND 1,64,10,10** odpowiada **POKE 53762,64; POKE 64363,234**.

AUDCTL jest to komórka o adresie **53768**. Zawartość tej komórki zmieniać możemy tylko instrukcją **POKE**. Wykonanie instrukcji **SOUND** nie powoduje zmiany zawartości tej komórki.

Wykorzystując odpowiednio tę komórkę możemy uzyskiwać efekty niemożliwe do osiągnięcia tylko przez instrukcję **SO-UND**. Znaczenie poszczególnych bitów **AUDCTL** jest następujące:

BIT 0 przełącza główny zegar bazowy z 64 kHz na 15 kHz

BIT 1 włącza filtr górnoprzepustowy dla kanału 2 sterowany kanałem 1

BIT 2 włącza filtr górnoprzepustowy dla kanału 1 sterowany kanałem 3

BIT 3 powoduje połączenie kanałów 3 i 4 pozwalając używać 16-bitowej zmiennej sterującej

BIT 4 powoduje połączenie kanałów 1 i 2 pozwalając używać 16-bitowej zmiennej sterującej

BIT 5 powoduje przełączenie zegarów

kanału 3 na 1.79 MHz

BIT 6 powoduje przełączenie zegarów kanału 1 na 1.79 MHz

BIT 7 przełącza licznik „poly” z 17 na 9 bitów

Znaczenie tych bitów wymaga dokładniejszego wyjaśnienia.

BIT 0. Nie zagłębiając się teraz w szczegóły można powiedzieć, że im wyższa jest częstotliwość zegara, tym wyższe dźwięki można uzyskać. Zegar bazowy ma normalnie częstotliwość 64 kHz. Przełączając go na częstotliwość 15 kHz można generować dźwięk o niższej częstotliwości.

BIT 1 i 2. Filtry generatora dźwięku Atari nie są filtrami analogowymi. Ich działanie polega na zmianie stopnia wypełnienia impulsów, dzięki czemu generowanych jest więcej harmonicznych o wysokich częstotliwościach. W uproszczony sposób można powiedzieć, że taki filtr nie przepuszcza częstotliwości mniejszych, niż częstotliwość kanału sterującego.

BIT 3 i 4. Konieczność łączenia dwóch generatorów występuje gdy chcemy uzyskać szerszy przedział generowanych dźwięków, lub gdy konieczne jest uzyskanie płynnej zmiany częstotliwości w zakresie częstotliwości wysokich. Łącząc dwa kanały razem uzyskujemy 16-bitową zmienną sterującą dzięki czemu zmniejszamy najmniejszy skok częstotliwości z 1/256 (jeden bajt) do 1/65536 (dwa bajty). Ilustruje to poniższy przykład:

```
10 SOUND 0,0,0,0
20 FOR X=55 TO 0 STEP -1
30 SOUND 0,X,10,10
40 FOR F=1 TO 55:NEXT F
50 NEXT X
60 SOUND 0,0,0,0
```

Uruchamiając ten program usłyszymy wyraźnie, że przy wysokich dźwiękach częstotliwość wzrasta skokowo. Teraz napiszmy program wykorzystujący **AUDCTL** dla połączenia dwóch kanałów razem i uzyskania płynnej zmiany.

```
10 SOUND 0,0,0,0
15 POKE 53768,80
20 POKE 53761,160
25 POKE 53763,234
30 FOR X=0 TO 255
35 POKE 53762,X
40 FOR Z=0 TO 255
45 POKE 53760,Z
50 NEXT Z
55 NEXT X
60 SOUND 0,0,0,0
```

W powyższym programie wykorzystaliśmy większość zdobytych dotąd wiadomości. Poszczególne jego linie realizują następujące zadania:

Linia 10 inicjuje **POKEY**.

Linia 15 ustawia w **AUDCTL** bit 2, 4 i 6.

Linia 20 nadaje wartość **AUDC 1** i wyłącza pierwszy generator dźwiękowy.

Linia 25 ustawia **AUDC 2**, włącza generator drugi, włącza czyste tony oraz ustawia głośność 10.

Linie 30 do 55 dwie pętle **FOR...NEXT** służą do nadawania wartości zmiennym **AUDF 1** i **AUDF 2**. Wartością zmienną sterującą regulujemy wartość częstotliwości zgrubnie, natomiast pierwszym generatorem dokładnie.

Powróćmy teraz do opisu pozostałych bitów **AUDCTL**.

BIT 5 i 6. Działanie ich jest zbliżone do działania bitu 0 z tą różnicą, że zwiększają one częstotliwość generowanego tonu. Bit 5 zwiększa częstotliwość zegara do 1.79 MHz w kanale 3, natomiast bit 6 w kanale 1. Wykonanie poniższych instrukcji zobrazuje działanie tych bitów.

SOUND 0,255,10,10

POKE 53768,64

BIT 7. Ustawia pojemność licznika używanego przez generator szumów. Im większa pojemność tego licznika, tym częściej powtarzane są zakłócenia generowanego dźwięku. Spróbujmy wykonać następujące instrukcje:

SOUND 0,90,8,10

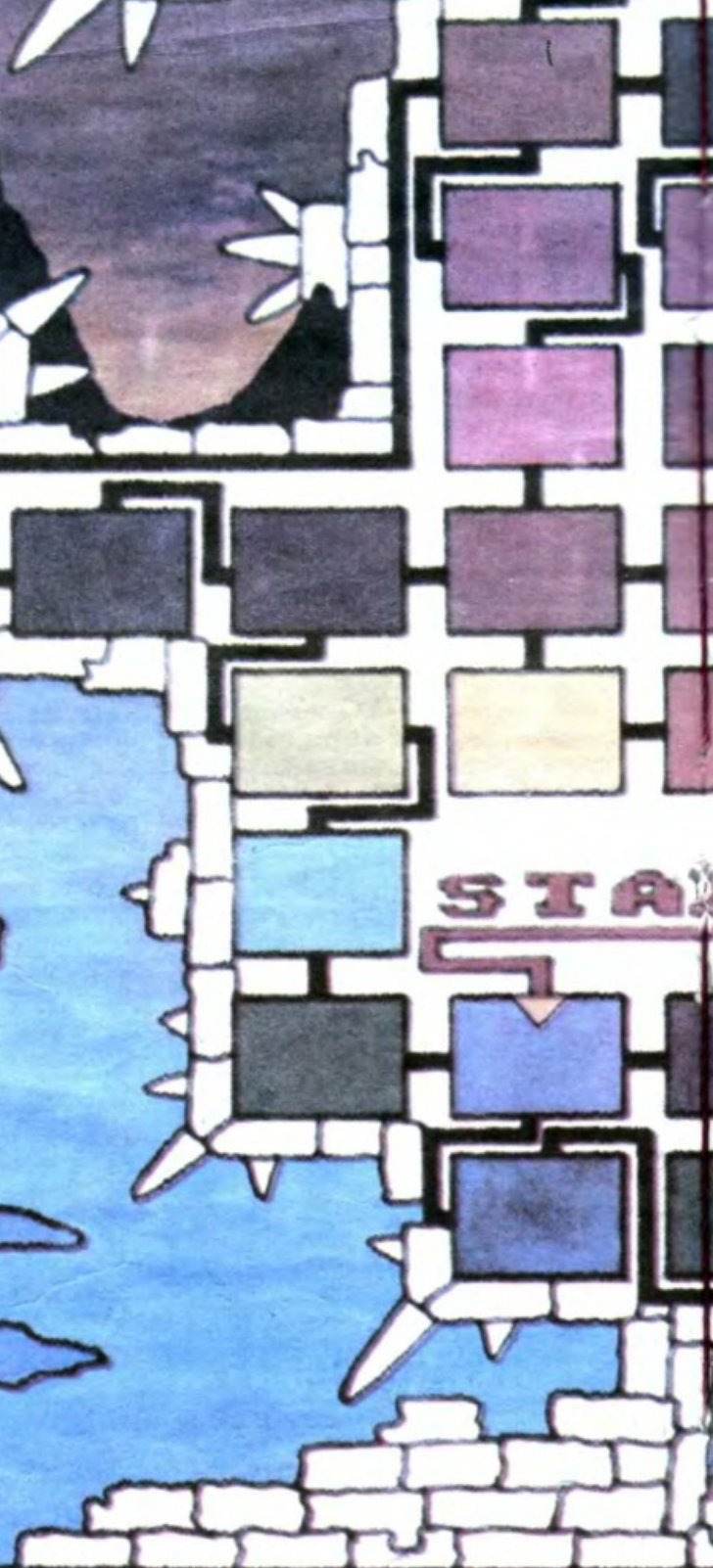
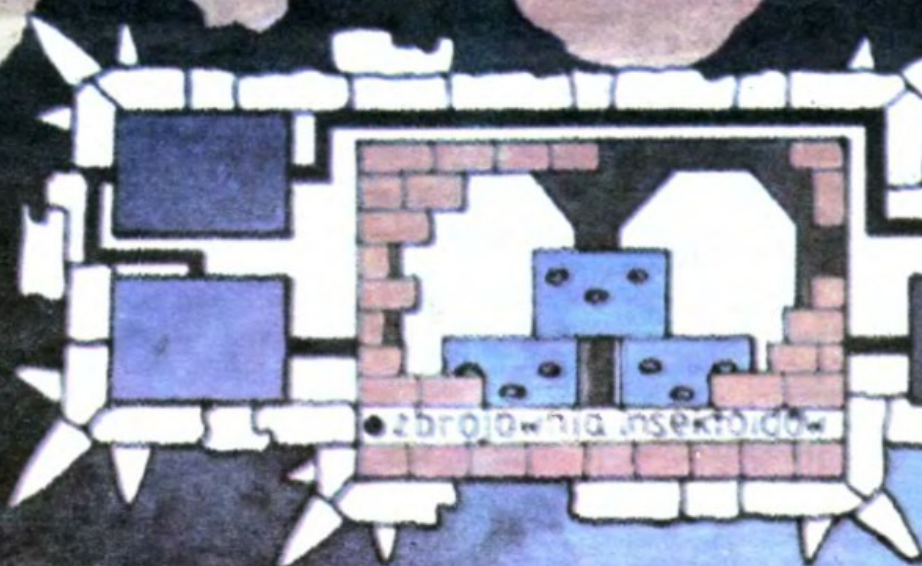
POKE 53769,128

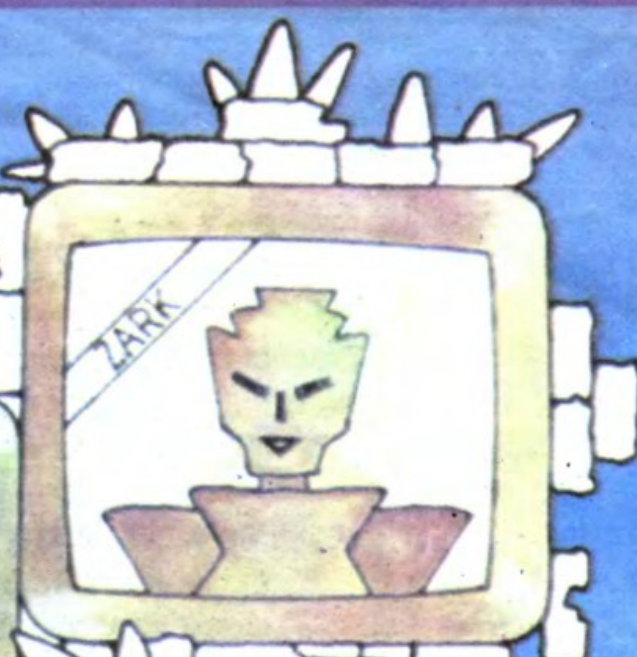
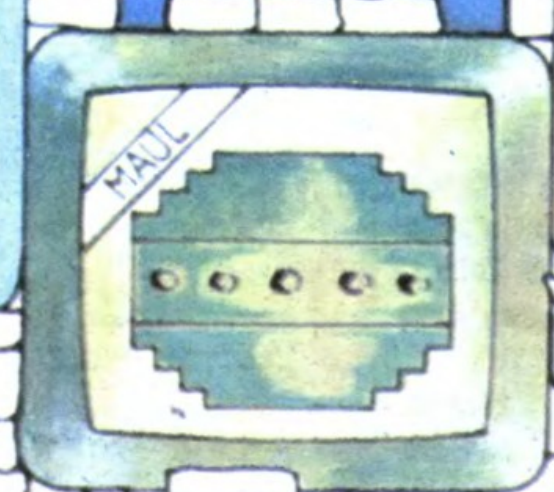
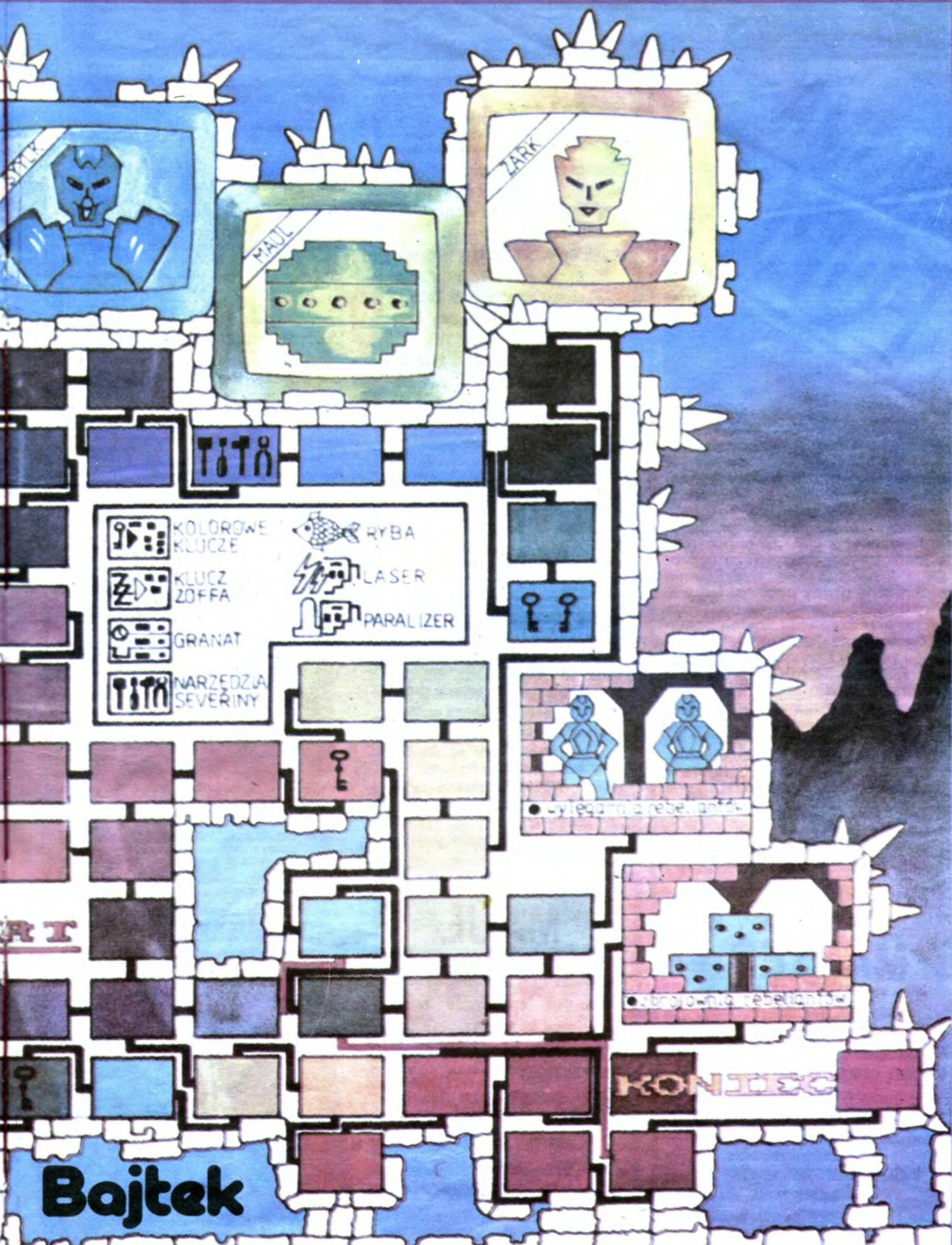
Mariusz J. Giergiel

ŚWIAT DŹWIĘKÓW ATARI CZ. I

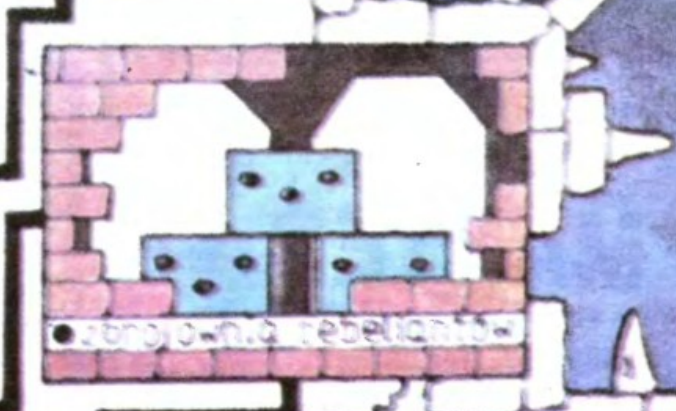
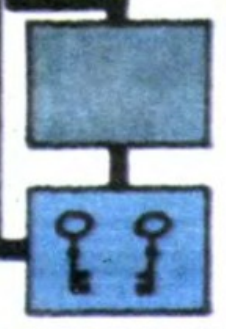

ENIGMA FORCE

	KOLOROWE KLUCZE		RYBA
	KLUCZ ZOFFA		LASER
	GRANAT		PARALIZER
	NARZEDZIA SEVERINY		

KONIEC

Bajtek

ENIGMA FORCE

ENIGMA — bojowa organizacja w służbie Imperatora. Należy do niej elita niezwyciężonych legionów Imperium. Cechuje ich ogromna waleczność. Walczą z determinacją i poświęceniem, za Imperatora oddadzą życie. Najnowsze uzbrojenie i nowoczesne wyszkolenie techniczne grupy podnosi ich walory bojowe. Członkowie organizacji po przeszkoleniu zostali posłani do kryjówki gen. Zoffa, imperialnego zdrajcy i wyjątkowego łajdaka, z misją SHADOW FIRE. Po pierwszej bitwie stoczonej z Zoffem, Enigmę opuścili Torik i Mantó, „leczą” swe rany na planecie Styx. Pozostała czwórka została wysłana na dalsze poszukiwania. Zoffa dopadli na planecie Hetera w jego tajnej bazie i tam rozstrzygną się losy zdrajcy.

OSOBY:

ZARK MANTER

POCHODZENIE: człowiek
WIEK: 39 lat (wiek fizyczny)
STANOWISKO: dowódca grupy
DANE OSOBOWE: Rekrut legionów Imperatora. Podczas bitew odniósł wiele ran, jest po części cyborgizowany, sztuczne prawe przedramię
UWAGI OGÓLNE: Duża wiedza o różnych typach broni, eksperci od walki grupowej. Tłumacz.

SYYLK

POCHODZENIE: insektoid
WIEK: brak danych
STANOWISKO: z-ca dowódcy grupy.
DANE OSOBOWE: Rekrut legionów. Bezlitosny i odważny. Patologiczna nienawiść do Zoffa za podbój jego ojczyzny. Małomówny, samotnik.
UWAGI OGÓLNE: Dobry żołnierz. Nie rozstaje się nigdy z bronią. Bardzo inteligentny. Gra w szachy. Silny psychicznie.

SEVERINA MARIS

POCHODZENIE: człowiek (kobieta)
WIEK: 23 lata (wiek fizyczny)
STANOWISKO: specjalista-technik
DANE OSOBOWE: Uparta. Rekrut z celi śmierci na Kerolth. Dzięki rekomendacji TORIKA przyjęta do ENIGMY. Groźna, niezależna, lojalna tylko wobec siebie, rutynowany technik.
UWAGI OGÓLNE: Doskonały strzelec i ślusarz. Nie lubi białego koloru.

MAUL

POCHODZENIE: robot bojowy
WIEK: data opuszczenia taśmy prod. 30.07.2112.
STANOWISKO: robot bojowo-obronny
DANE OSOBOWE: —
UWAGI OGÓLNE: Ciężar 185 kg, wys. 126 cm, napęd antygrawitacyjny. Porusza się dosyć wolno, lecz posiada laser dużej mocy przydatny w walce.

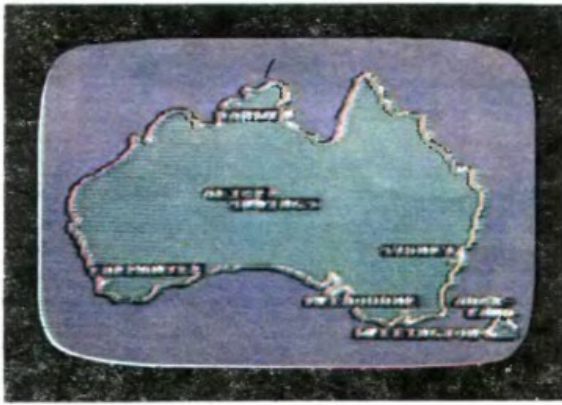
Cel misji w bazie Zoffa — zabić generała Zoffa i zniszczyć pamięć komputera bazy.

Spis poszczególnych rzeczy:

KEYCARD — (karta-klucz) karta perforowana z zapisanym na niej (cyfrowo) kodem otwierającym konkretne drzwi. Każdy kolor karty do innych drzwi.
ZOFFCARD — (karta Zoffa) karta z kodem znaleziona przy zwłokach Zoffa. Otwiera drzwi oznaczone END.
RYBA — symbolizuje dawkę energii dla potrzebującej postaci. Energia, po użyciu ryby, wzrasta na max.
NARZĘDZIA — zbiór przyrządów w obsłudze znanych tytko!!! Severinie. Ona może nimi otworzyć każde (prócz tych oznaczonych przez END) drzwi bez większego trudu. Uwaga! nikt nie może jej przy tym przeszkadzać.
GRANAT — sposób użycia i przeznaczenie znane.
LASER — broń dużej mocy, „mocniejszy” od PARALIZERA.
PARALIZER — broń średniej mocy, dobry na małe odległości, nietrwały.
W bazie Zoffa nigdy nie ma zgody wśród podwładnych a część z nich tzn. insektoidzi przeszli na stronę IMPERIUM, trzeba to wykorzystać. Insektoidzi wyglądem przypominają SYYLKA lecz mają ciemniejszą powłokę. Tylko SYYLK może przekonać Insektoidów do podjęcia decyzji.

Najkrótsza droga do celu:

1. Podziel znalezione przedmioty pomiędzy członków grupy.
 2. Poszukaj karty-klucza idąc w dół a potem w górę a następnie wróć na start.
 3. Wyślij (koniecznie SYYLKA) na lewo od miejsca startu potem w górę i jeszcze raz w górę, otwórz drzwi kartą a potem trzy razy w lewo aż do zbrojowni Insektoidów.
 4. Po drodze rozglądaj się za dowolnym z Insektoidów który powie ci: „Rozmawiałem z Królową. Jest wierna Imperium i jego Władcy” — po tej rozmowie żaden z Insektoidów już Cię nie zaatakuje. Insektoidzi pomogą Ci w akcji.
 5. Sprowadź całą grupę do zbrojowni Insektoidów. Załóż tam swoją „bazę wypadową”.
 6. Po dozbrojeniu poprowadź całą grupę do pomieszczenia, gdzie znajdziesz narzędzia dla Severiny tj. w lewo, w górę, w prawo, w prawo, w górę, w górę, w prawo, w dół, w górę. Narzędzia od razu daj Severinie.
 7. Teraz gdy masz już większość potrzebnych przedmiotów musisz odnaleźć gen. Zoffa. W tym celu wyślij, uzbrojonych w granaty, SYYLKA lub SEVERINE, gdyż oni są najlepszymi strzelcami. Gen. Zoffa można zastrzelić z broni ręcznej lecz wymaga to czasu i dobrego ustawienia się, ale można też wrzucić granat do pomieszczenia, gdzie aktualnie jest Zoff. po jego detonacji przyszukaj tamten pokój i zabierz ZOFFCARD (kartę Zoffa).
 8. Wróć do reszty tj. do pomieszczenia, gdzie były narzędzia i przejdź do zbrojowni Repliansów tzn. trzy razy w prawo, dwa w górę, w prawo, w górę, dwa razy w dół, w prawo i otwórz narzędziami lub inną znalezioną kartą drzwi oznaczone na mapie jako END i zejdź na dół do zbrojowni. Dobrze jest zamknąć za sobą drzwi.
 9. Po użyciu ZOFFCARD, karty Zoffa, wyślij całą grupę w dół przez drzwi oznaczone jako END by znaleźć się w sali komputerów i zakończyć misję pełnym sukcesem.
- Czynności, które może wykonać każdy członek grupy:
- PICK UP** — podnoszenie przedmiotów... nastaw krzyż na obrazek potem ENTER (FIRE) i weź przedmiot,
DROP — upuszczenie przedmiotu... jak PICK UP,
ACTIVATE — uruchomienie (użycie) przedmiotu... nastaw krzyżyk na obrazek potem ENTER (FIRE) potem wskaż konkretny przedmiot,
WEAPON — broń... służy do zamiany broni lub aktywacji tejże,
OOPS — kasowanie ostatniej wydanej komendy.
- ENIGMA FORCE:
autor: DENTON DESIGNS
producent: BEYOND Challenging Software
komputer: ZX-Spectrum 48k, Commodore C 64/128
ponadto: nagroda za muzykę wersji CBM 64 (Brilliant Sound-Track)

GLOBTROTER

10 000 marek i 60 dni — czy to wystarczy?

Niewielu szczęśliwcom udało się zrealizować marzenia o podróżach szlakami Marco Polo, Magellana czy Kolumba. Ktoś zazdrości sławy bohaterom powieści Julesa Verne „W osiemdziesiąt dni dookoła świata”, a nie stać go na realizację ich pomysłu. Inny zmusza swoje dziecko, aby pokazało na mapie, gdzie leży Pernambuco, a latorośi twarde wskazuje na Rzym.

Szkola nie zapewnia dobrej znajomości geografii świata. Pomocą dla tych, którzy chcieliby orientować się i uchodzić za bywalców w różnych krajach może się okazać program firmy DATA MEDIA ATARI ELEKTRONIK pod nazwą GLOBTROTER.

Gra rozpoczyna się zawarciem niezbyt fortunnego zakładu. Na przyjęciu w obecności wielu osób świadomie stwierdziliśmy, że odwiedzimy co najmniej dziewięć wybranych miast na świecie w czasie krótszym niż 60 dni, dysponując zaledwie kwotą 10 000 marek.

Klamka zapadła, musimy spróbować aby zachować twarz. Podczas podróży będziemy narażeni na różne nie-

dogodności, z jakimi spotykają się turyści. Podstawowym naszym kłopotem może okazać się brak pieniędzy. Ale i na to jest rada. Trzeba będzie je po prostu wygrać. W Zurychu spróbujemy na giełdzie, w Los Angeles w automatach do gry, w Londynie w bingo, w Fremantle na wyścigach konnych, w Hanoi pobawimy się tamagówką, w Nicei ruletką, a w Miami zagramy w golfa.

Drogę naszej wędrówki wybieramy według własnego uznania. Przed nami cały świat. Zabawę rozpoczynamy i kończymy w Hamburgu.

Podczas podróży możemy korzystać z samolotu, pociągu, statku, oraz wynajętego samochodu pamiętając o tym, że im szybszy środek transportu, tym drożej za niego płacimy. W zabawie mogą uczestniczyć cztery osoby.

GLOBTROTER bywa złośliwy. Od czasu do czasu oznajmi, że właśnie wydałś kilkadziesiąt marek na Małe Conieco w przydrożnym barze lub kupiłeś nowe ubranie za parokroć więcej. Zdarzy się, że nas okradną — konsulat zazwyczaj refunduje od 60 do 90% naszych zasobów finansowych, lecz gdy tego nie uczyni — żegnajcie marzenia o dalszej podróży. Czasami jednak lokalna prasa zapłaci nam kilkaset marek za wywiad z obywatelstwem albo kupioną na loterii los okaże się szczęśliwy.

Jak każda gra komputerowa, tak i GLOBTROTER nie jest wolny od niekonsekwencji, a nawet błędów. Do pierwszych zaliczyć trzeba takie paradoksy, jak podróż z Paryża do Londynu najkrótszą trasą prowadzi przez Frankfurt i Amsterdam. Nie miałym zaskoczeniem dla znawcy Azji będzie stwierdzenie, że z Singapuru można polecieć co najwyżej do Hongkongu — połączeń międzykontynentalnych brak! Powód tych ograniczeń jest jasny — bez nich zbyt łatwo można by wygrać grę; mocno jednak cierpi na tym efekt edukacyjny. Niewątpliwym błędem w zestawie danych programu jest morska podróż z Tangeru (Afryka) do Panamy (Ameryka Środkowa) — tańsza i krótsza niż przejazdka pociągiem z Rzymu do Neapolu (200 km). Podobny szok przeżywamy w Colombo stwierdzając, że pociąg do Hanoi jedzie tyle czasu, co do Kalkuty.

Natomiast zaletą programu GLOBTROTER jest fakt, że grę możemy przerwać w dowolnym momencie i wrócić do niej za godzinę, dzień, miesiąc czy rok dokładnie w to samo miejsce, w którym się zatrzymaliśmy. W trakcie gry możemy zażądać pokazania mapy poszczególnych kontynentów z wymienionymi głównymi miastami. Zawsze można zrezygnować z wybranego już środka transportu. Na bieżąco informowani jesteśmy o stanie naszego konta i aktualnym miejscu pobytu.

Życzę szczęśliwej podróży!

(spi)

ZORRO

Dwa miesiące temu dostałem od przyjaciela grę firmy **DATASOFT INCORPORATION** noszącą, znany wszystkim trzydziestolatkami i nie tylko, tytuł ZORRO. Bardzo się ucieszyłem z tego prezentu, bo od razu przypomniały mi się lata, kiedy jako dziecko ganiałem z kijem od szczotki. Teraz komputer ATARI daje wszystkim, małym i dużym, możliwość zabawy w meksykańskiego Janosika.

Rozpocząłem grę od zwiedzania miasteczka, wdając się

przy tym bezustannie w pojedynki na szpady z wychodzącymi z zaułków i bram gwardzistami, lecz nic z mojego chodzenia nie wynikało. Postanowiłem się poradzić i zatelefonowałem do ośmioletniego dziecka przyjaciela. To był dobry pomysł.

ZORRO został odarty z tajemnic. Kierowany drążkiem sterowym poszedł czym prędzej po **czarną chusteczkę** rzuconą mu przez wybraną jego serca z balkonu, zawieszoną przez przypadek na korbie od studni. Potem przetrącił się do innej części miasteczka po **klucz do drzwi komnaty**, w której zamknięty był żelazny pręt do znakowania bydła. Z prętem popędził do kuźni, gdzie rozgrzał go do czerwoności. Zastanawiałem się po co, ale w chwili później ZORRO napiętnował nim bezpańskiego byka. Potem odszukał **podkowę**, którą zabrał ze sobą na szczęście. Na tym etapie gry pojawiły się na ekranie, jeden po drugim, dwa dzwony, które tytułowy bohater powiesił na starej dzwonnicy nieopodal cmentarza. Wówczas otworzył się grobowiec.

ZORRO długo zastanawiał się, czy podkowa jest wystarczającym atrybutem szczęścia, aby wejść do krainy cieni. Postanowił jeszcze raz dokładnie spenetrować miasteczko, co okazało się bardzo rozsądne: po tym spacerze zniknął w fałdach jego płaszcza znaleziony w studni **złoty kielich**. Kiedy przechodził obok dzwonnicy odegrał sygnałówek na trąbce i stał się właścicielem **buta**.

Dopiero teraz skierował swe kroki do grobowca. Obyło się bez niespodzianek. Znaleziono tam pieniądze w sakiewkach umożliwiły mu życie długie i szczęśliwe. Zastanawia mnie tylko jedno: kiedy już wychodził, pojawiły się sekretne drzwi z namalowanymi na nich podkówną, kielichem i butem. Ciekawe co jest za nimi? Myślę, że Wy w roli ZORRO spokojnie poradzicie sobie z tym problemem.

(spi)

SZCZĘŚCIARZ

Piotr Skórzewski, lat 13, zamieszkały Warszawa, ul. Goławicka 3, uczeń VII klasy Szkoły Podstawowej nr 114 — „szczęściarz” w konkursie Bajtkowej Listy Przebojów.

Tvoja propozycja złotej dziesiątki gier została wylosowana i nagrodzona programem „ONE MAN AND HIS DROID” i-my MASTER TRONIC.

— **Jaki masz mikrokomputer?**

— Niestety nie mam żadnego..., jeszcze. Rodzice obiecują ale jest to dosyć droga zabawka.

— **Jak w takim razie typowałeś propozycję na Listę?**

— Mój kolega ma ATARI 800 XL. U niego mogę czasem bawić się grami.

— **Co zrobisz z nagrodą?**

— Poczekam, aż będę miał mikrokomputer.

Na nasze ósme notowanie Bajtkowej Listy Przebojów gier mikrokomputerowych nadeszło 2530 propozycji. Głosowano na 383 gry. Na I miejsce niespodziewanie awansował „BOMB JACK”. Pozostałe miejsca bez wielkich niespodzianek.

- 1 BOMB JACK ▲
- 2 ENIGMA FORCE ▲
- 3 MOVIE ▲
- 4 FAIRLIGHT ▼
- 5 BACK TO SKOOL ▲
- 6 RASPUTIN !
- 7 SPY Vs SPY !
- 8 ZORRO !
- 9 ELITE !
- 10 ROAD RACE ▼

Wśród wszystkich czytelników, którzy nadali nam swoje propozycje do Bajtkowej Listy Przebojów zgodnie z obietnicą rozlosowaliśmy nagrody, programy, które ufundowała brytyjska firma ELECTRONICS EXPORT. Nagrody wylosowali: **Rafał Wilk** z Świętochłowic, **Krystyna Dębska** z Józefowa, **Janusz Ninard** z Radomia i **Grzegorz Skórzewski** z Warszawy.

Sławek

KLAN COMMODORE

SAM

Od dłuższego czasu wśród użytkowników C-64 krąży program syntezy mowy „SAM”. Program ten dodaje do zbioru komend BASIC-a kilka własnych rozkazów, pozwalających na uzyskanie całkiem poprawnie brzmiącej mowy. Niestety, bardzo niewielu osobom udało się zdobyć informacje o działaniu tego programu, który przez to bardzo rzadko jest wykorzystywany. Poniżej podaję spis komend oraz sposób ich użycia.

- SAY** — powiedz — jest to odpowiednik rozkazu PRINT, pozwalający na wymawianie słów i zdań.
- JRE** — reciter — ustalenie rodzaju pracy polegającego na wymawianiu normalnie wpisywanych słów zgodnie z zasadami angielskiej fonetyki.
- ISA** — sam — jest to rodzaj pracy, w którym teksty muszą być odpowiednio zapisane (złożone z fonemów), ale za to dużo większe są możliwości wymowy wyrazów.
- JPIxx** — pitch — wysokość dźwięku. Tu i w następnych liniach xx oznacza parametr w zakresie 0 — 255, złożony z cyfr (nie można używać zmiennych).
- JSPxx** — speed — szybkość wymowy.
- JKNxx,xx** — throat — mouth, czyli usta — gardło, ustalenie brzmienia głosu. Normalne parametry to 128,128.

JER — error — obsługa błędów. Jeśli przy pracy w trybie „sam” użyjemy niewłaściwych znaków, rozlegnie się akustyczny sygnał błędów, a **JER** spowoduje pokazanie błędów.

Wszystkie komendy zaczynające się od znaku I interpretowane są podobnie jak **GOTO**, tzn. parametr może składać się tylko z konkretnych cyfr. Jeśli jednak ktoś chce zmieniać parametry mowy za pomocą zmiennych, można to zrobić w następujący sposób:

```
pitch: POKE 39439, x
speed: POKE 39438, x
throat: POKE 38881, x : SYS 38882
mouth: POKE 38880, x : SYS 38882
```

W niektórych przypadkach komendy SAMa trzeba będzie oddzielić dwukropkiem, np.

```
IF A = 1 THEN :JPI15 : SAY" ...
```

Brak dwukropka po **THEN** w powyższym przykładzie spowodowałby przerwanie wykonywania programu i dobrze nam znany **SYNTAX ERROR**, czyli błąd składni.

Na zakończenie kilka słów o pisaniu fonetycznie. Jeśli chcemy, aby komputer zrozumiałe wymawiał polskie słowa, musimy odpowiednio je zapisać. Ogólnie rzecz biorąc, zasada jest prosta. Po każdej samogłosce wstawiamy literę **H** i cyfrę z zakresu 1 — 8, która decyduje o intonacji w danym miejscu słowa. I tak np. wyraz „BAJTEK” zapiszemy w następujący sposób:

BAH4IH7TEH8K. Cyfry są oczywiście zależne tylko od własnego uznania. Dla wymowy znaczenie mają też takie znaki jak kropka, przecinek, dwukropki itp. Przy pisaniu fonemami np. znak * (gwiazdka) zastępuje dźwięk „sz” lub „ś”. Ta sama gwiazdka użyta w drugim rodzaju pracy (**JRE**) zostanie wymówiona jako „asterisk”.

Zamieszczony program pokazuje sposób wykorzystania programu **SAM**. Uwaga dla tych, którzy **SAM** będą wczytywać z taśmy — po skończonym ładowaniu zamiast **RUN** należy wykonać **SYS 64738**, a potem **SYS 2064**. Taki sposób uruchomienia gwarantuje poprawną pracę programu. Na pytanie programu „low or high memory” należy odpowiedzieć, naciskając literę **H**. **SAM** wykłucza obecność programów takich jak **TURBO**, **FAST LOAD**, **SIMON'S BASIC** itp.

(M.S.)

SAM DEMO

```
10 REM SAM DEMO
20 SAY"MOHVIH SAHM, PROHGRAHM SYNTEHZY MOHVY."
30 SAY"OHTOH P*YKUHAHD VYKOH*YSTAHNEHAH FOHNEHMHV."
40 SAY"AH7 KUH3 KUH6."
50 SAY"DOH8 REH7 MIH6 FAH5 SOH4 LAH3 SIH2 DOH1OH2OH1OH2OH1"
60 SAY"TAH1KIHI1 GUH1OH1S IH1EH1ST TEH1* T*IH1EH1KAH1VYYY."
70 SAY"AH7LEH7 TAA4KIH4 TEH6* MOH7*EH7 BY5T*."
80 SAY"POH4LSKAH6 VYMOHVAH3 IHEH7ST TSAH4UHKIHEH6M POH6PRAH5VNAH."
90 SAY"NAH4 P*Y5KUHAH7DTT"
100 SAY"/H*OHNT* B*MIH7 V T*T*IH5NIHEH V *T*EH8*EH*Y6NIH6EH."
110 SAY"AH7 TEHRAH2 VYMOHVAH AHNGIHEHLSKAH."
120 JRE
130 SAY"I LOVE YOU."
140 SAY"BYTECK IS THE BEST COMPUTER MAGAZINE IN THE WORLD."
150 SAY"AND COMMODORE 64 IS THE BEST COMPUTER."
160 SAY"DO YOU UNDERSTAND ME?"
170 SAY"AE TAAEZ TROHE AEFEKTOOV."
180 JSP200:JPI200:SAY"I AM IRON MAN"
190 JKN100,150:JSP50:JPI100:SAY"MAM GUPY GUUOS"
200 JSP40:JPI30:JKN40,40:SAY"MAM YESHTCHE GUPSHY GUUOS."
210 JPI80:JSP60:JKN128,128:SAY"TROHAE MOOZYKEE."
220 A$="ERERERERRTRTTYTYTBTBTHTGT"
230 B$="TATARARERERYFUFYFYFY"
240 JKN20,30
250 FORA=1T04:SAYA$:NEXT
260 FORA=1T04:SAYB$:NEXT
270 JKN220,30:JSP20
280 FORA=1T04:SAYA$:NEXT
290 FORA=1T04:SAYB$:NEXT
300 GOTO280
```

READY.

Uff!

Po tak solidnej dawce teorii warto by było trochę odpocząć i przejść do nieco innej tematyki — jakie programy nadają się do przepisania na taśmę.

Generalną zasadą powinno być uprzednie dobre poznanie danego programu zanim przystąpi się do prób jego przeniesienia na kasety. Należy przy tym zwrócić uwagę na następujące szczegóły:

- czy komputer W TRAKCIE działania programu kontaktuje się ze stacją dysków?
- czy komputer PO ZAKOŃCZENIU nie zapisuje wyników w jakimś zbiorze na dysku?

W pierwszym wypadku, dla wszystkich nie znających języka maszynowego mamy propozycję — przekonajcie sami siebie, że tak naprawdę to wcale Wam za bardzo nie zależy na tym programie. Taki program będzie wymagał na pewno

Pewnego dnia, mając chwilę wolnego czasu, postanowiłem nieco odświeżyć swój zbiór programów. Udałem się w tym celu do bogatego w nowości znajomego, z którym od dawna wymieniam programy. Mieliśmy już przystąpić do przegrywania, gdy nagle pojawiła się trudna do pokonania przeszkoda. Otóż ów znajomy stał się zagorzałym zwolennikiem **TURBO SAVE-LOAD**. Prawie wszystkie jego kasety były nagrane przy użyciu tego programu.

System **TSL** jest bardzo wygodny dla użytkowników **DATASETTE**, daje on możliwość szybkiego wczytywania programów bez konieczności osobnego wgrywania **TURBO**.

sporych przeróbek, co jest możliwe ale dla bardziej wtajemniczonych. W drugim wypadku należy po prostu wyłączyć/stać dysk z sieci przed zapisaniem wyników; jeżeli po próbie ich zapisania komputer nie zablokował się i gra wróciła do początku — taki program na taśmie da się zapisać.

W większości wypadków programy jednocześnie dają się przenieść bez większych problemów, oczywiście pod warunkiem poprawnego wykonania tej operacji. Dotyczy to wszystkich programów zaczynających się od adresu 2048 i uruchamianych za pomocą RUN. Z naszych obserwacji wynika, że bardzo ważny jest program przyspieszający.

Jak już wiesz, istnieją także programy, które należy wczytywać za pomocą **LOAD „NAZWA”, 8, 1**. W takim wypadku należy zawsze sprawdzić najpierw adres pamięci od jakiego program zaczyna się wczytywać. W tym celu trzeba posłużyć się podstępem i potraktować nasz program jako zbiór; sztuczka polega na odczytaniu dwóch pierwszych bajtów zawierających adres wczytywania.

Tytuł programu musi być wprowadzony dokładnie tak samo jak na dysku, w przeciwnym wypadku otrzymasz bzdury. Mamy już więc nasz adres i ... jednocześnie następny problem. Przypuśćmy, że otrzymałeś adres 680. W tej sytuacji Czytelników bez przygotowania w zakresie języka maszynowego odsyłamy do przedstawionego już rozwiązania — zrezygnowania z prób przegrywania. Takie programy bowiem zmieniają najczęściej wektory ważnych procedur systemu operacyjnego i wymagają bardzo dokładnej analizy pomijając już fakt samouruchamiania; jeżeli ktoś bardzo będzie chciał „rozgryzać” taki program np. poprzez likwidację samouruchamiania to musi robić to bezpośrednio na dyskietce, a nie w pamięci komputera. Inna metoda to zastosowanie dobrego monitora języka maszynowego. Uprzedzamy w każdym razie, że nad takimi programami trzeba się nieźle nabiedzić, a najbardziej potrzebna będzie tu wiedza o komputerze i jego systemie operacyjnym.

Przejdźmy teraz do programów kilkuczęściowych — dużo takich programów bowiem można spotkać na dyskietkach i niektóre z nich są dość łatwe do przeniesienia na taśmę, co wcale nie znaczy, że będzie to proste! Wyobraźmy sobie, że chcemy przenieść na taśmę dwuczęściowy program składający się z krótkiego programu wczytującego oraz właściwego programu:

**10 LOAD „ABCD”, 8, 1
20 SYS 3945**

Linia 20 mówi nam wyraźnie od której komórki program się uruchamia; jego przeniesienie na taśmę powinno wyglądać następująco:

1. Wczytaj do pamięci program **MASTER** (lub podobny, używany przez Ciebie o którym wiesz, że działa jak w/w);

2. Uruchom go; następnie wykonaj **NEW «RETURN»**;
3. Wpisz do pamięci następującą linijkę:
10 SYS 3945 «RETURN»
4. Wczytaj główną część programu za pomocą **LOAD „ABCD”, 8, 1**
5. Sprawdź wartości w komórkach 43-46; jeżeli otrzymałeś 1, 8, 3, 8 to musisz wrócić do punktu 2;
6. Jeżeli dwie ostatnie wartości są różne od podanych powyżej to możesz już zapisać taki program na taśmie.

Czasami zdarza się jednak, że adres początku programu wynosi np. 25000; wtedy masz do wyboru następujące możliwości:

- albo zapiszesz cały program w postaci jednego bloku, w skład którego wejdzie 23K zbędnej pamięci (co na pewno jest łatwiejsze, wydłuża jednak czas wczytywania programu);
- możesz także wczytać monitor języka maszynowego i próbować przenieść program bliżej początku pamięci co niestety nie zawsze będzie możliwe.

W praktyce zawsze jest bezpieczniej zapisać nawet bardzo dużą „dziurę” gdyż bez dokładnego zbadania programu nie można stwierdzić czy nie będzie on w trakcie działania z „dziury” tej korzystał.

W podobny sposób można „składać” programy, które mają zapisane na dysku oddzielnie sam program i oddzielnie sprite’y oraz dane np. muzyczne. Procedura przenoszenia ich na taśmę jest w zasadzie taka sama z tym, że najpierw należy stworzyć ze wszystkich części (oczywiście po sprawdzeniu ich adresów wczytywania) jeden blok, który następnie zapisujemy na wolnym dysku za pomocą **SAVE „NAZWA”, 8, 1**. Przy okazji dobrą metodą jest wgrywanie każdej części osobno i sprawdzanie wartości w komórkach 45 i 46 — w ten sposób otrzymamy informację, która z części określa koniec programu. Założmy, że nasze programy mają następujące adresy początkowe i końcowe:

**część 1 — 3000 do 24000
część 2 — 32768 do 39000
część 3 — 26000 do 32767**

W takiej sytuacji po zgraniu wszystkich części należy ustawić jako adres końca programu 39000; po ustawieniu adresu początku (na 2049) należy zapisać na dysku jeden blok od 2049 do 39000.

Odrębne zagadnienie stanowią programy, które mają krótki program maszynowy jako program wczytujący pozostałe części. Konieczne jest wtedy określenie adresu komórki pamięci, od której program się uruchamia; dla nieznających języka maszynowego jest to prawie niemożliwe tak więc pozwolimy sobie pominąć gdyż nie zaliczają się one do programów NIEKTÓRYCH. Z tego samego powodu pomijamy również programy samouruchamiające się.

(kd)

LISTER LISTER LISTER

Poniższy program, często wykorzystywany przez redakcję „Klanu Commodore”, pozwala na uzyskiwanie wydruków o dowolnej szerokości.

Program może się przydać, gdy np. chcemy wydrukować listing programu na węższym papierze bądź tak, by zostawić z boku trochę miejsca.

Przygotowanie danych do drukowania odbywa się następująco: należy załadować program przeznaczony do listowania i napisać:

**OPEN 1, 8, 5, „LISTING.S,W” : CMD 1 : LIST
PRINT 1: CLOSE 1**

Następnie należy wgrać i uruchomić LISTER. Program pyta o szerokość wydruku. Musi to być liczba w zakresie 1-80.

Oprócz listingów LISTER może posłużyć do wydrukowania zawartości dowolnego zbioru typu SEQ. Należy w tym celu zmienić nazwę „listing” w komendzie OPEN (linia 1010) na własną i uruchomić LISTER.

Uwaga: program przez cały czas korzysta ze stacji dysków. Używanie go z magnetofonem możliwe jest teoretycznie (należy zmienić parametr 8 na 1), ale bardzo niewygodne.

(M.S.)

LISTER

```
1000 INPUT "SZEROKOSC WYDRUKU" : S
1010 OPEN 1, 8, 5, "LISTING.S,
R" : OPEN 2, 4
1020 GET#1, A$: IFA$=CHR$(13) THEN C=0
1030 C=C+1 : IF ST<>0 GOTO 1060
1040 PRINT#2, A$:
: IFC=ST THEN PRINT#2 : C=0
1050 GOTO 1020
1060 PRINT#2 : CLOSE 1 : CLOSE 2
```

READY.

COPY

Nie ma jednak róży bez kolców, **TSL** daje możliwość kopiowania taśma-taśmą, ale nie poza tym. Z kolei format zapisu używany przez **TSL** (nagłówek nagrany normalnie a reszta w **TURBO**) jest nieczytelny praktycznie dla wszystkich programów kopiujących. Tak więc przegranie programu z kasy na dysk jest — w przypadku programów dłuższych niż 39 K — niemożliwe. W tej sytuacji nie pozostało mi nic innego, jak tylko napisać własny program kopiujący.

Jego działanie jest proste, po uruchomieniu przez **SYS 679** na dysku zostaje zapisana zawartość pamięci RAM od adresu 2049 do (maksymalnie) 53247. Nazwa oraz adresy

TSL COPY

```
1000 DATA 120, 169, 6, 133, 1, 88, 169, 16, 162, 64, 160, 3, 32, 249, 253, 169
1001 DATA 1, 162, 8, 160, 255, 32, 0, 254, 169, 43, 166, 45, 164, 46, 32, 221
1002 DATA 245, 120, 169, 7, 133, 1, 88, 96
1003 FOR J= 679 TO 718 : READ Q : POKE J, Q : S=S+Q : NEXT
1004 IF S<>4411 THEN PRINT "POMYŁKA W DANYCH !" : STOP
1005 PRINT "PO WGRANIU PROGRAMU - SYS 679" : NEW
```

READY.

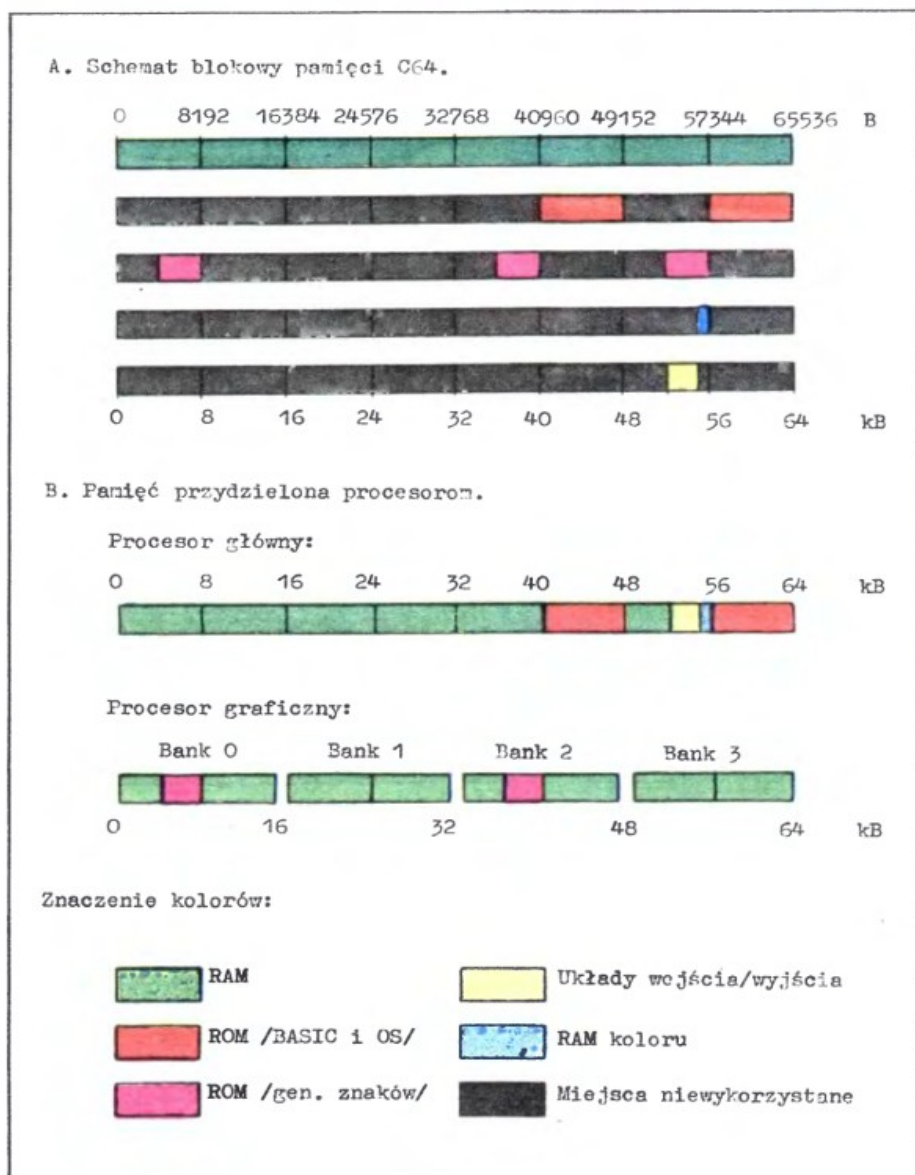
początku i końca programu są automatycznie wyczytywane z bufora magnetofonu. Przetłoczenie bloków pamięci powoduje, że zamiast interpretera języka BASIC na dysku zapisany zostaje zawarty „pod nim” w RAM program. Można kopiować programy o długości do 51 K.

Kopiowanie za pomocą **TSL COPY** odbywa się następująco: wczytujemy **TSL COPY**, potem program przeznaczony do skopiowania. Po włożeniu pustej dyskietki piszemy **SYS 679** i po chwili program jest skopiowany. Można teraz

wczytać z taśmy następny program, napisać **SYS 679** i tak w kółko. **TSL COPY** jest w pamięci do momentu wykonania procedury **RESET (SYS 64738)** lub, oczywiście, wyłączenia komputera.

TSL COPY można wykorzystać do innych celów. Wystarczy, że w adresy 832-848 wpisze nazwę, a w 43-46 adresy początku i końca, a po wykonaniu **SYS 679** dowolny obszar pamięci znajdzie się na dysku.

(M.S.)

Rys.1 Mapa pamięci C64

POLSKI ALFABET cz. II

Zgodnie z obietnicą daną w poprzednim odcinku, dziś omówione będą sposoby przeddefinowania zestawu znaków. Na początek trochę teorii.

Za generację znaków i grafiki na ekranie C64 odpowiedzialny jest osobny, specjalizowany procesor wizyjny, zwany **VIC** (Video Interface Controller). Pracuje on z zegarem 8 MHz, może zaadresować 16 K pamięci, a sterowany jest za pośrednictwem 47 rejestrów w adresach 53248–53294. Jako przestrzeń pracy tego procesora może być wybrany dowolny 16 K bank w pamięci komputera. Normalnie procesor ustawiony jest na czytanie

pierwszych 16 K, czyli banku 0 (adresy od 0 do 16383). Oprócz dostępu do wspomnianych 16 K, dla **VIC**-a zarezerwowany jest 1 K pamięci koloru w adresach 55296–56319. Pamięć ta wykorzystywana jest wyłącznie przy pracy w trybie tekstowym, a sposób jej wykorzystania można sprawdzić za pomocą prostego testu:

POKE 1024,1 — w lewym górnym rogu ekranu powinna pojawić się litera A

POKE 55296,C — litera zmienia kolor w zależności od wartości parametru C

Ingerując w zawartość pamięci koloru można dowolnie zmieniać kolory tekstu, nie naruszając zawartości ekranu. W adresach 55296–56319 mieści się również ROM zawierający dane dla tworzenia kolorów, jednakże wykorzystanie go jest czysto sprzęto-

we i nie będziemy się nim zajmować.

W ramach swoich 16 K procesor graficzny przechowuje następujące dane:

- 1 K pamięci ekranu tekstowego
- 8 K pamięci ekranu graficznego
- od 0 do 16 K danych dla sprite'ów
- 4 K danych dla tworzenia znaków (tzw. generator znaków)

Rozmieszczenie tych obszarów w 16 K przestrzeni adresowej **VIC**-a jest dowolne. Ostatnie 8 bajtów pamięci ekranu tekstowego (przy normalnym ustawieniu procesora są to adresy 2040–2047) wykorzystane jest jako wskaźniki sprite'ów, czyli parametry informujące procesor, gdzie znajdują się w pamięci dane potrzebne do generacji sprite'ów.

Procesor graficzny w ramach „swoich” 16 K ma dostęp do innych bloków pamięci, niż procesor główny. Ilustruje to rys. 1

Skoro wiemy już, jak **VIC** zarządza pamięcią, warto teraz zająć się teorią powstawania znaków. Jak już wspomniałem, 4 K w przestrzeni adresowej procesora zarezerwowane są dla generatora znaków. W ich obrębie zawarte są dwa zestawy, jeden z nich zawiera duże litery i komplet znaków graficznych, drugi zaś litery duże, małe i tylko niektóre znaki graficzne. Zestaw przełączamy, naciskając jednocześnie klawisze **SHIFT** i **COMMODORE LOGO**. Pojedynczy zestaw znaków, zajmujący 2 K, zawiera dane dla grafiki typu mapy bitów. Na podstawie tych danych **VIC** generuje rysunki o kształcie zależnym od numeru znaku, zawartego w pamięci ekranu. Na dane dla jednego znaku składa się 8 bajtów. Dla tych, którzy nie zetknęli się jeszcze z grafiką „bitmap”, zamieszczam krótki opis postępowania przy projektowaniu własnych znaków.

Jeden bajt składa się z ośmiu bitów. Każdy bit może przyjmować wartość 0 lub 1. Graficzne przedstawienie bajtu o wartości 44 wygląda następująco:

0 0 1 0 1 1 0 0

Ponieważ poszczególne bity, licząc od prawej do lewej strony, zgodnie z prawami zapisu pozycyjnego mają wartości odpowiadające kolejnym potęgom dwójki, czyli odpowiednio 1, 2, 4, 8, 16, 32, 64 i 128 nasz przykładowy bajt można przedstawić również w taki sposób:

00 + 00 + 32 + 00 + 08 + 04 + 00 + 00

Po zsumowaniu wartości bitów ustawionych na 1 otrzymujemy wartość 44 = (4 + 8 + 32). Na rysunku 2 po lewej stronie, widzimy literę A rozrysowaną w siatce 8 x 8. Po prawej stronie ta sama litera przedstawiona jest w postaci bajtów i przeliczona na wartości dziesiętne:

Rysując w siatce literę A, a następnie sumując wartości ustawionych bitów, uzyskaliśmy szereg liczb: 8, 28, 54, 99, 127, 99, 99, 0. Analogicznie

projektujemy pozostałe znaki. Uzyskany dwukilobajtowy zestaw danych umieszczamy w pamięci. Procesor wizyjny, wyświetlając jakiś znak, odwołuje się do umieszczonych przez nas w pamięci wzorów, pobierze osiem kolejnych bajtów i wyświetli na ekranie te punkty, które odpowiadają bitom ustawionym na 1. W rezultacie na ekranie pojawi się żądany znak.

Dzięki opisanej technice możemy już projektować własne znaki. Został jednak do rozwiązania problem znalezienia adresu w obrębie matrycy znaków, pod którym będziemy umieszczać dane. Chodzi o to, aby naciśnięcie klawisza z wizerunkiem danej litery powodowało wyświetlenie tego właśnie, a nie innego znaku. Rozwiązanie polega na użyciu formuły:

$$ADR = MAT + NR \times 8$$

gdzie **ADR** to szukany adres, **MAT** — adres początku matrycy znaków, zaś **NR** to numer znaku wzięty z tabeli kodów ekranowych (patrz rys. 3). Tabela ta zawiera numery znaków w kolejności ich występowania w generatorze (matrycy). Przykładowo, jeśli projektujemy literę A, po narysowaniu jej w siatce 8 x 8 i wyliczeniu ośmiu bajtów, znajdujemy w tabeli numer litery A i podstawiamy do wzoru. Zakładam, że generator znaków umieszczony jest w pamięci od adresu 12288:

$$ADR = 12288 + 1 \times 8 = 12296$$

Widzimy, że dane dla litery A należy wpisać w komórki pamięci o adresach 12296–12303. Litera B będzie wpisana odpowiednio w adresy 12304–12311 itp.

Opisany sposób projektowania znaków daje duże możliwości nie tylko w przypadku projektowania liter. Program zamieszczony na końcu tego artykułu pokazuje próbki możliwości tej techniki.

Wracając jednak do sprawy polskich liter. Jeśli chcemy zmienić tylko kilka znaków, czy musimy w tym celu projektować od nowa wszystkie? Na szczęście nie, istnieje sposób na przepisanie zawartości matrycy znaków z ROM-u do RAM-u. Potem wystarczy tylko wprowadzić drobne zmiany i nowy zestaw znaków mamy gotowy. Program przepisujący znaki wygląda następująco:

```
10 MAT = 12288
20 POKE 56333,127 : POKE 1,PEEK (1) AND 251
30 FOR X = 0 TO 2048
40 POKE MAT + X, PEEK (53248 + X)
50 NEXT X
60 POKE 1,PEEK (1) OR 4 : POKE 56333,129
```

Linia 10 ustala adres generatora znaków w RAM. Linia 20 wyłącza przerwanie **NMI** i przełącza bloki pamięci. Linie 30, 40 i 50 tworzą pętlę przepisującą pierwszy zestaw znaków (2 K), który po przełączeniu pamięci pojawia

```
....X... bajt 0, 00001000; 8
...XXX... bajt 1, 00011100; 4+8+16=28
..XX.XX. bajt 2, 00110110; 2+4+16+32=54
.XX...XX bajt 3, 01100011; 1+2+32+64=99
.XXXXXXX bajt 4, 01111111; 1+2+4+8+16+32+64=127
.XX...XX bajt 5, 01100011; 1+2+32+64=99
.XX...XX bajt 6, 01100011; 1+2+32+64=99
..... bajt 7, 00000000; 0
```

Rys. 2

DEFINIOWANIE ZNAKÓW

```
1000 PRINTCHR$(147);CHR$(142);CHR$(8);POKE56333,127:POKE1,PEEK(1)AND251
1010 FORX=0TO2048:POKE12288+X,PEEK(53248+X):PRINTX,CHR$(19):NEXT
1020 POKE1,PEEK(1)OR4:POKE56333,129:POKE53272,(PEEK(53272)AND240)+12
1030 PRINTCHR$(147):FORA=0TO5:FORB=0TO39:PRINTCHR$(64+A):NEXT:PRINT:NEXT
1040 READN:FORX=0TON*8-1:READQ:POKE12288+X,Q:NEXT:PRINT
1050 FORA=1TO80:PRINT"F":FORB=0TO7:POKE12288+6*B+B,RND(1)*256:NEXT:NEXT
1200 DATA 6
1300 DATA255,129,129,129,129,129,129,255:REM
1310 DATA 28, 54, 99, 99,127, 99, 99, 6:REM
1320 DATA126,129,165,165,129,126, 36,102:REM
1330 DATA 24, 36, 36, 40, 36, 36, 24,192:REM
1340 DATA 3, 5, 9, 17, 31, 33, 65,129:REM
1350 DATA255,129,189,165,165,189,129,255:REM
```

PROGRAM TEN POZWALA NA PRZEDFINIOWANIE ZESTAWU ZNAKÓW. ZMIENIONO ZNAKI O KODACH ASCII OD 64 DO 79, CZYLI KODACH EKRANOWYCH OD 0 DO 6.

READY.

ZMIENIONY KURSOR

```
1000 PRINTCHR$(147);CHR$(142);CHR$(8);POKE56333,127:POKE1,PEEK(1)AND251
1010 FORX=0TO2048:POKE12288+X,PEEK(53248+X):PRINTX,CHR$(19):NEXT
1020 POKE1,PEEK(1)OR4:POKE56333,129:POKE53272,(PEEK(53272)AND240)+12
1030 FORA=12288TOA+1024:POKEA+1024,PEEK(A):NEXT:FORA=12288+1024+7TOA+1024STEP8
1240 POKEA,255:NEXT:PRINTCHR$(147);"KURSOR ZOSTAŁ ZMIENIONY."
```

READY.

się w adresach 53248-55295. Można za jednym zamachem przepisać oba zestawy znaków, należy wtedy zmienić linię 30 następująco:

30 FOR X = 0 TO 4096

Linia 60 przywraca początkowy układ bloków pamięci i na powrót włącza przerwanie. Dla wyjaśnienia: NMI, czyli przerwanie niemaskowalne, pełni w komputerze dosyć ważną rolę. Przełączenie bloków pamięci, w których przerwanie te działają, byłoby jak wyjęcie autostrady spod pędzących samochodów. Skutek łatwo sobie wyobrazić. Dlatego też przed wszelkimi operacjami naruszającymi podstawowe funkcje komputera przerwanie należy wyłączyć.

Po wykonaniu powyższego programu kopia generatora znaków znajduje się w pamięci RAM w adresach 12288-14335 lub 12288-16383 (zależnie od tego, którą wersję linii 30 komputer wykonał). Niestety, procesor graficzny o tym nie wie i dalej korzysta ze swojego ROM-u. Sposób na poinformowanie VIC-a o lokalizacji nowego zestawu znaków w pamięci jest następujący:

POKE 53272, (PEEK (53272) AND 240) + ADR/1024

Pod adresem 53272 mieści się jeden z rejestrów sterujących procesora wizji, zwany MCR (Memory Control Register, Rejestr Sterowania Pamięcią). Bity 0-3 w tym rejestrze przechowują wskaźnik lokalizacji matrycy znaków. Jest to liczba parzysta w zakresie 0-14, która pomnożona przez 1024 daje adres matrycy znaków, czyli wartość naszej zmiennej ADR. Z takiego sposobu przechowywania tej liczby wynika powyższy wzór, jak również fakt, iż zestaw danych dla znaków może zaczynać się tylko od adresu podzielonego przez 2048.

Po ustawieniu procesora graficznego na czytanie matrycy znaków z

RAM-u możemy zacząć eksperymenty. Należy znaleźć takie klawisze, którym można przypisać polskie litery bez utraty znaków ważnych przy używaniu komputera, jak dwukropek czy średnik. Następny artykuł zawierać będzie propozycję optymalnego rozmieszczenia znaków na klawiaturze, jednakże mimo to zachęcam wszystkich do prób.

Na zakończenie program demonstrujący technikę wprowadzania własnych znaków. Nie będę opisywał działania każdej linii, ponieważ te same linie zostały już wcześniej omówione w tekście. Na uwagę zasługuje tylko część demonstracyjna. Zmienione jest pierwsze sześć znaków, o kodach ekranowych 0-5, kodach ASCII 64-69. Siódmy z kolei znak (litera F) został wykorzystany do pokazania możli-

wości zmiany kształtu znaku w czasie. Powrót do starego zestawu znaków odbywa się przez naciśnięcie klawiszy **RUN/STOP** i **RESTORE**. Polecam eksperymenty, polegające na „ręcznym” — czyli w bezpośrednim trybie pracy — wpisywaniu różnych wartości w obręb matrycy znaków i obserwowanie efektów. Proponuję taki eksperyment:

FOR X = 12288 TO X + 2048 : POKE X, RND (1) - 256 : NEXT

Zaręczam, że efekt będzie interesujący, oczywiście w sensie poznawczym, bo pracować z tak uzyskanym zestawem znaków byłoby raczej trudno. Następny odcinek zawierać będzie przykłady konkretnej realizacji polskich znaków za pomocą zmiany matrycy.

M.S.

TABELA KODÓW EKRANOWYCH DRUGI ZESTAW ZNAKÓW

0	@	1	a	2	b	3	c	4	d	5	e
6	f	7	g	8	h	9	i	10	j	11	k
12	l	13	m	14	n	15	o	16	p	17	q
18	r	19	s	20	t	21	u	22	v	23	w
24	x	25	y	26	z	27	[	28	£	29	]
30	†	31	+	32		33	!	34	"	35	#
36	\$	37	%	38	&	39	'	40	(	41	)
42	*	43	+	44	,	45	-	46	.	47	/
48	0	49	1	50	2	51	3	52	4	53	5
54	6	55	7	56	8	57	9	58	:	59	;
60	<	61	=	62	>	63	?	64	-	65	A
66	B	67	C	68	D	69	E	70	F	71	G
72	H	73	I	74	J	75	K	76	L	77	M
78	N	79	O	80	P	81	Q	82	R	83	S
84	T	85	U	86	V	87	W	88	X	89	Y
90	Z	91	+	92	*	93	!	94	%	95	@
96		97	!	98	=	99	-	100	_	101	
102	~	103	!	104	~	105	~	106	!	107	!
108	~	109	!	110	!	111	!	112	!	113	!
114	!	115	!	116	!	117	!	118	!	119	!
120	!	121	!	122	!	123	!	124	!	125	!
126	!	127	!								

Nie podajemy całej tabeli, ponieważ:

- znaki o kodach od 128 do 255 to po prostu „negatywy” pierwszych 128 znaków
- drugi zestaw znaków, jako zawierający zarówno duże, jak i małe litery lepiej nadaje się do naszych celów
- pełną tabelę można znaleźć w prawie każdej instrukcji obsługi

YOUR COMMODORE

Wydawane od połowy 1984 roku, o przeciętnej objętości 80 stron czasopismo, nie przynosi na swoich łamach nic nowego, czego by nie można było znaleźć w innego typu periodykach. Obok opisu sprzętu i urządzeń peryferyjnych, znajdujemy recenzje gier i oprogramowania użytkowego. Od czasu do czasu redakcja przeprowadza zbiorowe testy porównawcze ostatnich modeli drukarek, modemów, piór świetlnych, tabliczek cyfrowych i innego rodzaju sprzętu, stworzonego oczywiście z myślą o C 64/128. A jest tego całe mnóstwo: przeglądając, nawet pobieżnie, jakkolwiek numer **YC**, jeszcze raz można się przekonać, iż C 64 jest chyba najlepiej oprzyrządowanym komputerem domowym świata!

Ciekawe są też artykuły poświęcone zastosowaniu praktycznym Commodore 64, np. dostosowaniem go do współpracy z różnymi instrumentami elektronicznymi.

Innym, interesującym działem, jest cykl artykułów poświęconych językom programowania, np. „Jak opanować kod maszynowy” czy „Rozszerz swój BASIC”.

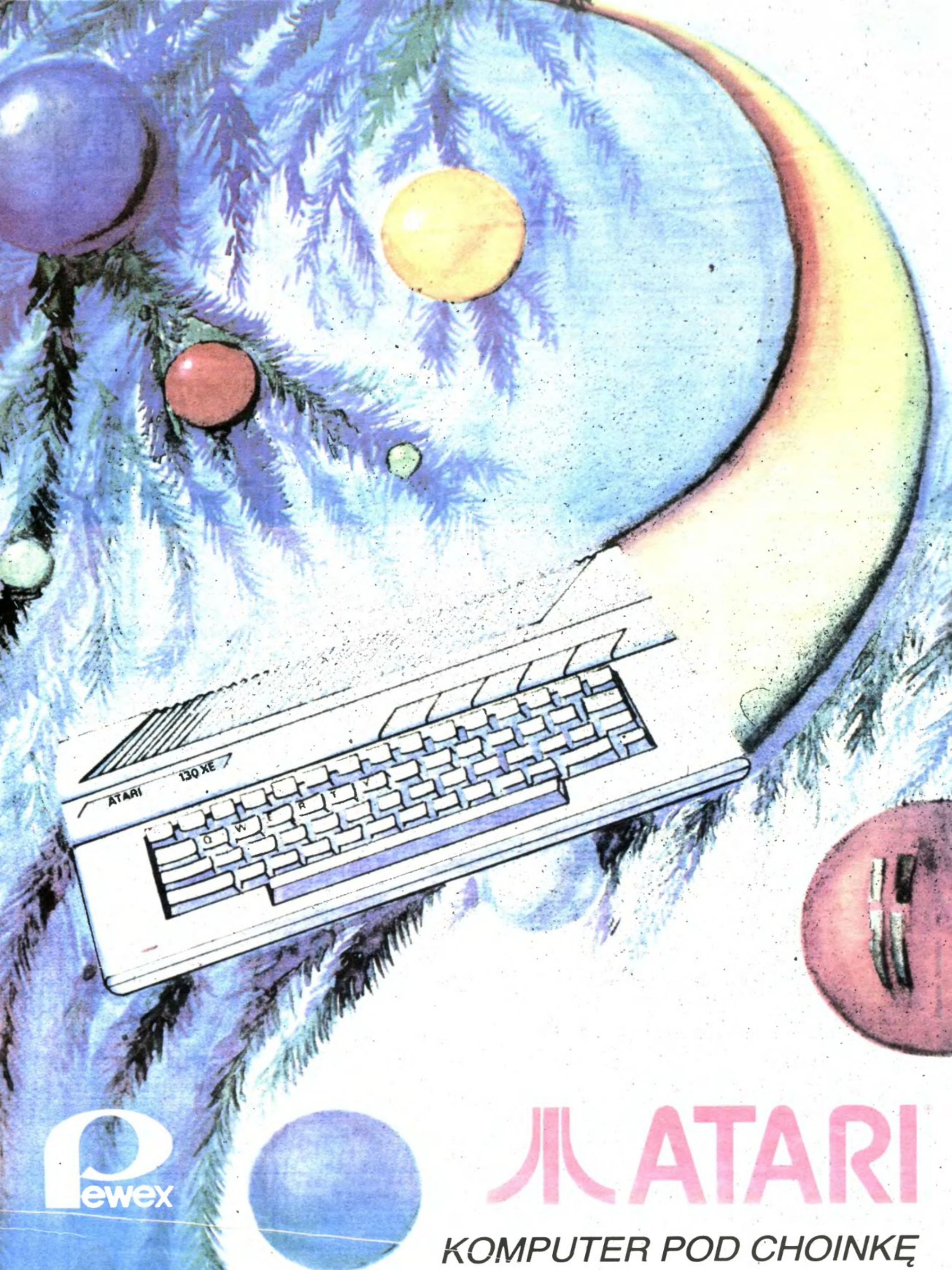
Wszystkie opisywane urządzenia oraz zamieszczone wydruki programów są publikowane głównie z myślą o modelach C 64 i VIC 20. Na kilka przejranych numerów, tylko w jednym z nich znaleźliśmy program dla C 116. O modelach - 4 i 16 nawet nie wspomniano. Od pewnego natomiast czasu **YOUR COMPUTER** drukuje programy napisane dla modelu C 128, przy czym — najczęściej — wykorzystywana jest tu wysoko rozdzielcza grafika trybu 128.

Pismo nie jest tanie, 90 szylingów. Należy więc żałować, iż za tę cenę i przy tej jakości papieru, kolorowe strony można policzyć na palcach jednej ręki, a i te reklamowały raczej mało ciekawe artykuły. Natomiast żadna z 17 recenzowanych gier nie miała kolorowego zdjęcia!

Tak więc uwaga zwolennicy Commodore. Zastanówcie się zanim wydacie na prenumeratę blisko 17 funtów. Czy macie jakiś wybór? Owszem, w Wielkiej Brytanii jest jeszcze siedem innych tytułów czasopism wydawanych z myślą o posiadaczach różnych modeli Commodore, jedne bardziej kolorowe od drugih. Ale zawsze pozostaje Wam ... Bajtek. I to za jedyne 100 złotych!

YOUR COMMODORE No1 Golden Square, LONDON W1R 3AB, ENGLAND

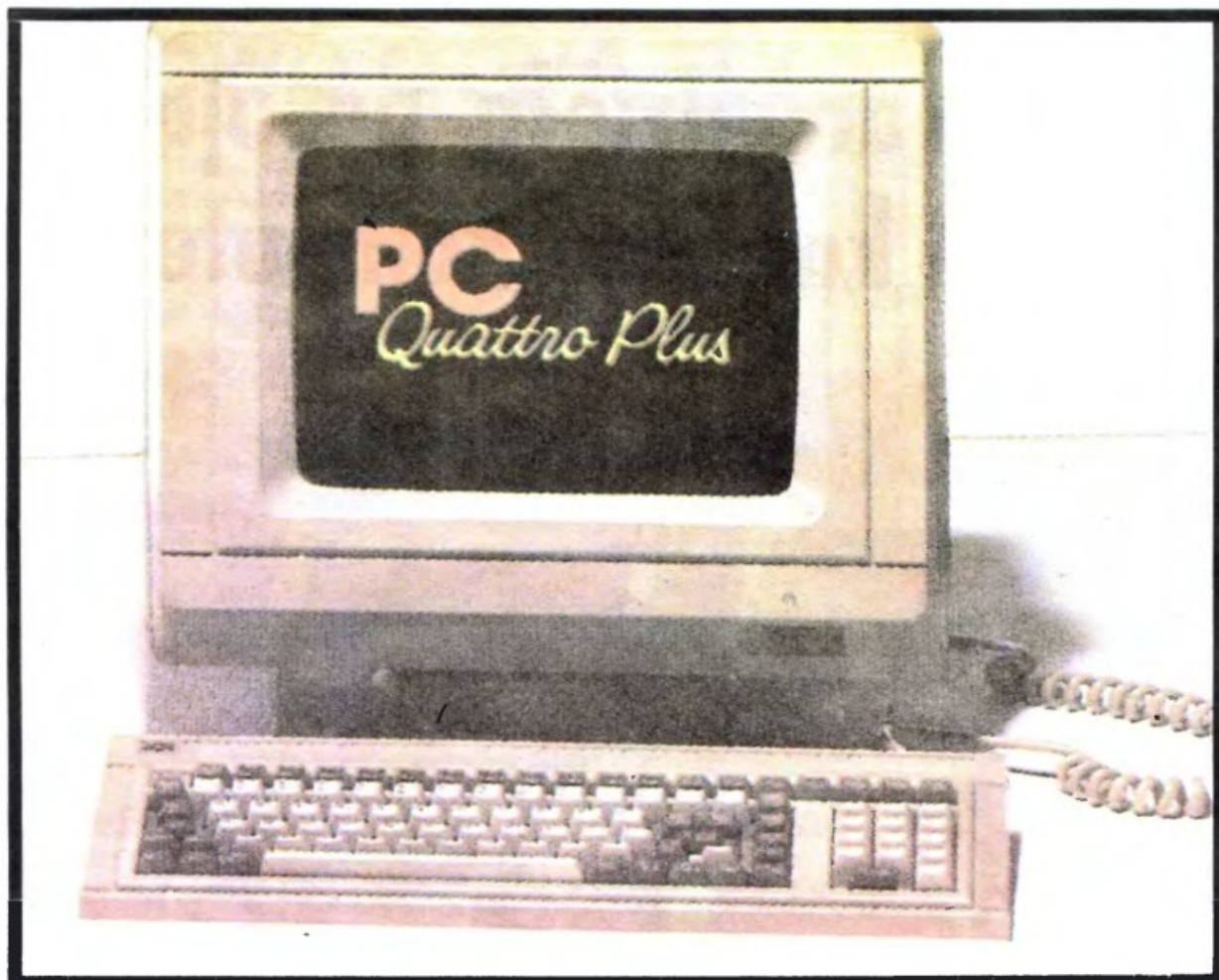
Jerzy Zawadzki

P
ewex

ATARI

KOMPUTER POD CHOINKĘ

BALTEXPO '86 KOMPUTERY ICL

Już po raz trzeci producenci sprzętu morskiego spotkali się we wrześniu tego roku w gdańskiej Hali „Olivia”. Wystawa Baltexpo '86, z roku na rok gromadzi coraz więcej wystawców.

Nie ma ona charakteru handlowego, co jednak nie wyklucza podpisywania kontraktów czy też prowadzenia rozmów wstępnych.

Wśród licznych wystawców nasze zainteresowanie wzbudziła największa brytyjska firma komputerowa International Computers Limited. Była to jedyna firma prezentująca systemy komputerowe na poziomie światowym.

Dyr. JAN KLUK mówiąc o owocach współpracy International Computers Limited z Polską powiedział: — **Na rynku polskim istnieją ponad 400 instalacji komputerowych ICL i pochodnych. Podpisaliśmy kontrakty m.in. z przemysłem stoczniowym w Gdańsku, Szczecinie i Ustce; z przemysłem ciężkim (Huta im. Lenina, Zakłady Metalowe Cegielskiego); centralami handlu zagranicznego: Polservice, Ciech, Skórimpex, Textilimpex, Cenflexim, Polmot; przedsiębiorstwami transportowymi: PKP, PKS oraz wieloma innymi.**

Filozofię ICL dyr. KLUK przedstawił w następujących słowach: — **My chcemy współpracować z rynkiem a nie sprzedawać i dlatego interesuje nas sprzedaż nie skrzynek (tak wyglądały te najnowocześniejsze elementy) a całych systemów w pełni odpowiadających konkretnym wymaganiom.**

Nie ograniczamy się do sprzedaży. Komputer jest pojazdem — ważne jest również dokąd je-

dziemy. Dlatego przedstawiamy koncepcję na następne 10 lat.

Potwierdzeniem słów Dyrektora Oddziału w Polsce J. Kluka był przedstawiony przez ICL sprzęt komputerowy. Szczególne zainteresowanie wzbudzał system mikrokomputerowy **DRS 300** będący wg zapewnień pracowników ICL szczytowym osiągnięciem technologii. Daje możliwość budowania systemu lub sieci komputerowej w bardzo krótkim czasie z modułów nie większych niż biurowe segregatory.

Na wystawie został pokazany również reprezentant rodziny mikrokomputerów **ICL PC serii QUATTRO**. Dowiedzieliśmy się, że pojawił się już **PC QUATTRO PLUS**. Niestety, do obejrzenia jedynie nawet jeżeli nie oznacza to, że na **BALTEXPO '86** firma ICL przygotowała zestaw anachroniczny. Jest jedynie oznaką tempa rozwoju i kolosalnych przyspieszeń w technice mikrokomputerowej, **QUATTRO PLUS** po prostu spóźnił się na pociąg do Gdańska.

O znaczeniu jakie przywiązuje firma ICL do wystawy **BALTEXPO '86** najlepiej świadczy zaprezentowany, wg jej przedstawicieli najnowocześniejszy na świecie pokładowy system komputerowy kontroli załadunku dla morskich statków towarowych. Ma ona zapewnić optymalną eksploatację statku i, co najważniejsze, bezpieczeństwo. Przy jego pomocy możliwa jest stała kontrola stateczności statku i towaru. System **LOCON** wydaje dyspozycje załadunku i rozładunku statku, pozwala na natychmiastową ich modyfikację oraz wariantową analizę stanu załadunku. Może się również zajmować kontrolą: stateczności awaryjnej, obciążenia pokładów, obciążenia skręcających zbiornikowców. System ten może też mieć połączenie teletransmisyjne z dyspozytoriami portowymi i armatora.

System **LOCON** dostarcza informacji dotyczących ewentualnego przeładunku towaru dla zachowania bezpieczeństwa. Może również prowadzić analizy ekonomiczne tzn. jaki towar skąd i dokąd ma być przewieziony, a także jaka jest cena usługi frachtowej.

Podobno ta absolutna pewność ma być zainstalowana na polskich statkach. Miejmy nadzieję, że do tego dojdzie. Wprowadzenie nowoczesnych systemów mikrokomputerowych na statki **PLO** i **PŻM** jest koniecznością nie tylko chwili ale również i sprostania wymaganiom stawianym przez towarzystwa ubezpieczeniowe. Nie można więc długo zwlekać z zakupem, pamiętając jednak, że kupujący ma prawo wyboru najlepszego towaru.

Dariusz Dewille

MIKRODATOR CZYLI KOMPUTER PO SZWEDZKU

KORESPONDENCJA ZE SZWECJI

Przyjeżdżającemu do Malmö natychmiast rzuci się w oczy niezwykła czystość panująca w tym mieście i olbrzymia ilość sklepów od wartości których można dostać zawrotu głowy. Niestety znacznie częściej można też dostać zawrotu od cen tu panujących — Szwecja jest raczej drogim krajem.

Na pierwszy rzut oka komputerów specjalnie nie widać, jeśli nie liczyć automatów bankowych czy reklam na wystawach sklepów. Dopiero po pewnym czasie zaczyna się dostrzegać małe sklepiki i luksusowe supermarkety, na wystawach których niepodzielnie króluje małe plastikowe pudełko z klawiaturą. Jak to zwykle bywa firma sprzedająca czy to komputery czy oprogramowanie oferuje inne udogodnienia — nie ma co ukrywać, w porównaniu z cenami w RFN panuje tu drożyzna.

Sprzętu jest dosłownie masa. Najbardziej popularnymi komputerami są tu modele firmy **COMMODORE**; popularnymi do tego stopnia, że trzeba czasami tydzień czekać zanim sprzęt nie zostanie ściągnięty z hurtowni. Dotyczy to zwłaszcza modelu nr 1 na szwedzkiej liście przebojów — **COMMODORE 128D**. Z siedmiu sklepów, w których pytałem o ten model, był on tylko w jednym i to też dwie ostatnie sztuki.

W zasadzie brak tu takich komputerów jak **COMMODORE 16**, **COMMODORE 116**, czy **VIC 20**. Bardzo tanie sprzedaje się **COMMODORE +4**, który jest tu w cenie od 36 (!) do 100 dolarów. Wszelkich innych modeli od nowej wersji **COMMODORE 64/64 C** — wyposażona w nową klawiaturę, nową obudowę od **C 128** i dodatkowy ROM z programem **GEOS**/do **AMIGI** włącznie jest w sklepach sporo.

Oprócz **Commodore** najbardziej eksponowanym w sklepach jest komputer **VICTOR** — kompatybilny z **IBM PC/AT** i oferujący podobne możliwości i parametry techniczne. Z „drobniczy” można spotkać też **ZX SPECTRUM** (na wymiarciu definitywnym), kilka komputerów **MSX** i nieliczne, pojedyncze egzemplarze **Amstrada CPC 464**. W dużych profesjonalnych sklepach można kupić lub wynająć taki sprzęt jak **Hewlett Packard**, **ERIKSSON**, **IBM**, **ICL**, **PDP**, itp. Są to już komputery profesjonalne, tak więc i młodych entuzjastów w sklepach tych nie widać — ceny robią swoje.

Nigdzie nie mogłem trafić na najmniejszy choćby ślad firmy **ATARI** — sprzedawcy twierdzili, że jest to sprzęt mało popularny i nie opłaca się go sprzedawać.

Na zakończenie chciałbym wspomnieć o czasopiśmie, gdyż dla znających szwedzki są one dostępne w każdym większym supermarkecie. Anglojęzyczne wersje **COMPUTE!**, **RUN**, **COMMODORE POWER/PLAY/COMPUTE!**, **SINCLAIR USER**, **MSX COMPUTERS**, itp. można kupić za kilka dolarów (średnio ok. 4-5 za czasopismo) w „International Press Center” przy placu Gustawa Adolfa. Są tam także niemieckie magazyny jak **64'er**, **MC** itp.

Najsmutniejszym widokiem są polskie napisy w sklepach, dość wymownie świadczące o „chlubnej” opinii jaką pozostawili po sobie niektórzy rodacy „turyści”. Dotyczy to także sklepów z komputerami, gdzie na dźwięk polskiej mowy sprzedawcy niechętnie wypożyczają dyskietkę czy kasetę do obejrzenia programu — zdarzały się bowiem wypadki, że ulatniały się one wraz z „klientem”.

Klaudiusz Dybowski

WSZYSTKO DLA WSZYSTKICH

Drukarki Star

to arcydzieła pasujące do każdego komputera

- NL-10 — drukarka roku 1986: 120 zn/sek, 80 kolumn, druk korespondencyjny, „tablica rozdzielcza” z sensorami umożliwiającymi wybór wielu funkcji, system łatwo wymiennych interfejsów, półautomatyczny podajnik kart, przesuw papieru do przodu i do tyłu, etc.
- SD-10/15 — 160 zn/sek, 80/136 kolumn, 2/16kB pamięci wewnętrznej, druk korespondencyjny,
- SR-10/15 — 200 zn/sek, parametry jak SD-10/15 plus półautomatyczny podajnik kart, przesuw papieru do przodu i do tyłu,

Oraz najbardziej popularne w Polsce: drukarki używające łatwo dostępną taśmę barwiącą na szpulkach!:

- Gemini-10X/10i — 120 zn/sek, 80 kolumn
- Gemini-15X/15i — 120 zn/sek, 136 kolumn
- SG-15 — 120 zn/sek, 136 kolumn, 16kB pamięci wewnętrznej, druk korespondencyjny

Wszystkie drukarki marki STAR posiadają szerokie możliwości graficzne oraz zezwalają na programowanie dowolnie zdefiniowanych znaków.

Oficjalny dystrybutor na Polskę:
ABC-Data GmbH
Postfach 200 465
5300 Bonn 2
R.F.N.
Telefon: 354480 lub 354490

Teleks: 886717

star

Tvoja drukarka

NOWO OTWARTY

Skład konsygnacyjny „COMPEX”

Marszałkowska 60 przy PHZ „Dynamo”

- oferuje do sprzedaży za waluty wymienialne szeroki asortyment części i podzespołów elektronicznych do

- Komputerów
- Drukarek
- Sprzętu Hi-Fi
- Video — Rekorderów
- Telewizorów itp.
- Przyrządy pomiarowe
- Narzędzia serwisowe
- Możliwość sprzedaży katalogowej

tel. 28-38-23.

D-112

Terminal ekranowy AN-2000 przeznaczony jest do wprowadzania danych z klawiatury i przesyłania ich do systemu komputerowego oraz wyświetlania na ekranie monitora informacji odbieranej z systemu komputerowego. Łączność z systemem komputerowym odbywa się poprzez programowalny interfejs szeregowy według standardu CCITT V-24. Znaki są przesyłane w kodzie ISO 7. Pojemność ekranu wynosi 2000 znaków rozmieszczonych w 25 wierszach po 80 znaków w wierszu. Wprowadzono bardzo elastyczne możliwości redagowania informacji na ekranie. Dostępne są duże i małe litery, alfabet angielski i polski oraz znaki semigraficzne.

Producent: Zakłady Mechaniki Precyzyjnej
Unitra Magmor
ul. Beniowskiego 5
Gdańsk-Oliwa

K-155

ZX SPECTRUM ATARI

WYPOŻYCZALNIA PROGRAMÓW.

WYSYŁKA NA CAŁY KRAJ.

KATALOGI — GRATIS, KLUBY — ZNIŻKA.

DH „SEZAM” Ilp. g. 16-19

00-849 Warszawa, UPT 66 skr. p. 14.

D-121

SERWIS KOMPUTEROWY

PROGRAMY. INSTRUKCJE.

COMMODORE. ATARI. SINCLAIR. AMSTRAD.

Urządzenia peryferyjne

02-383 Warszawa, Grójecka 128 tel. 46-39-96

D-117

NOWOŚĆ W SKALI ŚWIATOWEJ!

*CABO to pierwszy w świecie mikrokomputer przeznaczony do samodzielnego złożenia, którego dokumentacja rozpoczyna się od takich pojęć jak: napięcie, prąd, prawo Ohma a kończy... system przerwań, emulator, RTS (procesy współbieżne, semafore).
Koszt elementów poniżej 10 000 zł!
Informacje po nadesłaniu koperty zwrotnej.*

„MIK” Stanisław Gardynik 05-550 Raszyn

D-113

UWAGA UŻYTKOWNICY CP/M

MikSID — rewelacyjny program emulatora dla CABO.
Informacje: „MIK” Stanisław Gardynik
05-550 Raszyn

D-114

ZEELM inż. J. Mirski
Kraków ul. Janowa Wola 16
tel. 66-03-43, 48-22-64
COMMODORE C-64
PROGRAMY Komputerowe
na EPROM — ZEELM

D-119

SPECTRUM — SPECTRA,

programy wysyła:
21-426 Wola Mysłowska.

D-87

**JAK
REKLAMOWAĆ
SIĘ W BAJTKU**

Reklamy przyjmuje Młodzieżowa Agencja Wydawnicza (Redakcja Wydawnictw Poradniczych i Reklamy), 04-028 Warszawa, Al. Stanów Zjednoczonych 53, pok. 313. tel. 10-56-82

Cena ogłoszeń: 200 zł za 1 cm plus dodatki za kolor

W numerze
świątecznym:

- Świąteczny konkurs „Bajtki”
- Klasy: Commodore, Amstrad, Atari, Spectrum, Meritum
- Myślące odkurzacze, czyli jeszcze raz o sztucznej inteligencji
- Najprostrzy na świecie drążek sterowy
- Dlaczego IBM
- Kupon zgłoszenia do konkursu klubów mikrokomputerowych O ŻŁOTĄ DYSKIETKĘ „BAJTKA”
- i dużo prezentów dla posiadaczy komputerów.

Uwaga ... Start!!!

RADIOKOMPUTER

Tę zapowiedź zna już część słuchaczy programu IV Polskiego Radia. Poprzez ona emisję programów komputerowych w nadawanej od 1 lipca br. audycji Rozgłośni Harcerskiej pt. „RADIOKOMPUTER”.

Już dwa lata temu, w wyniku rosnącego zainteresowania słuchaczy mikrokomputerami i problemami związanymi z informatyką, zacząłem emitować programy komputerowe w czwartkowym magazynie naukowo-technicznym Rozgłośni Harcerskiej.

Po pierwszych emisjach okazało się, że programy odbierane na zwykłych odbiornikach radiowych z zakresem fal UKF, nagrywane na magnetofon, wyczytują się poprawnie do komputerów (dokładnie ok. 70 proc.). Pojawilo się więc nowe źródło oprogramowania dostępnego dla wszystkich chętnych w całej Polsce. Dodajmy — dostępnego ZA DARMO! Tego typu emisje, prowadzone przez Rozgłośnię Harcerską, były pierwszymi w bloku państw socjalistycznych.

W odpowiedzi na prośby słuchaczy zainteresowanych tą formą wymiany doświadczeń i oprogramowania, pod patronatem Rozgłośni Harcerskiej powstał „RADIOKOMPUTER”. Do współpracy zaprosiłem Krzysztofa Surgowta i Piotra Tymochowicza, autorów telewizyjnej audycji „Halo — Komputer”. Chcemy pokazać komputer, jako narzędzie pomocne w pracy, nauce i domu. Dlatego w RADIOKOMPUTERZE emitowane są programy edukacyjne i użytkowe (IQ TEST, Beta Basic 3.0, The Artist, Poltasword, Matematyka, mikroProlog i in.), będące ripostą na fale gier telewizyjno-komputerowych.

Naszym zamierzeniem jest również stymulowanie aktywności młodych ludzi do tworzenia nowych wartościowych programów. Temu zadaniu podporządkowane są ogłaszane w RADIOKOMPUTERZE konkursy. Przykładem jest wrześniowy konkurs na najciekawszy, użytkowy program autorski, w którym nagrodą był profesjonalny komputer LASER 700.

Na tym jeszcze nie koniec! RADIOKOMPUTER to także porady, oryginalne pomysły i najnowsze informacje ze świata informatyki. RADIOKOMPUTER czeka na dalsze sugestie słuchaczy co do formy i treści audycji.

W wielu listach pojawiają się problemy związane z nagrywaniem emitowanych

przez radio programów i ich wczytywaniem do komputerów. Korzystając więc z łamów „BAJTKA” chciałbym podać naszym słuchaczom kilka rad:

- Jako nośniki pamięci zewnętrznej taśmowej należy stosować kasety typu Compact z taśmą żelazową (Fr.). Taśma nie może być pocięta i starta. Nie zalecam stosowania taśm produkcji polskiej (Stilon).

- Programy powinny być zapisywane na magnetofonie monofonicznym. Jeżeli dysponujecie magnetofonem stereofonicznym nagrywać należy na oba kanały, ale odtwarzać już tylko z jednego. Nagrywany sygnał można przesterować.

- Nagrywamy i odtwarzamy na tym samym magnetofonie.

- Szczelina głowicy w magnetofonie musi być prostopadła do kierunku przesuwu taśmy magnetycznej w kasecie. Skos głowicy można ustawić wykorzystując takie programy jak „Tape Head”, „Tapper”.

- Głowica nagrywająco-odtwarzająca powinna być czysta. Głowicę zabrudzoną drobinami warstwy czynnej taśmy magnetycznej przemywamy bawełnianą szmatką lub watą nasączoną spirytusem (eterem).

- Wszelkie układy redukcji szumów (Dolby Nr, CNRS-2, DBX) muszą być wyłączone.

- Sygnał radiowy powinien być czysty, pozbawiony szumów i przydźwięku (wskaźnik dostrojenia max). Konieczne jest zainstalowanie odbiorczej anteny zewnętrznej, najlepiej dipolowej. Wskazane jest uziemienie odbiornika radiowego.

- Wszystkie kable łączące radio-magnetofon-komputer muszą być ekranowane.

- Barwa głosu wpływa na poprawność wczytywania programów do komputera. W przypadku wystąpienia kłopotów należy magnetofon podłączyć do wzmacniacza mocy. Wykorzystując wyjście głośnikowe oraz regulując barwę głosu (podbicie, obcięcie wysokich lub niskich tonów) można zlikwidować kłopoty występujące przy wczytywaniu programów (oczywiście przy spełnieniu innych wymaganych warunków).

- Na czas trwania emisji należy wyłączyć w domu niepotrzebne urządzenia elektryczne (odkurzacz, pralka, zapalniczka do gazu).

Przypominamy: RADIOKOMPUTER to audycja nadawana w każdy piątek, o godzinie 16.00, program IV, Polskie Radio.

Nasz adres: **Rozgłośnia Harcerska 00-950 Warszawa, ul. M. Konopnickiej 6, dopisek „RADIOKOMPUTER”.**

*Tomasz Jordan, lat 28
absolwent PW*

KONKURS O ZŁOTĄ DYSKIETKĘ „BAJTKA”

W poprzednim numerze nasza redakcja ogłosiła współzawodnictwo klubów mikrokomputerowych O ZŁOTĄ DYSKIETKĘ „BAJTKA”. Konkurs będzie okazją do wymiany doświadczeń w organizowaniu ruchu popularizującego informatykę. Nie stawiamy żadnych ograniczeń, zapraszamy wszystkie kluby, także i te nieformalne. Za miesiąc opublikujemy kupon zgłoszenia do konkursu.

Bajtek

Naszym hobby od kilku lat jest wszystko co wiąże się ze słowem „byte”. Okazało się, że nie byliśmy na osiedlu wyjątkami, a dzieciaki na podwórku coraz częściej obradowały, jak rozbiorci „Night Gunnera”, a jak być nieśmiertelnym w „Knight Lore”. W konsekwencji we wrześniu ub. roku jako placówka Działu Społeczno-Wychowawczego SBM „Politechnika”, powstał Klub Mikrokomputerowy HOBBYTE.

Na początek dostaliśmy zestaw ze Spectrum Plus i drukarką GP-50S. Zaadaptowaliśmy też stosowne pomieszczenie ze starej suszarni. Dziś mamy 3 pełne zestawy Spectrum, prowadzimy zajęcia 3 razy w tygodniu w 6-ciu kiluosobowych grupach. Naszym celem obok popularyzacji jest nauczanie młodych pasjonatów nie tylko jak uniemożliwić postronny wylistowanie swojego programu, ale też jak np. rozwiązać układ n równań liniowych. Program na ten temat, publikowany w tym numerze powstał na klubowych zajęciach.

Staramy się, by zaawansowanie uczestnika nie szło w kierunku programowania w assemblerze czy w kodzie maszynowym

lecz raczej, jak to się mądrze nazywa, w kierunku metod numerycznych.

Uczestnictwo w zajęciach jest odpłatne, ale po każdym następując 2 godz. tzw. otwarte — wszyscy zainteresowani mogą przyjść, poradzić się, czy też w coś zagrać. Jesteśmy zainteresowani wszelką wymianą doświadczeń, pomysłów, informacji ze wskazaniem na oprogramowanie i praktyczne wykorzystanie mikrokomputerów.

Siedziba Klubu: Warszawa, ul. Malawskiego 7, XI p. (piątek, sobota).

Filia: Warszawa, ul. Chodkiewicza 4, przyziemie (piątek).

Adres do korespondencji:
**SBM „Politechnika”
ul. Etiudy Rewolucyjnej 48
02-643 Warszawa,
Dział Społeczno-Wychowawczy
„HOBBYTE”
tel. 48-54-11 wewn. 61.**

*Krzysztof Herman
(instruktor)*

FORUM

ATARI

Z inicjatywy Przedsiębiorstwa Zagranicznego Karen i Ośrodku Doskonalenia Kadr Technicznych RS NOT zostało utworzone Studium-Forum Mikrokomputerowe Atari.

Podstawowym celem działania Forum jest organizowanie i udzielanie pomocy szkoleniowej i informacyjnej użytkownikom mikrokomputerów Atari w zakresie sprzętu, oprogramowania i zastosowań.

Dla osiągnięcia tych celów Forum organizuje pokazy, seminaria tematyczne, kursy oraz inne formy szkoleniowe, prowadzi bibliotekę poradników, dokumentacji i publikacji dotyczących mikrokomputerów Atari, prowadzi i udostępnia uczestnikom bibliotekę niezastrzeżonych programów i pakietów standardowych.

Jako pierwszy uruchomiony został kurs „Podstaw programowania w języku BASIC”.

Przed oficjalnym rozpoczęciem działalności Forum zostały zorganizowane w miesiącach czerwiec — lipiec seminaria tematyczne poświęcone zapoznaniu ze sprzętem i oprogramowaniem.

Wydaliśmy również dla potrzeb szkoleniowych poradnik pod redakcją **Wiesława Miguta** pt. „ATARI — BASIC. Język programowania i obsługa mikrokomputerów Atari”.

Efektem naszych dotychczasowych działań są również dwa programy: „Tur-

bo — Copier 3/4” oraz CCD (program kopiujący w relacji kaset — dysk).

Uczestnictwo w działalności Forum może mieć charakter stały lub tylko związany z konkretnym przedsięwzięciem (tzn. udział w seminarium, kursie itp.).

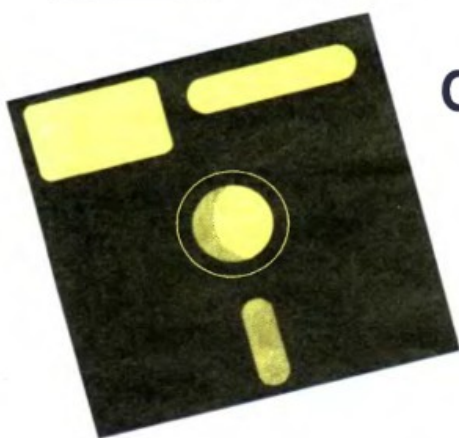
Uczestnictwo o stałym charakterze powstaje poprzez złożenie deklaracji, oraz opłacenie składki członkowskiej (za okres półroczny). Uczestnicy mogą korzystać ze stałego punktu konsultacyjnego, brać udział w organizowanych formach wymiany oprogramowania i literatury.

Deklarując przystąpienie do Forum każdy uczestnik przyjmuje na siebie zobowiązanie, że w ramach Forum nie będzie prowadził jakiegokolwiek działalności handlowej.

Inną formą działalności Ośrodka Doskonalenia Kadr Technicznych RS NOT w obszarze zastosowań mikrokomputerów jest **Koło Użytkowników Mikrokomputerów Profesjonalnych**. Koło to zrzesza jednostki gospodarcze będące użytkownikami mikrokomputerów typu profesjonalnego.

Siedzibą Forum Mikrokomputerowego Atari oraz Koła Użytkowników Mikrokomputerów Profesjonalnych jest **Ośrodek Doskonalenia Kadr Technicznych RS NOT w Warszawie, ul. Przemyska 11a, telefon: 22-23-31 lub 22-77-23.**

Robert Kamiński

INDYWIDUALNY BANK DANYCH

Mateusz Bartosik lat 14, adres: ul. Kościelna 10/2, 46-081 Dobrzeń Wielki (woj. opolskie). Mam: komputer VG Philips (MSX). Moje zainteresowania to: informatyka, matematyka, numizmatyka.

Dariusz Filonowicz lat 17, ul. Monopola 8/53, 15-202 Białystok. Amstrad 6128. Informatyka, elektronika, motoryzacja, muzyka, sport, biotechnologie, technologie lotnicze i kosmiczne.

Tomasz Stańczyk lat 23, ul. Kościuszki 79/7, 50-442 Wrocław. Commodore C-128 D. Informatyka, sport, teatr, muzyka, język angielski, i jeszcze trochę.

Jacek Matuszczyk lat 23, ul. Dąbrowska 5A/15, 04-091 Warszawa. ZX Spectrum 48K. Krótkofalarstwo, fotografia, elektronika, informatyka, chemia.

Michał Józwiak lat 25, ul. Bandurskiego 216, 14-200 Iława. Sharp MZ-721. Informatyka (grać też lubię!).

Waldemar Strążyński lat 15, ul. Powstańców Wlkp. 3/2, 64-360 Zbąszczy (woj. zielonogórskie). Sinclair ZX 81 64K. Informatyka, systemy komputerowe.

Marek Horsi lat 25, ul. Chorzowska 17/19, 44-100 Gliwice. Atari 130 XE. Komputery i software, technika video, żeglarsstwo, muzyka rozrywkowa.

Zbigniew Kowalczyk lat 35, ul. Gagarina 1/10, 93-530 Łódź. Video Genie System EG 3003. Hardware i software.

Sebastian Koszański lat 14, ul. Jaskrowa 18/1, Łódź. Commodore 64. Informatyka, matematyka, gry.

Krzysztof Wilk lat 30, ul. Iwaszkiewicza 6/27, 39-100 Ropczyce (woj. rzeszowski). Commodore C-16. Elektronika, informatyka.

Jan Lis lat 26, ul. Dąbrowska 12, 42-200 Częstochowa. TI-99/4A. Układy elektroniczne (cyfrowe), technika mikrokomputerowa.

Mariusz Gorczyca lat 28, ul. Mielczarskiego 32, 97-400 Bełchatów. ZX Spectrum +. Sport samochodowy, komputery, książki z serii „Sensacje XX wieku”.

Andrzej Dudzicz lat 29, ul. Dzierżyńskiego 20A/4, 78-200 Białogard (woj. koszaliński). Commodore 116, Meritum II, magnetofon 1531. Elektronika, muzyka elektroniczna.

Andrzej Wojda lat 18, ul. Cyranowska 11A, 39-300 Mielec. Atari 800 XL. Informatyka, elektronika.

Marcin Karasiński lat 17, ul. Wyzwolenia 16/1, 41-907 Bytom. Colour Genie EG 2000, stacja dyskiety 5¼". Informatyka, elektronika, żeglarsstwo, narciarstwo.

Bartosz Walaszek lat 13, ul. Wita Stwosza 16/1, Gdańsk-Oliwa. ZX-81. Komputery, astronomia.

Zenon Jaskowiak lat 56, ul. H. Pobożnego 9/7, 70-508 Szczecin. Commodore VIC-20. Krótkofalarstwo.

Mariusz Kaleta lat 22, ul. Czarnowiejska 75/17, 30-049 Kraków. Colour Genie EG 2000 16 K RAM. Elektronika, elektroakustyka, informatyka.

Tomasz Ziegler lat 13, ul. Sienkiewicza 29/5, 45-037 Opole. Schneider 464. Oprogramowanie i gry komputerowe.

Miroslaw Stefański lat 38, ul. Krakowska 13/3, 63-510 Mikstat (woj. kaliskie). Commodore 64. Hardware (rozbudowa posiadanego sprzętu), software (zastosowania profesjonalne).

Sebastian Caputa lat 13, ul. Rydygiera 20e/72, Toruń. Commodore 64. Komputery, informatyka, języki obce.

Ewa Pawłowicz, ul. Dekerta 3/3, 80-262 Gdańsk. CGL-M5 HOME COMP. oraz ZX 81 (16K). Informatyka, turystyka, muzyka, kino, teatr, literatura, mikrokomputery, języki programowania.

Tomasz Szefner lat 14, os. Lecha 16/55, 61-293 Poznań. ZX 81 (Timex Sinclair, 2K). Informatyka, sport, historia.

SPRZĘŻENIE ZWROTNE

Na listy czytelników odpowiada Marcin Waligórski

Czy pomożecie mi w poznaniu mojego ZX-81 + 16 K? W jaki sposób zrealizować DATA i READ? Co oznaczają i jak można użyć FAST i SLOW? Jak zapisać na ZX-81 poniższy fragment programu:

```
10 REM Wyścigi psów
20 REM =====
30 DATA 4,6,132,252,124,202,169,169
40 REM Definicja znaku graficznego
50 FOR n = 0 TO 7
60 READ bajt
70 POKE USR „B” + n, bajt
80 NEXT n
```

*Piotr Grenda
ul. Wojska Polskiego 14c/10
66-300 Międzyrzecz*

BASIC komputera ZX-81 nie jest w ogóle wyposażony w instrukcje **READ** i **RESTORE** oraz w możliwość tworzenia zbiorów danych przy pomocy **DATA**. Z reguły struktury te używane są w programie w celu nadania wartości początkowych pewnym zmiennym, bądź też np. umieszczenia w pamięci komputera pewnych ciągów danych (jak w podanym powyżej przykładzie). Najprostszym i często niezadowolającym sposobem zastąpienia struktury używającej instrukcji **DATA** i **READ** jest w powyższych przypadkach dokonanie przypisań przy użyciu ciągu instrukcji podstawienia (**LET**) oraz umieszczanie ciągów bajtów w pamięci poprzez bezpośrednie użycie ciągu instrukcji **POKE**. Na przykład podany fragment programu możemy zapisać jako:

```
10 REM a0 — adres początkowy ciągu
20 LET a0 = ...
30 POKE a0,4 POKE a0 + 1,6
40 POKE a0 + 2,132: POKE a0 + 3,252
50 POKE a0 + 4,124: POKE a0 + 5,202
60 POKE a0 + 6,169: POKE a0 + 7,169
```

Widzimy, że rozwiązanie takie jest mniej wygodne w użyciu i zwiększa objętość programu.

BASIC komputera ZX-81 nie przewiduje możliwości definiowania znaków graficznych spoza ich standardowego zbioru. Z tego powodu nie jest dostępny na tym komputerze tryb definiowania własnych znaków podobny jak w Spectrum. Przelóżenie przytoczonego w liście programiku tak, aby uzyskać analogiczny efekt, wymaga więc zastosowania bardziej złożonych metod.

ZX-81 posiada możliwość programowego wyboru trybu pracy. Tryb **FAST** pozwala na przyspieszenie wykonywania obliczeń

poprzez wygaszenie ekranu. Użycie **SLOW** przywraca sytuację standardową.

Jestem zainteresowany możliwościami wykorzystania ZX Spectrum 48 w łącznościach krótkofalarskich. Zainteresowany jestem m.in. programami przeistaczającymi Spectrum w klawiaturę nadawczą Morse'a...

*Dariusz Toruń
ul. Związku Walki Młodych 6/41
02-786 Warszawa*

W tym przypadku sprawa jest prosta. ZX Spectrum, pomimo wyposażenia w prymitywny — niestety — generator akustyczny daje się z powodzeniem zastosować do wymienionego celu. Co więcej, napisanie programu w BASIC-u przekładającego ciąg znaków alfanumerycznych na ciąg dźwięków w alfabecie Morse'a nie jest zadaniem trudnym nawet dla początkującego programisty. Nie uzyskamy jednak w ten sposób dużej szybkości transmisji tekstu — spowodowane to jest powolnym działaniem interpretera języka BASIC. Gdyby uzyskana prędkość okazała się w praktyce niewystarczająca, należy do napisania takiego programu użyć jednego z języków kompilowanych (na Spectrum mamy np. Pascal) lub kodu maszynowego.

Sądzę, że program tego typu wraz z możliwością podłączenia wzmacniacza częstotliwości akustycznych stanowić może pomoc w pracy krótkofalarza.

Znacznie trudniejszym zadaniem byłoby napisanie programu umożliwiającego odbiór sygnałów alfabetu Morse'a i przedstawienie go na ekranie monitora w postaci tekstu. Do rozważenia tego problemu potrzeba kilku dodatkowych założeń, np. o częstotliwości odbieranego dźwięku.

Czytałem gdzieś o możliwościach uzyskania 22 kolorów na Spectrum. Niestety, nie doczytałem się, w jaki sposób można tego dokonać (przeglądałem jedynie pożyczoną książkę). Sam jestem widocznie zbyt słabym jeszcze programistą. Jak można otrzymać te kolory?

*Jacek Kieniewicz
(adres do wiadomości redakcji)*

Owszem, możliwość taka istnieje, tyle że ... polega nie na faktycznej możliwości uzyskania więcej niż 8 kolorów, lecz na nieskomplikowanym tricku. Możliwość ta jest też opisana w instrukcji użytkownika Spectrum. Definiujemy mianowicie pewien znak

graficzny (np. GRAPHICS A) jako siatkę punktów ciemnych i jasnych. Kolor „tła” i „druku” możemy dobierać dowolnie (w zakresie 0..7 !) dla każdego pola znakowego. Np. wybór pary 0 (czarny) i 2 (czerwony) spowoduje, że wydrukowany na ekranie nasz znak sprawi wrażenie prostokąta o kolorze brązowym.

Oczywiście użycie tego rozwiązania nie pozwala na użycie wysokiej rozdzielczości, czy nawet pisanie tekstu w owych 22 kolorach.

Marcin

W numerze 5-6 z br. został zamieszczony fantastyczny program na ZX Spectrum oł. „Numeryczna metoda znajdowania wartości pierwiastków funkcji”. W trakcie wysyłania poszczególnych wierszy nie udało mi się wpisać następujących pozycji:

```
370 LET xmax = MEM(x max, x(u))
380 LET ymax = MEM(y max, y(u))
```

*Zbigniew Czechowski
ul. Engelke 8/1
33-220 Legnica*

Niestety podczas listowania programu na drukarnie wystąpił nie zauważony przeze mnie błąd, za co serdecznie przepraszam.

Właściwą postać wierszy 370 i 380 jest następująca:

```
370 LET xmax = FN M(xmax, x(in))
380 LET ymax = FN M(ymax, y(in))
```

Tomasz Kostrzyński

KLAN NIETYPOWYCH

Jestem posiadaczem mało znanego w Polsce mikrokomputera THOMSON MOSE.

Na razie nie posiadam żadnego oprogramowania firmowego ani literatury, a programy pisane w BASICU-u nie zadowolają mnie ze względu na ich powolność. Chciałbym się dowiedzieć, czy jest może dostępna w Polsce literatura i oprogramowanie na ten mikrokomputer.

Pragnąłbym też zdobyć informacje o mikroprocesorze 6809 E, który jest jednostką centralną w tym mikrokomputerze.

*Andrzej Foik
ul. Przemysłowców Pracy 90/2
47-223 Kędzierzyn-Koźle 5*

GIEŁDA (ceny na dzień 1986-10-05)

		GIEŁDA * BAJTKA (tys. zł)	KOMIS (tys. zł)	AUSTRIA (średnie) (oS)	FRANCJA (średnie) (FF)	RFN (średnie) (DM)	WLK. BRYT. (średnie) (£)
SINCLAIR	ZX 81	25-35	—	600	—	75-90	—
	ZX Spectrum 48 kB	70-85	95	1600	—	150-250	45-65
	ZX Spectrum Plus	100-115	140-160	1790	1350	200-300	70-90
	ZX Spectrum 128 kB	190	—	—	2200	500-530	150
	Drukarka SEIKOSHA GP50S	70-90	110	—	—	260	60-65
	Interface Kempston	5-13	20	250	300	35	7-9
	Stacja dyskieta OPUS 1(3,5")	150	—	500	—	395	95-105
COMMODORE	C-64	140-150	160-180	3600	1900	370-510	90-110
	C-128	285-310	430	6900	2890	650-700	210-230
	C-128 D	600	—	13900	6850	1250	390-410
	Magnetofon 1531	30-35	40	900	350	80-90	—
	Stacja dyskieta 1541	155-170	200	4690	1950	470	110-150
	Stacja dyskieta 1570	—	300	6900	2300	490-540	160-170
	Drukarka MPS 801	120-130	150	2900	2200	199	—
	Drukarka MPS 803	160	200	—	2800	300-330	140-150
	Dyskieta 5 1/4 (średnia jak.)	0.7-1.5	1-2	16-25	7	0.9-4	0.8-2
ATARI	800 XL	65-80	90-100	1500	900	140-180	60
	130 XE	130-140	190	2100	1400	360	150
	Stacja dyskieta 1050	130-140	160-200	2200	2150	395	130
	Magnetofon	25-30	30-35	800	—	75-85	20
	Drukarka 1029	160	200	1990	—	—	85
AMSTRAD	464 z monit. monochromat.	195-210	300	6500	2690	680-720	170-190
	464 z monit. kolor.	290	350-400	10000	3990	1100-1200	260-268
	6128 z monit. monochromat.	350-390	700-800	13000	3990	1450-1500	250-260
	6128 z monit. kolor.	485	1 mln	17000	5290	1900-2000	340-350
	PCW 8256	—	1.3 mln	—	5920	1795	380-400
	Dyskieta 3"	3-5	6	—	35	10-15	3.5-4
	Stacja dyskieta 3" do 464	210	295	6000	260	700	140

Cześć Maluchy!

Znamy się dość długo i myślę że już najwyższy czas spróbować jak dacie sobie radę z nieco trudniejszym zadaniem. Wszystkie dotychczasowe programy pisane były tak, by bez większych zmian mogły działać na każdym mikrokomputerze. Tym razem jest inaczej. Żeby uruchomić wasz program będziecie musieli nieźle ruszyć głowę.

Mogłoby się wydawać, że w dobie łączności satelitarnej i komputerów, wielki wynalazek pana Morse'a, jego słynny alfabet, powinien trafić do lamusa. Okazuje się jednak, że nie nastąpi to tak prędko. Zasadę zna każde dziecko — grupy krótkich i długich sygnałów dźwiękowych zastępują litery. Kłopot tylko w tym, żeby nauczyć się rozumieć ten ciąg pisków.

Nasz program służy właśnie do tego. Uczeń może wybrać sobie jedną z pięciu prędkości nadawania. Może również skorzystać ze ściągawki w postaci graficznego przedstawienia sygnałów (kropki i kreski) lub z niej zrezygnować. Komputer nadaje kolejno pięć losowo wybranych słów. Po każdym słowie zaczyna odliczać czas. Teraz odpytany musi możliwie najszybciej napisać odczytane słowo i na koniec nacisnąć klucz spacji. Czasy poszczególnych odpowiedzi są sumowane, oczywiście za każdym razem komputer sprawdza prawidłowość odpowiedzi i wysyła na ekran odpowiedni komunikat. Za każdy błąd dolicza umowną ilość sekund. Po pięciu próbach następuje obliczenie punktów karnych i wydruk końcowego wyniku na ekranie. Egzamin skończony.

Popatrzmy jak działa nasz program. W linii 100 deklarujemy tablicę **alfabet\$(37,1)**, w której umieścimy alfabety: łaciński i Morse'a. I tu pierwsza uwaga dla użytkowników Spectrum. Waszą tablicę musicie oznaczyć jedną literą (nie licząc znaku \$). Wszystkie zmienne tekstowe — oznaczone zna-

```

99 REM *** zapamiętanie alfabetów ***
100 DIM alfabet$(37,1)
110 FOR i=0 TO 1
120   FOR j=1 TO 37
130     READ alfabet$(j,i)
140   NEXT j
150 NEXT i
499 REM *** obliczenie liczby słów ***
500 LET liczbaspow=0
510 RESTORE 6030
520 READ slowo$
530 IF slowo$="koniec" THEN GOTO 1000
540 LET liczbaspow=liczbaspow+1
550 GOTO 520
999 REM *** wybór stopnia trudności ***
1000 CLS
1010 LET dlugpisku=0
1020 PRINT
1030 INPUT "stopień trudności (1/2/3/4/5)";stopien
1040 IF stopien=1 THEN LET dlugpisku=15
1050 IF stopien=2 THEN LET dlugpisku=12
1060 IF stopien=3 THEN LET dlugpisku=9
1070 IF stopien=4 THEN LET dlugpisku=6
1080 IF stopien=5 THEN LET dlugpisku=3
1090 IF dlugpisku=0 THEN GOTO 1020
1100 LET ekran=0
1110 INPUT "znaki na ekranie (t/n)";cdp$
1120 IF cdp$="t" THEN LET ekran=1
1499 REM ***** test *****
1500 LET czas=0
1510 FOR i=1 TO 5

```


KUBUŚ TELEGRAFISTA

31

ELEKTRONICZNA HOSTESSA

(KORESPONDENCJA Z EXPO-86 W VANCOUVER)

Saniestychanie praktycz-
ne. Nie miewają humor-
ów, nie potrzebują modnych
strojów, są bardzo, bardzo
atrakcyjne, a posilają się jedy-
nie kanadyjskim prądem o na-
pięciu 110 V.

Takich elektronicznych hostess, które wspa-
nie opiekują się gośćmi wystawy światowej
EXPO-86 w Vancouver, odpowiada niemal-
że na każde ich pytanie dotyczące pawilonów,
atrakcji, cen czy wolnych miejsc hotelowych,
światowy potentat komputerowy — koncern
IBM ustawił na 70 ekspozycyjnych hektarach aż
100. Całość jest na bieżąco programowana, bo
przecież w dziennych schematach imprez na
EXPO zachodzą zmiany, ale tego przeciętny
widz, który nabył całodzienny bilet za 20 dola-
rów i teraz zatrzymał się przed zachęcająco
mrugającym ekranem już nie zobaczy. Ma bo-
wiem do czynienia z końcowym elementem sys-
temu.

KOMPUTERY, KOMPUTERY I ZEGAREK

Do infokiosków IBM trudno się dopchać. Ka-
dy chce się przecież przekonać, jak bardzo
zmysłna jest ta wizytówka elektronicznego gi-
ganta, tym bardziej, iż zabawa jest zupełnie
bezpłatna.

Ciekaw jestem, jak wyglądałyby klawiatury,
do których przyzwyczailiśmy się w Polsce, pod
koniec wystawy (**EXPO-86** trwa 165 dni — od 2
maja do 13 października), po katuszach tylu mi-
lionów palców (szacuje się, że wystawę odwie-
dzi około 20 milionów ludzi). Zamiast tego
wszystkiego dzieci i dorośli porozumiewają się
z komputerową siecią informacyjną wystawy
dotykając odpowiednio oznaczonych punktów
na powierzchni kolorowego monitora.

W ten sposób wywołać można z pamięci ma-
szyny krajobrazy 54 krajów uczestniczących w
wystawie, 7 kanadyjskich prowincji i 2 teryto-
riów niezależnych oraz 3 amerykańskich sta-
nów prezentujących się oddzielnie. To oczywi-
ście tylko niezmiernie drobny ułamek potężnych
możliwości systemu. Można bowiem zapytać,
co działo się na **EXPO** na przykład 7 maja o
13.25 lub też, czego możemy oczekiwać 7 paź-
dziernika o tej samej porze. Ba, są nawet uaktu-
alniane cały czas spisy potraw podawanych w
poszczególnych narodowych restauracjach
wraz z cennikiem, czy też życiorysy szefów po-
szczególnych ekspozycji.

Trudno opowiedzieć o wszystkich elektroni-

cznych cudenkach, które zaparły dech wasze-
mu autorowi, na pobieżne zwiedzanie **EXPO-86**
trzeba bowiem przeznaczyć co najmniej trzy
dni.

25-metrowy papuziozółty zegarek naręczny
opłata pudło pawilonu szwajcarskiego. W brans-
solecie okalającej dach umieszczono serce tej
niezwykle przemyślanej maszynery, która od-
mierza upływający czas z dokładnością nie
spotykaną w zupełnie normalnych chronome-
trach. 25-metrowa elektroniczna Omega może
mieć, co najwyżej, jednosekundową roczną to-
lerancję. „Wzorzec” ciekących sekund, minut i
godzin przesyłany jest do Vancouver, nad
brzeg Pacyfiku ... ze Szwajcarii poprzez ... sate-
litę. Kilka ogniw wielkiej bransolety, to nic inne-
go jak precyzyjne anteny odbierające sygnał
sputnika. O tym wszystkim można się przeko-
nać dopiero wewnątrz budynku. Na zewnątrz
nic nie świadczy o tym, że jaskrawy szwajcarski
gigant ma cały czas kontakt z kosmosem.

ZABAWKI DLA DUŻYCH DZIECI...

Japończycy nie pokazują jeszcze kompute-
rów piątej generacji, z którymi można byłoby
przeprowadzić uczoną dysputę na tematy filo-
zoficzne w dowolnym języku, lecz własne roz-
wiązania komunikacyjne w skali 1/100. Miniatu-

rowe samochody, tramwaje, statki, pociągi
zwykle i superszybkie, a wreszcie samoloty po-
dwieszone do dających im energię instalacji na
czarnym jak smoła suficie — wszystko to poru-
sza się w sposób harmonijny dzięki mikropro-
cesorom ukrytym gdzieś w czeluściach tego
całego ciągu żyjących makiet. Ten gadet jest
dla wszystkich. Specjaliści poproszą o szcze-
gół, a wówczas otrzymają wszystko na co Nip-
pon stać, z możliwością rozmowy z kompute-
rem wyładowanym do granic możliwości dany-
mi włącznie. W osobnym pomieszczeniu, naz-
wijmy je bibliotecznym, pyszna skośnooka
dziewczyna sadza ciekawego przy oddzielnym
monitorze i wprowadza do sprzężonego z nim
komputera odpowiedni dysk, czy też włączy ka-
setę video. Całego Kraju Wschodzącego Słoń-
ca do Vancouver przewieźć się nie udało, ale
nie wiem, czy ktoś zdołałby w ciągu owych 165
dni zapoznać się ze wszystkim, co zostało zare-
jestrowane na dostępnych w pawilonie japoń-
skim nosnikach informacji.

... I NIE TYKO ZABAWKI

Na ubiegłorocznym salonie lotniczym w Pary-
żu Francuzi pokazali swoje najnowsze odrzuto-
we dziecko — myśliwiec bombardujący „Rafa-
le”. Absolutną nowością było całkowite wyeli-
minowanie z kabiny pilota wszelkich, tak typo-
wych do tej pory, zegarowych wskaźników. Za-
stąpiły je ekrany pokładowych komputerów. Pi-
lot będzie ostrzegany przed niebezpieczeń-
stwami... ludzkim głosem i sam otrzymał możli-
wość wydawania już tylko ustnie poleceń swo-
jej maszynie. Republika Federalna Niemiec po-
kazała w Vancouver, że podobne urządzenie nie
musi koniecznie służyć Marsowi.

Co kilkadziesiąt minut w zachodni Niemiec-
kim pawilonie odbywały się pokazy prowadze-
nia Mercedesa 190 E, wozu zupełnie bez kiero-
wnicy. Inwalida pozbawiony władz w gornych
konczynach bez trudu poradzi sobie z tym samo-
chodem. Nogi sterują układem kierowniczym,
inne polecenia — wydane głosem — odbiera
komputer, a następnie przekształca je w impulsy
przekazywane różnym układom pojazdu.

Na koniec, dwie ciekawostki. Sporym zasko-
czeniem dla Amerykanów, Kanadyjczyków, a i
również dla piszącego te słowa był chiński pro-
fesjonalny komputer osobisty o barwnej naz-
wie „Wielki Mur”, z własną drukarką, koloro-
wym monitorem i stacją dysków. Na oko, nie
demonstrowano go w akcji, nie odbiegał ni-
czym od modeli firm Apple, czy IBM. Niespo-
dzianką był również fakt, iż jugosłowiańska
spółka ISKRA (od żarówek po mikroprocesory)
eksportuje do ... Stanów Zjednoczonych swoje
monitory komputerowe i inne elementy techni-
ki mikroelektronicznej.

Wojciech Łuczak

